

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI VE FİNANS
SEKTÖRÜNDEKİ YERİ**

Yüksek Lisans Tezi

YASİN ÇOBAN

Danışman: DOÇ. DR. MUZAFFER KOÇ

İstanbul-2016

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506208005 no'lu Yasin ÇOBAN'ın hazırladığı "Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI M.Ü.Lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 12/01/2017 tarihinde saat 13:00 te yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin .....*kabul*.....' ne OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Muzaffer KOÇ	<i>olumlu</i>	<i>[Signature]</i>
Yard. Doç. Dr. İ. Murat BOZKURT	<i>olumlu</i>	<i>M. Bozkurt</i>
Yrd.Doç.Dr.Ahmet Hüsrev ÇELİK	<i>olumlu</i>	<i>[Signature]</i>

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun *26.10.2017* tarih ve *2017/1-2* sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU
Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

ÖZET

Haksız ve adil olmayan, bir tarafa kazandırırken bir tarafı ezen bir gelir bölüşüm mekanizması olan faiz ile mücadele tarih boyunca devamedegelmiştir. İslâm dini ise faizi, faiz alan veya verenden birini mutlaka haksızlığa uğrattığı için reddetmiştir. İslâm coğrafyasında Faize karşı olan direnç ve mücadele, teori ve pratiğiyle faizsiz bankacılık yönteminin geliştirilmesine sağlamıştır.

Faizsiz Bankacılığın en önemli örneği ülkemizin de üyesi bulunduğu İslam Kalkınma Bankası'dır. Ülkemiz İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda devamlı üye bulundurma hakkını 1984 yılında elde etmiş, böylece Türkiye yaklaşık elli devleti çatısı altında toplayan İslam dünyasının en büyük finansman kuruluşunda çok etkin rol oynayabilecek duruma gelmiştir.

Dünyada genelde 'İslâm bankaları' olarak adlandırılan faizsiz bankalar, ülkemizde 1985 yılında Özel Finans Kurumları adıyla kurulmuş, 2006 yılından itibaren bu kurumlar Katılım Bankaları adını almışlardır. Katılım bankalarının yatırım/girişim projelerini finanse etmek suretiyle tasarrufların değerlendirilmesine imkân sağlayan mudarebe sistemine ağırlık vermek suretiyle kâr/zarar ortaklığının uygulama alanını genişletmesi, ekonomik kalkınmaya daha fazla katkı sağlaması önemli görülmektedir.

Katılım Bankalarının; dini saiklerle mevcut finansal sistemden uzak duran fonları sisteme kazandırması, yastık altı tabir edilen atıl kaynakların değerlendirilmesini sağlayarak tasarruf sahibine kazanç sağlaması, faizin tersine toplum içerisinde gelir dağılımını pozitif yönde düzenleyici etkisi, ekonomik sisteme sağladığı en önemli katkılardandır.

Ülkemizde katılım bankalarının gelişimi izlendiğinde, 2005 yılından sonra katılım bankalarının göz ardı edilmeyecek bir gelişme gösterdiği söylenebilir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz katılım bankalarını da etkilemiştir. Mevduat bankaları 2005'ten sonra küçülmek zorunda kalırken, finansal piyasalardaki olumsuzluklara rağmen Katılım Bankaları sabit kalmayı başararak piyasa paylarını artırmışlardır. 2007 yılı itibariyle yaşanan küresel finans krizine rağmen faizsiz bankacılık sektöründe, krizden sonraki 5 yılda ortalama %23,5 oranında büyüme gerçekleşmiştir.

Ülkemizin 2001 ekonomik krizinden bu yana ekonomide gösterdiği gelişimde bankacılık sektörünün ciddi payı vardır. Son 10 yıl içerisinde bankacılık sektörü hemen her yıl büyüme göstermiş, 2003-2012 yılları arasında % 537 oranında oldukça yüksek bir büyüme oranına ulaşmıştır. Türk Finansal Sistemi içinde bankacılık sektörünün günümüzdeki payının %85 seviyesinde olduğu, sektörün bu payı ilerleyen yıllarda da koruyacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu gelişim üzerine son uluslararası bankaların 10 yılda Türk bankacılık sektörüne olan ilgisi arttığı görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle katılım bankalarının Türk bankacılık sektörü içerisindeki performansının incelenerek ve bu performansın artırılmasına yönelik çalışılması gerektiği düşünülmektedir.

Önümüzdeki süreçte küresel bir ekonomik kriz yaşanmaması ve sisteme giren fon artışının devam etmesi şartıyla; katılım bankalarının fon kullandırma oranları ile birlikte aktiflerin içindeki payının artacağı, bunun getireceği gelir artışı ve kaynak maliyetindeki düşüşün katılım/faizsiz bankalarının kârlılığı ve sistemdeki payını artıracacağı değerlendirilmektedir.

Günümüzde dünya ekonomisi, İslamiyet'in doğduğu dönemden oldukça farklı ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu yapı içerisinde günümüzde faizsiz bankacılık sistemine getirilen en yoğun eleştiri, faizsiz finansmanın/bankacılığın günümüzdeki uygulamalarının klasik faizli bankacılık faaliyetleri ile çok benzer olduğudur. Bu eleştirilerin nedeni ise, faizsiz finans/bankacılık uygulamalarının mevcut klasik faizli sisteme benzetilen dar kapsamlı uygulamaların ötesine geçilmemiş olması şeklinde ifade edilmektedir. Yinede halen büyüyen ve gelişen bir sistem olan faizsiz finans, İslami kurallara uygun, modern finansman ihtiyaçları ve araçlarına yönelik bir arayış çerçevesinde, iş ortaklığının değişik biçimlerinin ortaya koymaya çalışmaktadır.

Kanımızca faizsiz bankacılığın ülkemizdeki gelişimine engel teşkil eden ve yöneltile en büyük eleştiri; katılım bankalarının dağıttığı veya talep ettiği kar oranlarının, klasik faizli bankaların uyguladığı faiz oranları ile aynı veya yakın oranlarda oluşudur. Uygulanan kar ve faiz oranlarının aynı veya birbirine yakın oranlarda oluşu yönündeki eleştiride haklılık payı olsa da; temelde bu durumun, klasik bankalar ile faizsiz bankaların mevcut ekonomik sistemde bir arada yer almasından ve

piyasada aynı şartlarda rekabet etmeleri gerektiğinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu bakımdan; katılım bankaları ile faizli bankaların uygulamalarındaki farkları, dini açıdan iş ortaklığı ile faizden elde edilen gelir arasındaki farkı, faizin yarattığı toplumsal/sosyolojik problemler ile gelir dağılımında sebep olduğu adaletsizliğin geniş toplum kitlelerine çok iyi anlatılması gerekmektedir. Yine bu baptan bir İslam toplumunda yapılması gereken en doğru şeyin ise, ekonomik sistemde sadece faizsiz finans/bankacılığın var olması, faizli finans/bankacılığa hiçbir şekilde yer verilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

ABSTRACT

It provides a way unjust and unfair to one side while a crushing is the mechanism of distribution of income and the struggle with interest, which continue throughout the history. The interest of the Islamic religion, which necessarily refused to let injustice or someone from the area of interest. The interest in geography with the theory and practice of resistance and struggle against the Islamic interest-free banking has led to the development of methods.

Interest-free banking is Islamic Development Bank which is a member of the most important example for our country. Our country of the Islamic Development Bank member of the Board of Directors reserves the right to continuous possession in 1984 achieved, thus Turkey is approximately fifty-Islamic state that gathers under the roof of the world's largest financial organizations has become to play a very active role in.

On earth, often called 'Islamic banks', also known as interest-free banks, private financial institutions founded in 1985 with the name of our country, since 2006, these institutions took the name of participation banks. Participation banks investment/financing venture projects by giving weight to the system which allows the evaluation of the savings by mudarebe profit/loss sharing to extend the field of application, contribute more to economic development is seen as important.

Participation banks; funds standing away from religious motives and the current financial system is recognized within the system which are known under the pillow by providing a savings to the owner evaluation of underutilized resources to gain the interest contrary to the regulatory impact the distribution of income in society in the positive direction, is one of the most important contributions from the economic system.

The participation of banks in the development of our country is traced when the participation of banks showed improvement in 2005 after a It can be said that can't be ignored. The 2001 economic crisis has affected the participation of the banks. While deposit Money banks had to downsize after 2005, despite difficult conditions in the financial markets, the participation banks to remain stable, potentially have increased

their market share. 2007 despite the global financial crisis interest-free banking sector, the crisis average in the next 5 years is 23.5% grew.

Our country's economy since the 2001 economic crisis showed that the banking sector has a serious role in the development of. In the last 10 years, the banking sector grew almost every year, between the years of 2003-2012 % 537 percent growth rate has reached very high. The share of the banking sector in the Turkish financial system today is 85%, the share of the sector in the coming years are thought to remain. Also this latest international development banks on 10 years, it is observed that increased his interest in the Turkish banking sector. With this information, by examining the performance of the participation banks in the Turkish banking sector and it is considered that should be studied to increase the performance.

A global economic crisis and avoid entering the system in the coming period the condition that the funding be increased; the share of assets of participation banks allocating funds that will come with rates that will increase revenue growth and resource costs of the decline in participation/interest free banks that will increase profitability and its share in the site it is assessed.

Today, the world economy, and constitute a complex structure quite different from the period where Islam was born. In this structure, today, interest-free banking system brought into the most intense criticism of interest Finance/Banking classic the current practice of interest-free banking activities that is very similar. If this criticism is the cause of interest-free Finance/Banking current interest to a narrow range of applications beyond the classical applications of the simulated system is expressed in the fact that not passed. Interest-free finance system, which is still growing and evolving, according to Islamic rules, and vehicles of a quest for the modern day financing needs within the framework of different forms of partnership tries to demonstrate.

In our opinion, interest-free banking which pose an obstacle to the development of our country and the greatest criticism; distributed by participation banks margins or requested, the classical interest rate with the interest rates the banks or nearby the same in proportions is formed. Interest rates that occurred in the same or close to each other

in the snow, and while there is some truth in the criticism proportions, basically in this situation, conventional banks with interest-free banks in the current economic my site-in-part of, and the market needs to compete on the same terms because it is considered to be caused. In this regard; the differences in the practices of the banks participation banks with interest rate, with business partnership from a religious point of view the difference between interest income on interest that has created social/sociological problems of injustice in the distribution of income caused their audience very well with the larger community needs to be explained. Again, this is the right thing to do in an Islamic Society, if only the economic system free of interest Finance/Banking, interest Finance/Banking it is our opinion that should not be included in any way.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

TABLO LİSTESİ	IXI
ŞEKİL LİSTESİ	III
GİRİŞ	1
1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI VE TARİHÇESİ	
1.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ	3
1.1.1. Katılım Bankacılığı Kavramı/Özellikleri	3
1.1.2. Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri	18
1.1.3. Katılım Bankaları İle Bankalar Arasındaki Farklar	9
1.2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHÇESİ	16
1.2.1 Tarihsel Gelişim	16
1.2.2. Günümüzde Dünyada Katılım Bankacılığı	20
2. KATILIM BANKALARININ İŞLEYİŞİ	
2.1. İŞLEYİŞİ	34
2.2. KATILIM BANKACILIĞININ DAYANDIĞI İLKELER VE FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ	58
3. TÜRKİYE FİNANS SEKTÖRÜ İÇERİSİNDE KATILIM BANKALARI	80
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	105

TABLO LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1: Bono ve Sukuk Arasındaki Farklar.....	77
Tablo 2: Katılım Bankalarının 2014 yılı itibariyle karşılaştırılması.....	83
Tablo 3: 2014 yılı itibariyle Katılım Bankacılığı ile Klasik Bankacılık karşılaştırılması.....	84
Tablo 4: Katılım Bankacılığı Sisteminin Gelişimi.....	87
Tablo 5: Banka Şube ve Personel Sayıları.....	88
Tablo 6: Katılım Bankalarının Seçilmiş Finansal Göstergeleri (Bin TL ve %).....	89
Tablo 7: Katılım Bankalarının Toplam Bankacılık Sektörü Büyüklükleri İçindeki Payı.....	89
Tablo 8: Ülkemizde Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi Ve Sektör İçindeki Payı.....	90
Tablo 9: Katılım Bankalarının aktiflerinin 2013-2014 yılı karşılaştırması.....	90
Tablo 10: Mevduat Bankaları Mevduatları ve Katılım Bankaları Toplanan Fonları (Milyon TL).....	92
Tablo 11: 2013-2014 Katılım Bankaları Toplanan Fon Değişimi.....	95

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No:

Grafik1. Bazı Büyüklükler Açısından Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payı (%).....	87
Grafik 2. Katılım Bankaları Toplam Aktifleri (Milyon TL).....	91
Grafik 3. Katılım Bankalarının Toplanan Fonlar Gelişimi.....	93
Grafik4. Katılım Bankalarının, Bankacılık Sektörü İçindeki Toplanan Fonlardan Aldığı Pay.....	94
Grafik 5. Mevduat-Toplanan Fonlar Yönünden Mevduat ve Katılım Bankalarının Yüzdesi.....	95
Grafik 6. Katılım Bankalarının Kullandıkları Fonların Miktarı.....	98

GİRİŞ

Banka kavramı, İtalyanca'da "masa/tezgâh" anlamına gelen *banco* kelimesinden gelmektedir. İtalya'da önlerine bir masa koyarak para ticareti yapan kişilere XII. yüzyılda banker denmiştir. Roma'da önceleri para değiştirmesi şeklinde başlayan bankerlik daha sonra mevduat kabulü, kredi ve poliçe işlemleri ile gelişmiştir. İslâm ve Hıristiyanlıktaki faiz yasağı bankacılık sisteminin bugünkü haliyle faiz temelinde gelişmesine engel olmuştur. Sözü edilen dinlerdeki faiz yasağı sebebiyle banka sistemine Yahudiler/Musevîler hâkim olmuştur. Yahudiler, Hz. Musa'nın getirdiği dini değiştirmiş, manevî değerlerinden uzaklaşmışlar, alış verişlerini mabedin içinde yapacak kadar ileri gitmişlerdir. Hz. İsa (as.), Matta İncilinde belirtildiğine göre bir gün mabede girmiş, mabedde alınıp satılan şeyleri ortadan kaldırmış, sarrafların mabed içindeki masalarını devirmiştir. Yahudilerin geçirdiği bu maddileşme süreci, çok sonra Hıristiyan dünyasında da yaşanmıştır.

Hıristiyanlık bünyesinde faizin meşrulaştırılma arayışları ile birlikte bankacılığın gelişimini engelleyen en önemli sebep ortadan kalkmıştır. Ticaret sermayesinin gelişimi ve sanayi devriminin bankacılık sistemini hızla geliştirmesi sonucunda bankalar, parasal ilişkilerin ve işlemlerin toplandığı en önemli mali kurum haline gelmiştir.

Kapitalizmin dünya ekonomisini etkisi altına almasıyla birlikte, İslâm ülkelerinin ekonomik sistemlerinde de bankalar yerini alarak ve kökleşmiştir. Buna rağmen Müslüman toplumlar Hıristiyan toplumların tersine faizin haram oluşunu bir kenara atmamış ve klasik/faizli bankalara karşı mesafeli durmuş ve bir arayış içerisine girmiştir. Haliyle toplumun elindeki mevcut tasarruflar yastık altı tabir edilen kayıt dışı ekonomik alanlarda kalmış, ülke ekonomisi ihtiyaç duyduğu sermayeyi temin için dış borç alma yoluna gitmiştir. Bu ise ülkelerin karşısına dışa bağımlılık gibi ağır bir siyasi bir fatura getirmiştir.

Faizsiz Bankacılığının tarihi Babil kralı Hammurabi'ye kadar dayanmaktadır. Meşhur Hammurabi Kanunlarının borç ilişkilerini düzenleyen kuralları faizsiz yatırımın ilk örneği olarak ortaya çıkmaktadır.

Eski Mısır'da tefeciliği ve birleşik faizi yasaklayan kanunlar mevcuttu. Arap Yarımadasında İslamiyet'ten önce faiz yaygın olarak kullanılmaktayken, İslam'ın kabulü ile birlikte yasaklanarak reddedilmiştir. Günümüz ihtiyaçlarına uygun olarak İslami kurullarla uygun modern finansal hizmetlerin verilmesine yönelik ilk çalışmalar 1963-1967 yılları arasında gerçekleştirilmiş, 1971 yılında Nasır Sosyal Bankasının kurulmasıyla pratiğe dökülmüştür.

1970'li yılların sonunda petrol fiyatlarının hızlı yükselişi ile petrol üreticisi İslam ülkelerinde büyük miktarda sermaye birikimi ortaya çıktı. Oluşan sermayenin dini kurallara uygun olarak değerlendirilmesi amacıyla Dubai, Sudan, Bahreyn ve Mısır'da faizsiz bankacılık yapacak finansal kuruluşlar ortaya çıkmıştır.

Günümüzde 60'tan fazla ülkede, dini gerekçelerle faize karşı hassasiyeti olan toplum kesimlerinin tasarruflarını ekonomiye dâhil edebilmek ve yatırımlara kaynak teşkil etmesini sağlamak amacıyla faizsiz bankacılık/finans uygulamaları yapılmaktadır.

Ülkemiz 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer alarak faizsiz bankacılık uygulamasına adım atmıştır. Ardından 1984 yılında sermaye payını artırarak İslam Kalkınma Bankası'nın en büyük ortaklarından biri haline gelmiştir.

Katılım Bankaları, ülkemizde 16/12/1983 gün ve 83/7506 sayılı kanun hükmündeki kararname ile Özel Finans Kurumları adıyla kurulmuş, kararname 25/02/1984 tarihli resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2005 19/10/2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile bu kurumların yaşadıkları sorunları çözmek amacıyla adları "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiştir.

Tezde bankacılığın tarihsel gelişim süreci içinde faizsiz bankacılık ve uygulamaları incelenmiştir. İslam dininde faizin ve faizli bankaların yasak/haram oluşu sebebiyle faizsiz/katılım bankacılığının ortaya çıkışı ve geliştirilen faizsiz bankacılık ürünlerine yer verilmiştir. Katılım bankaları, tasarruf sahiplerinden fon toplayıp İslami prensiplere uygun olarak sanayide ve ticarete değerlendirmek suretiyle oluşan kâr ve zararı tasarruf sahipleriyle paylaşır. Sistem özellikle dini çekincelerle atıl kalan fonların

ekonomiye kazandırılması, sektörün verimliliğinin artırılması ve bankacılığa kaynak aktarımının sağlanması gibi konularda ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Günümüzde birçok ülkede faizsiz/katılım bankaları olduğu gibi bu gelişmelere kayıtsız kalmayarak içerisinde faizsiz sisteme göre çalışan birimler kuran batılı kurumlar/bankalar da bulunmaktadır. Citibank, HSBC Bank, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, ANZ Grindlays, Goldman Sachs bu kurumlar arasında yer almaktadır.

Dünyada ve ülkemizde toplumun bir bölümü dini sebeplerle faizli çalışan bankalardan uzak durmaktadır. Bu durumda klasik bankalara gitmeyen fonlar genel ekonomi ve tasarruf/yatırım sahipleri bakımından kayba neden olacak şekilde, reel ekonomiye kazandırılmayarak atıl kalmaktadır. Sonuç olarak; katılım bankaları mevduat bankaları ile benzerlik gösterse de, katılım bankaları İslami kurallara uygun olarak faaliyet gösterir ve işleyiş açısından farklılıklar içerir.

Bu çalışmada katılım bankalarının tarihsel gelişimi, ülkemizde faaliyet göstermekte olan katılım bankalarının ülkemizin finans kurumları içerisindeki konumu ve katkısı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI VE TARİHÇESİ

1.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Katılım Bankacılığı Kavramı

İslam dininin faizi haram/yasak kılması sebebiyle, İslami/dini hassasiyetleri nedeniyle klasik bankalardan uzak duran kişilerin tasarrufları ekonomiye dahil edilememiş ve bu tasarruflar atıl olarak bir kenarda (yastık altı) kalmıştır. Modern finansal/bankacılık hizmetleri ile İslami hükümlerin bir arada uygulanabilmesine yönelik çalışmalar ilk olarak 1963 -1967 yılları arasında Mısır'da gerçekleştirilmiştir. Burada gerçekleşen uygulamalar büyük ölçüde Almanya'da kırsal bölgelerde faaliyet yürüten tasarruf bankaları modelini temel almaktaydı. Örnek alınan bu tasarruf bankaları, tasarruf sahiplerine faiz ödemiye ve müşterilerine verdiği kredilerden de faiz almıyorlardı. Bu bankalara yatırılan mevduatlar ticaret/sanayi alanlarında faaliyet

gösteren şirketlere kredi olarak kullanılıyor, akabinde de firmaların kârlarının belirli bir yüzdesi mevduat sahiplerine ödeniyordu. Mısır'da ortaya çıkan kâr paylaşımı esasına dayanan bu bankacılığın İslami kurallara uygun olup olmadığı konusu uzun tartışmalara sebep olmuştur. Ardından Nasır Sosyal Bankasının 1971 yılında kurulmasıyla faizsiz bankacılık arayışlarında teoriden pratiğe geçilmiş oldu. Nasır Sosyal Bankası işleyiş bakımından bazı uzmanlar tarafından ABD'de ortaya çıkan Saving&Loan (tasarruf ve kredi) kuruluşlarına benzetilmekteydi. 7 Aralık 1973'de İslam Konferansına üye ülkelerin ekonomik/sosyal gelişimlerini desteklemek amacıyla, konferansa üye ülkeler tarafından İslami kurallara uygun kredi desteği verecek bir banka kurulması kararı alındı. Bu karar üzerine, 1974 yılında İslam Kalkınma Bankası faaliyete geçirilmiştir. Bu gün merkezi Suudi Arabistan/Cidde'de olan İslam Kalkınma Bankasının tarih itibariyle 56 üyesi mevcuttur, kurucu ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Petrol fiyatlarında 1970'li yılların sonunda yaşanan ve bütün Dünyayı etkileyen ani yükseliş, petrol üreticisi İslam (Körfez) ülkelerinde büyük miktarlarda sermaye birikimi ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Körfez ülkelerinde biriken bu sermayenin İslami kurallara uygun olarak yatırım alanlarında kullanılması ve faizsiz bankacılık yapmak üzere Dubai Islamic Bank, Sudan Faisal Islamic Bank, Bahreyn Islamic Bank ve Mısır Faisal Islamic Bank gibi kurumlar bir biri ardına kurularak faaliyete geçirilmiştir.¹

1.1.2.Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri

Faizsiz (İslami/Katılım) bankacılık ile Dünya'da ve Türkiye'de faizsiz bankacılığın gelişimi incelenirken öncelikle faizsiz bankacılık kavramının ortaya çıkışına sebep olan nedenleri belirlemek gerekmektedir. Bu nedenler aşağıdaki başlıklarda ortaya konmaya çalışılmıştır:

- 1-Faizin ticaretten çıkartılması/faizsiz ticaret isteği
- 2-Sosyal-ekonomik adaleti gerçekleştirmek, sömürüyü ortadan kaldırmak
- 3-Kazanç sağlamada emeği teşvik etmek.

---

¹ TKBB Dergisi, 2005:26

4-Müslüman toplumlarda ekonomik hayat ile inanç/dini kurallar arasında ortaya çıkan çatışmayı engellemek ve ortadan kaldırmak

5-Ekonomik kazanç için çalışma ve üretmeyi şart koşmak

6-İslami inanç esaslar etrafında birliği sağlamak

7-Faizden elde edilen gelirin yerine iş/yatırım karşılığı kâr kazancını koymak

8-Yeni iş alanları açmak ve çalışma ortamını geliştirerek düzenlemek

9-Toplumda yardımlaşma, sevgi ve kardeşlik gibi değerleri yaygın hale getirmek, kin ve düşmanlığı ortadan kaldırmak

10-Zekât dağıtarak fakirlik/yoksulluğa ve bu sebeple toplumda ortaya çıkan sosyal hastalıklara çare bulmak, fakirlik/yoksulluğu ortadan kaldırmak²

Faizsiz bankacılığı ortaya çıkaran nedenler temel olarak üç ana grupta toplanabilir.

A-Ekonomik Nedenler

İslam ülkelerinin 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının ani yükselişi ile petrol üretimi ve satımından elde ettikleri büyük petrol gelirleri, faizsiz bankacılığın ortaya çıkışını sağlayan ekonomik nedenlerin başında gelmektedir. 1970'li yıllarda petrol üreticisi ülkelerin (OPEC) petrol fiyatlarını yukarıya çekmesiyle, İslam ülkelerinin petrol ihracından elde ettikleri gelir ve birikimler büyük miktarlara ulaşmıştı. O dönemde bu ülkelerin elde ettikleri dış ticaret fazlaları ve petrodolar olarak adlandırılan tasarrufları batılı ülkelere gitmiş, maalesef İslam ülkelerinin kalkınmasına etkide bulunmamıştır. Bu durum bu ülkelerde gelir dağılımını daha fazla bozma, ikili ekonomik yapıyı güçlendirme gibi olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına de sebep olmuştur. Müslüman ülkelerde yaşanan bu olumsuzluk ve eksikliklerin kötü etkilerinin zamanla hissedilmesi sonucunda bu ülkelerde çözüm arayışlarına girilmiştir. Ayrıca diğer taraftan İslâm ülkeleri arasında petrol zengini olmayan, başka doğal kaynaklara ve insan gücüne sahip olan ancak yeterli sermayesi olmadığından elindeki kaynakları

²T.C.Ankara Üniversitesi, "Türkiye'de Özel Finans Kurumları"
http://ankara.edu.tr/~basaran/yayinlarim/uluslararasıyay/turkiyede_ozel_finans_kurumlari.doc (30.03.2015)

kullanamayan, geri kalmış/gelişmekte olan ülkeler bulunmaktaydı. Bu bakımdan sermaye fazlası ve petrodolarları olan İslâm ülkeleriyle, sermaye ihtiyacı olan İslâm ülkeleri arasında yapılacak bir ekonomik işbirliğinin her iki taraf için olumlu sonuçlar vereceği düşüncesi de katılım bankacılığının kuruluşunda önemli bir etken olmuştur.³

Faizsiz bankacılığın ortaya çıkışını hazırlayan ekonomik etkenler içinde, petrol gelirleri dışında şu iki nedeni de sayabiliriz:

- Günümüz ticari bankalarının, kalkınma hedeflerine yönelik uzun süreli yatırım kredileri/destekleri yerine daha kısa süreli ticari amaçlı kredileri yeğlemeleri geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma ve yatırım finansmanlarına yönelik engel oluşturmaktadır. Katılım bankaları ise, kalkınma amaçlarına yönelik olarak yatırımlarına finans sağlamak suretiyle geliştirmekte olan ülkelerdeki önemli bir eksikliği ortadan kaldıracaktır.

- Klasik bankalar ise yürütülen sanayi ve ticaret faaliyetlerinin ortağı olmayıp önceliği kendi çıkarlarına vermektedirler. Ayrıca bu bankalar kredi verdikleri firmaların verimliliklerini, çalışmalarını denetleyememektedir. Ülke ekonomisine zarar veren bu duruma karşı faizsiz bankalar ise, fonlarını ortaklık esasına göre kullandırdıklarından ülke ekonomisinin çıkarlarını gözetmek ve fon/kredi kullananları denetlemek mecburiyetinde kalmaktadırlar.⁴

B-Dini Nedenler

İslam dininde paranın ticaretinin yapılması (paranın alınıp satılması) ile birlikte faizin haram/yasak olması faizsiz bankaların kurulmasında önemli bir faktör olmuştur. Faiz sadece İslam dininde değil, Musevilik ve Hıristiyanlık dininde de yasaktır. Musevilerin kutsal kitabı Tevrat'ta faiz kesin olarak yasaklanmıştır, ancak Museviler faizi sadece kendi aralarında yasak olarak kabul etmektedirler. Musevi olmayanlara ise faiz uygulamakta herhangi bir sakınca görmemektedirler.⁵

---

³ Arabacı, 2006:20

⁴ Akgüç, : 162

⁵ Hatunoğlu, 1995:12

İslam ülkelerinin sermaye birikimini hızlandırmak, ortaya çıkan sermaye birikimlerini finansal alana dâhil edebilmek için, İslam inançları/esasları ile uyumlu bir bankacılık sistemi geliştirmeye çalışmışlar, bu arada hazırda var olan bankaları faizsiz çalışma esasına göre yeniden düzenleme yoluna da gitmişlerdir.⁶

Faizsiz finans sistemine yaklaşık 20 yıl kadar önce batılılar İslâm Bankacılığı/İslami Bankacılık adını takmışlardır. Faizin sadece İslamiyet'te değil tüm semavi dinlerde haram/yasak kabul edilmesi, dini değerlerine ve kültürüne saygı duyan muhafazakâr toplumlarda faizsiz bankacılığa gösterilen ilginin artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca muhafazakâr insanlar toplumsal yapıya zarar veren, yasalara aykırı ve ya ahlak dışı işler yapan şirketlere finans/kredi sağlayan, bunlardan aldığı faizi dağıtan banka ve sermaye kuruluşlarına parasını yatırmak ve bu işlere kaynak sağlamak istememektedirler. Bu durum ise faizsiz bankacılığın ortaya çıkışı ve gelişiminde önemli bir faktör olarak önümüze çıkmaktadır.

C-Sosyal Nedenler

Toplum bireylerden oluşur, bireyler ise eşit değildir. Toplumun kimi kısmı zengin, kimi kısmı fakir, kimi köylü, kimi şehirlidir. Bir toplumda sosyal barış ve adaleti sağlayabilmek için, sosyal sınıflar arasında iyi ilişkilerin kurulması, zenginle fakir arasındaki gelir uçurumunun azaltılması/kapatılması gereklidir. Faizsiz bankalar bu açıdan zenginlerin faiz yoluyla servetlerini katlamalarına engel olmaya uygun bir kurum olarak öne çıkar.

Sermayeye sahip olan kişi, sahip olduğu sermayeden aldığı güçle toplum içinde de olarak karşımıza çıkar. Zengin olmayanların paraya olan gereksinimleri arttıkça bu güç kötüye kullanılmakta, bu ise sosyal barışın tehlikeye girmesine sebep olmaktadır. Genellikle bu durum genelde tüketim amaçlı borç/kredi alınmasıyla ortaya çıkan durumdur. Bu durum sadece kişiler arasında olmayıp devletlerin birbirleri arasındaki ekonomik ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Faizsiz bankacılık sisteminde ise borç-faiz değil, ortaklık sistemi geçerli olduğundan çalışmadan faiz geliriyle para kazanmaya yer

---

⁶ Polatkan, 1998: 57

yoktur. Dolayısıyla katılım bankacılığı sosyal barış ve adaletin sağlanmasında bir adım öne geçmektedir.

Toplumlar homojen olmayan yapılardır, dolayısıyla toplumlar farklı kültürel unsurlardan meydana gelmektedir. Bireylerin özgür iradesi nedeniyle farklılaşmalar kaçınılmazdır, ancak bazen farklılaşmalar toplum içinde ayrışma ve gerilimlere neden olabilir. Bu ayrışma ve gerilimlerden kaçınılması, toplum barışının sağlanabilmesi için, insanlar ve kuruluşlar arasında meydana gelen ilişkiler iyi bir şekilde yönlendirilmelidir. Bu ayrışmalara en büyük örnek ise zengin fakir arasında oluşan uçurumdur. Özellikle bu tür uçurumlar az gelişmiş ve yeni gelişen ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Gelir eşitsizliğinin daha fazla açıldığı bu ülkelerde katılım bankacılığı ile bu yapı bir nebze olsun ortadan kalkabilir ve gelir adaleti sağlanabilir. Dolayısıyla katılım bankacılığının geliştirilmesiyle sosyal yapının korunması mümkündür.⁷

Hemen her toplumda, sermaye sahipleri güçlerini fakir ve zayıfların aleyhine kullanan bir görüntü ortaya koymaktadırlar. Bu durum piyasaya emek arz eden fakir ve zayıf toplumsal kitlenin kin ve nefret duymasına yol açmaktadır ki doğal olarak bunun sonucu sosyal barışın zedelenmesidir. Öyle ki bu kin ve nefret sadece kişiler veya toplum kesimleri arası ilişkilerde değil, devletlerarası siyasi-ekonomik ilişkilerde dahi kendini çeşitli şekillerde göstermiştir.⁸

Bankacılığın gösterdiği tarihsel gelişim, paranın göstermiş olduğu gelişim ile doğru orantılıdır. Tarihsel süreçte yaşadığı dönemin önemli kişilerinin/zenginlerinin saraya, tapınağa, kıymetli madenlere vs. para veya kıymetli eşya olarak yaptıkları tevdiat, bankacılığın ilk izleri olarak değerlendirilebilir. Yaşadığımız döneme ulaşabilen en eski bankacılık yasaları Enhunanca Krallığı'na aittir. Bu krallık döneminde faiz oranları belirlenerek kullanılmıştır. Kanunlarının 14. Bölümünde “borç verenin verdiği para 5 şekel aldığında, 1 şekel gümüşe eşit olmalıdır” ifadesi yer almaktadır.⁹ Babil'in ünlü kralı Hammurabi'nin meşhur yasalarında da bankacılıkla ilgili kurallar yer almaktadır. Eski Yunan ve Roma'da ki sarraflar o dönemin bankaları olarak görülebilir.

---

⁷Suiçmez, 2002: 27

⁸Akcan, 1997: 31

⁹Takan, Acar Boyacıoğlu, a.g.e., s-2

Eski Yunanlılarda faiz hiçbir kayda tabi tutulmazdı ve tapınaklara emanet bırakılan parada genellikle ihtiyacı olanlara borç verilirdi. Ticaretin serbestçe yapıldığı obu dönemde Atina ve Roma'da bankalar, çeşitli defterler/kayıtlar tutup, bunları istendiğinde ibraz etmekle yükümlü tutulmuşlardı.

1.1.3.KATILIM BANKALARI İLE BANKALAR ARASINDAKİ FARKLAR

Hem katılım bankaları hem de klasik bankalar, devlet kârşısında aynı seviyede sorumlu ve bağımlı pozisyonda bulunmaktadır. Kuruluş ve faaliyetleri için özel izin, faaliyetlerin ve mali durumun denetlenmesi, mali duruma ve yönetime müdahale yetkisi gibi konularda benzer kurallar konuluyor olması bunu ortaya çıkarmaktadır.

Her iki tür kurumunda idari ve mali yapısı, teşkilatlanma ve müşterileriyle muhatap olma tarzları birbirine benzemektedir. Her iki kurumada banka ve katılım bankası ayrımından haberdar olmayan birisinin dışarıdan bakış açısı ile bakılacak olursa, bilanço ve mali tabloların içeriği ile mevcut müşterilerle muhatap olan birimlerinin düzen ve çalışma şekillerinin büyük oranda benzerlikler gösterdiği görülecektir.

Hem bankalar hem de katılım bankaları; çek muhatabı olma, havale, elektronik ödeme gibi nakit akışına aracılık etme; kiralık kasa, kıymetli evrak tevdi, vadesiz cari hesap gibi emanet hizmetleri ve fizibilite raporları hazırlama, danışmanlık yapma, istihbarat yapma gibi bilgi satma hizmetlerinin tamamını vermektedir.

Her iki kurum arasında karşıladıkları ekonomik ihtiyaçlar açısından da önemli benzerlikler bulunmaktadır. Finansman ihtiyacı olanların bu ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmak, tasarruflarını değerlendirmek isteyenlere yardımcı olmak ve içinde bulunduğumuz dönemde kişisel ve ticari ihtiyaçları kolaylaştıracak uygun çözümleri bularak uygulamak bu benzerliklerin başlıcalarıdır.

Buna karşılık asıl fark faiz kavramı ve faize dayalı işlemler konusunda ortaya çıkmaktadır. Katılım Bankaları, İslam Dininin tanımladığı ve yasak/haram kıldığı anlamda faiz almaz ve vermezler. Klasik bankalar ise böyle bir yasaklayıcı anlayışla faaliyet yürütmezler, dini açıdan faiz ve faizin yasak/haram oluşuyla ilgilenmezler.

Klasik bankalar mevcut kanunların belirlediği ölçüde faiz alır ve verirler. Ancak katılım bankaları klasik bankalarla aynı ekonomik piyasada iş yaptıkları ve bankaların uyguladıkları riskin dağıtılması ilkesini de uyguladıkları için, katılım bankaları klasik bankaların sektörde verdiği reel faiz oranlarıyla aşağı yukarı aynı oranlarda kâr payı dağıtmaktadırlar.

Bankalar ihtimale dayanarak faaliyette bulunmaktadırlar ancak katılım bankaları bunun aksine bir ihtimale göre değil mevcut olana göre faaliyetlerini düzenlerler. Yani klasik bankalar tasarruf sahiplerinden mevduat toplarken tahmini bir hesap yaparlar. Bu hesapla, topladıkları mevduatı kullandıracak ve faiz geliri elde edeceklerdir. Elde etmeyi hesapladıkları gelirin bir kısmını da daha baştan mevduat faizi olarak hesap sahiplerine ödemeyi vaat ederler. Oysa mevduatın kredi olarak kullanılmasından faiz geliri elde edilip edilemeyeceği, edilecekse de elde edilecek miktar belirsiz ya da bir tahminden ibarettir. Bankalar aynı şekilde topladıkları mevduatı kredi olarak kullanırken de kredi alanların bundan kâr elde edecekleri ve kârın bir kısmını kendilerine faiz olarak ödeyeceklerini farz ederler. Öyle ki kredi alan dönem sonunda hiç kâr elde edememiş veya krediyi batırmış olsa dahi klasik bankalar teminatlar yardımıyla anapara ve faiz alacağını tahsil yoluna giderler.

Katılım bankalarının en öne çıkan nitelikleri şu şekildedir:¹⁰

- Bu bankalar ekonomik, sosyal ve toplumsal sebepler yüzünden ortaya çıkmıştır. Amaç böyle bir uygulama ile faizsiz bankacılık arayışında olan ve buna yönelen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir.

- Katılım bankaları, faizli sistemde çalışan klasik bankaların bozuk işleyiş ve uygulamalarının bir ürünüdür.

- Katılım bankaları, ülkemiz bankacılığı ile uyumlu bir sistem geliştirmişlerdir. Ülkemiz piyasalarına çeşitlilik ve farklılık getirmişlerdir. Katılım bankaları farklı finansal araçları yüzünden dini duyarlılığı olan Müslüman kesimden büyük ilgi görmektedir. Klasik bankaların çeşitli yasal kıs veya sorun teşkil edecek bir yapısı bulunmamaktadır.

---

¹⁰Ersan, 2007

- Katılım bankaları özellikle küçük esnaf grubuna destek vermektedir. Bu bankaların kaynak üretmede zengin araçlara sahip olması, hızlı işleyen bir yapısı olması, çok fazla prosedürle uğraştırmaması ve çeşitli standartlar içermesi gibi nedenler de dikkat çekmelerine sebep olmaktadır.

- Katılım bankaları, KOBİ'lerin finansmanını karşılamakta ve bu sayede esnaf kesimin finansal araçlardan yararlanma olanağını artırmaktadır.

- Banka dışı finansal kurumları, bankalardan ayıran en önemli özellikleri kaydi para yaratmamalarıdır, yani bu kuruluşlarda çek yazılabilen vadesiz mevduat hesabı açılmamaktadır.

Ülkemiz bu tür bankacılıkta yeni gelişiyor olması sebebiyle, yatırım konularında farklı yollara giderek açığını kapatmayı hedeflemekte ve katılım bankacılığı türüne yönelen girişimleri devletimiz desteklemektedir. Temelde Katılım Bankalarının ortak amaçları şu şekildedir.¹¹

- Endüstri sektörüne uzun vadeli kaynak sağlamak,
- Yurt içi kaynakların hareketlendirilerek endüstri sektörüne yönelmesini sağlamak,
- Sermaye piyasasının gelişmesine katkı sağlamak,
- Girişimcilere proje düzeyinde gerekli teknik yardımları yapmak,
- Ülke için elverişli yatırım imkân ve alanları üzerinde ön çalışmalar yapmak,
- Yeni yatırım alanları açmak ve öncülük yapmak,
- Ekonomide planlama örgütünün olduğu ülkelerde, bu örgütün önerilerinin uygulanmasını kolaylaştırmak, saptanan plan hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmak,

---

¹¹Parasız, 1997: 189

- Dış ülkelerden ve uluslararası finans kuruluşlarından sağlanacak finansal imkân ve yatırımlar ile teknik yardımları endüstri kesimine kanalize etmek.

Katılım bankacılığı, firmaların orta-uzun vadeli finans ihtiyaçlarının karşılanması, firmaların sermaye oluşumunda yaşadıkları problemin çözülmesi için oluşturulmuşlardır. Yatırım bankaları, ticaret bankalarından ayrı farklı ve statüye sahip bankalar şeklinde kurularak örgütlenmişlerdir. Yatırım bankaları, bankacılık piyasasında elinde finans/fon fazlası olan kişi ve kuruluşların elindeki miktarı finans ihtiyacı-eksiği olan kişi ve kuruluşlara kaydırılabilmesi için aracı görev yürüten, işletmelerin finans ihtiyacını karşılayan ekonomik kuruluşlar şeklinde ifade edilebilir.¹²

Yatırım bankalarının fonksiyonları genel olarak şu şekilde özetlenebilir.¹³

- Firmaların ihraç edeceği menkul kıymetleri gerektiğinde satın alınabileceğini taahhüt etmek,
- Tasarrufların yatırımlara yönltilmesini sağlamak,
- Gerektiğinde firmaların ihraç edeceği menkul kıymetleri satın alarak, kendi hesabına satışını yapmak,
- Riski üstlenmeden, yatırımcıların menkul kıymetlerinin satışını yapmak,
- Tasarruf sahiplerine, danışmanlık yapmak,
- Tasarruf sahiplerinin çıkarlarını korumak,
- Firmalara, finansmana ilişkin destek sağlamak,

Kalkınma bankacılığı, bazı yönlerden yatırım bankacılığına çok benzemekle birlikte bazı açılardan da yatırım bankalarından ayrılmaktadır. Yatırım bankacılığı gelişmiş ülkelerde otaya çıkmasına karşılık, kalkınma bankacılığı daha çok sermaye piyasası gelişmemiş, sermayenin az olduğu, az gelişmiş ve ya gelişmekte olan

---

¹²Şendođdu, 2006: 32

¹³Şendođdu, 2006: 32-33

ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Sözü edilen kalkınma bankalarının görevleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir.¹⁴

- Sektörel bazlı çalışmalar yaparak, yatırım projeleri ve etütleri hazırlayarak yatırımları özendirmek. Banka bu görevini yürütürken kalkınmada öncelikli bölgelere ayrıcalıklı statüde yaklaşmaktadır, bu politikayı uygularken araç olarak selektif kredi politikasını kullanmaktadır.

- Yatırımcı firmalara yönelik olarak iç ve dış kaynakları kullanmak suretiyle yatırımları finanse etmek. Kalkınma bankaları temel olarak orta ve uzun vadeli krediler sağlar, bazı durumlarda ise doğrudan hisse senedi olarak yapılan/yapılacak yatırıma iştirak ederler. Sonrasında iştiraktan aldığı hisse senetlerini halka satmak suretiyle ikincil bir amaç gerçekleştirilmiş ve böylece şirketleri halka açarak sermaye piyasasının gelişime ve büyümesine katkıda bulunmuş olurlar.

- Kalkınma bankaları, hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikalara ters düşmemek şartıyla yabancı sermayenin yatırımlara kanalize edilmesine aracılık yaparlar.

Katılım ve mevduat bankaları arasındaki temel farklılıklar ise şu şekilde sıralanabilir:

- Katılım bankaları kaynak olarak, döviz ve TL (yerel para birimi) olarak açılan maliyetsiz cari hesaplardan ve kâr payı esasına göre açılan katılım hesaplarından faydalanırlar. Kâr payı elde edilen kâra göre orantılı olarak dağıtılırken, klasik bankalarda mevduat sahibine taahhüt edilen faiz mutlaka ödenir.

- Katılım bankalarının kaynak maliyetleri nispeten daha düşük ve ticaret bankalarının mevduatları kadar istikrarlıdır. Katılım bankaları daha ziyade öz sermayeyle, klasik bankalar ise yabancı kaynaklarla/sermayeyle çalışma eğilimi

---

¹⁴Şendođdu, 2006: 33

göstermektedirler. Klasik bankacılıkta iflaslar, el değiştirmeler oldukça sık yaşanırken katılım bankacılığında bu tür olaylar çok az görölmektedir.¹⁵

- Katılım bankalarının finansman hizmetinde müşteriye kesinlikle nakit para verilmez. Müşterinin ihtiyacı olan malın ücreti, katılım bankası tarafından satıcıya ödenir. Katılım bankalarının sunduğu finansman hizmetinde kesinlikle belgelenebilir bir mal/hizmet bulunmaktadır, klasik bankalarda ise böyle bir zorunluluk bulunmaz.

- Katılım bankaları finansal kiralama yapabilirler ancak klasik bankalar ise finansal kiralama yapamazlar, fakat klasik bankalar finansal kiralama şirketi kurabilirler.

- Katılım bankaları kaynak bulma ve elindeki kaynakları değerlendirme bakımından klasik bankalar kadar esnek olamamaktadır. Mesela katılım bankaları çalışma kuralları ve prensipleri gereği klasik bankalar gibi interbank piyasasında işlem yapamamaktadırlar.

- Katılım bankaları topladıkları mevduatları/fonları faizsiz finans sisteminde kullanılan araçlar ile reel ekonomiye kazandırmaktadırlar. Klasik bankalar ise topladıkları fonları reel ekonomi dışında da değerlendirebilmektedirler.

Sonuç olarak;

1- Katılım bankaları ise kâr esasına, klasik bankalar faiz esasına dayanır: İslâmi (katılım) bankalarının en önemli yönü, normal bankalarda olduğu şekilde kişilerden fon/mevduat toplayarak üretim alanlarına aktarmaktır. Günümüzde klasik bankalar bu fonksiyonu düşük faizle halktan topladığı mevduatları/fonları daha yüksek faizle üreticiye/ihtiyaç sahiplerine aktarma yoluyla yerine getirmekte ve sürdürmektedir. Klasik bankaların ödedikleri faiz ile aldıkları faiz arasındaki fark günümüz klasik bankalarının ana gelirlerini oluşturur. Günümüzde klasik bankaların mudilerle olan ilişkisinde bankalar borçlu, mudiler ise alacaklı durumundadır. Üreticilerle olan ilişkilerde ise üreticiler borçlu, bankalar alacaklı durumundadırlar ve borçlu olan taraf aldığı krediye karşılık alacaklıya faiz ödemektedir.

---

¹⁵Sami Uslu, 2008

Günümüz klasik bankaların uyguladıkları mevduat ve kredi faizlerinin İslâm'ın yasakladığı/haram kıldığı borç faizine girdiği konusunda kesinlikle bir şüphe yoktur. Katılım bankalarında ise faiz ilişkilerine yer yoktur. Katılım bankaları halktan kâr ortaklığı esasına göre fon/mevduat toplamakta, topladığı bu fonları üçüncü kişilerle ortaklık kurmak veya alım satım yapmak suretiyle değerlendirmekte ve elde edilen kârın % 20'sini bankaya ayırdıktan sonra kalan % 80'ini de mudilerine dağıtmaktadır.

2- Katılım bankaları İslâm iktisadının, klasik bankalar ise kapitalist iktisat sisteminin ürünleridir: Mezopotamya, eski Yunan ve eski Roma'da ilk örnekleri görülen banka, İtalyancada masa-tezgâh anlamına gelen *banco* kelimesinden türemiştir. İtalya'da önlerine bir masa-tezgâh koyarak para ticareti yapan kişilere banker (*banchiero*) denmiştir. Eski Roma'da ilk olarak para değiştirmesi şeklinde başlayan bankerlik, zaman içerisinde mevduat kabulü, kredi işlemleri ve poliçe alım-satımıyla şeklinde gelişmiştir. İslâm ve Hıristiyanlık dinlerindeki faiz yasağı bankacılık sisteminin gelişmesine engel olmuş, dolayısıyla bu dinlerdeki faiz yasağı sebebiyle banka sistemi Musevîlerin kontrolüne geçmiştir. 1157'de Venedik Bankası'nın kurulmasıyla günümüz klasik bankacılığı başlamıştır. Ardından 1408'de de Cenova Bankası kurulmuş, ardından Hıristiyanlık bünyesinde faizin meşrulaştırılma çabalarıyla birlikte Hıristiyan dünyasında ve Avrupa'da bankacılığın gelişimini engelleyen en önemli sebep ortadan kaldırılmıştır. XIX. Yüzyıl itibariyle ticaret sermayesinin gelişimi ve Sanayi Devrimi bankacılık sistemini çok büyük bir hızla geliştirmiş, bankaları parasal ilişkilerin odağına yerleştirerek en önemli mali/ekonomik kurumlardan biri haline gelmesini sağlamıştır.

Bankalar ortaya çıktıkları zamandan itibaren toplumların içine yerleşip gittikçe ağırlıklarını artırarak günümüzde ekonominin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir. Bununla beraber kapitalizmin dünya ekonomisi üzerinde etkili olmaya başlamasıyla birlikte bu bankalar İslâm ülkelerinde de yerini almıştır.

Fakat bu kurumlar (klasik bankalar) batıda yerine getirdikleri fonksiyonları İslâm ülkelerinde batılı manada istenildiği gibi gösterememişlerdir. Müslüman toplumlar faizin İslami açıdan haram oluşu gerçeğini bir kenara bırakmamış ve bankalara karşı daima mesafeli kalmıştır. Böyle olunca halkın elindeki tasarruflar, altın

ve dövize ile gayrimenkullere yönelerek ekonominin dışında kalmış, ülke ekonomisi kalkınmak için ihtiyaç duyduğu sermayeyi temin etmede istediği sonucu alamamıştır. Sonuçta hem devlet sermaye ihtiyacını dış borç yoluyla karşılamaya çalışmış hem de yeterli yatırım yapılamadığından ülke geri kalmıştır. Buda ülkenin ihtiyacı olan sermayeyi karşılayacak tasarruflar halkın elinde mevcut olduğu halde dış borca başvurulması ülkeyi siyasî ve ekonomik açıdan dışa ülkelere bağımlı hale getirmiştir.

Katılım bankaları tam da bu noktada halkın elinde bulunan ve dinî kaygılarla bankacılık sistemine girmeyen büyük miktardaki tasarrufların, tasarruf sahipleri ve ülke ekonomisi adına değerlendirilmesine yönelik olarak ortaya çıkarak kurulmuşlardır. İslâm ülkelerinde yaşanan bu süreç ülkemizde de aynı şekilde yaşanmış ve tüm bu ülkelerde aynı amaçlarla İslâmî esas ve prensiplere dayalı faizsiz bankalar kurulmuştur.

Katılım bankalarının prensip ve esasları, İslâmî kurallara göre düzenlenmiştir. İslâmî iktisat kuralları, katılım bankalarının çalışma çerçevesini ve temelini oluşturur. Katılım bankalarının yaptığı işlemlerde İslâm'ın haram ve helâl ölçüleri hâkimdir. Katılım bankalarında uygulanan işlemlerin İslâmî prensiplere uygun olup olmadığını denetleyecek dinî heyet bulunmaktadır. Bu dini heyetler katılım bankalarındaki yapılan işlemin İslami (Kur'an ve sünnetin hükümlerine) hükümlere uygun olmasını gözetirler, heyetlerin onayı olmadan banka bir işlem gerçekleştirmez.

1.2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHÇESİ

1.2.1. Tarihsel Gelişim

Dünyada faizsiz bankacılığın geçmişi M.Ö. 2123 - M.Ö. 2081 yılları arasında hüküm süren Babil kralı Hamburabi'ye kadar uzanmaktadır. Eski Babil'de banka olarak işlev gören tapınakların, faizsiz yatırımın ilk örneklerini verdikleri görülmüştür.¹⁶ Eski Yine Eski Mısır'da tefeciliği ve bileşik faizi yasaklayan kanunlar yapılmıştır.¹⁷ Daha sonraları ise bankacılık hizmetleri tapınakların tekeline çıkararak daha çok ticaretle uğraşan zengin bazı Yahudi ailelerin eline geçmiştir. M.Ö. 600-465 yılları arasında

---

¹⁶ Akın, 110.

¹⁷ Parasız, 6.

genellikle sulak ve bereketli Fırat kıyısında yaşayan bu Yahudi aileler büyük ölçüde faizsiz krediler sağlamaktaydılar.¹⁸

Arap yarımadasında ise İslam dininden önce faiz çok yaygındı. Borç zamanında ödenmezse üzerine faiz eklenir, vade uzatılırdı. Kuran'da yer alan "Ey İman edenler, kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin"¹⁹ ayeti üzerine İslamiyet'e geçenler bu uygulamayı terk etmeye başladılar, böylece faizsiz ticaretin ilk adımları atılmaya başlandı. İslam faizi yasaklamış, ticareti ise teşvik etmiştir. Hz. Muhammet'in Medine'de halkı alış verişe yönlendirmesi bu yüzdendir.²⁰

İslam'ın yayılması ve fetihlerle beraber İslam coğrafyasının Çin Seddi'nden Atlas Okyanusu'na kadar genişlemesiyle, bu bölgelerdeki iktisadi yapılar ve oluşumlar Müslümanların eline geçmiştir. Bu bölgelerdeki değerli mallar halka arz edilmiş, böylece kapanmış olan pazarların açılması sağlanarak ticaret canlandırılmıştır. Bu gelişmelerin akabinde önemli ticaret limanları Müslümanların eline geçmiş, böylece eski dünyada faizsiz ticaretin iyiden iyiye yayılmasının önü açılmıştır.²¹ Kazanılan savaşlardan sonra elde edilen ganimetlerin değerlendirilmesi arayışlarından dolayı Abbasiler döneminde özellikle bankacılık faaliyetleri oldukça öne çıkmıştır.²²

Bu tarihsel gelişime paralel olarak M.S. 1118 yılında Hristiyan hacıların can ve mallarını korumak amacıyla kurulan Tapınak (Templier/Templar) mezhebi ve mensupları olan Tapınakçılar (Templiers/Templars) yapılan bağışlarla büyük miktarda servet toplamış ve nüfuz sahibi olmuşlardı. Tapınakçılar Avrupa'da bine yakın şube açmış, sahip oldukları servetten askeri ve ticari amaçlı faizsiz kredi vermişlerdir.²³ Faizsiz bankacılığın temelini oluşturan "mudarebe" ve "Müşareke" akitleri, Ortaçağ Avrupa'sında "Commenda" ve "Societa" adı altında kullanılmıştır. Öyle ki Avrupalılar bu akitleri hiç değişiklik yapmadan uygulamışlardır.²⁴

---

¹⁸ Akın, 110.

¹⁹ Kuran-Kerim, 3/130.

²⁰ Bayındır, 30.

²¹ Bayındır, 32.

²² Akın, 111.

²³ Akın, 111.

²⁴ Wikipedia, "Faizsiz Bankacılık," < http://tr.wikipedia.org/wiki/Faizsiz_bankac%C4%B1%C4%B1k>

Rönesans ve reform hareketleri sonrasında dostluk ve yardım cemiyetlerinin faizsiz finans kurumu olarak işlev yaptıkları görülebilmektedir. Bu cemiyetler o kadar yaygınlaşmıştı ki örneğin 1793 İngiltere’inde yedi bine yakın dostluk cemiyeti bulunmaktadır.²⁵ İngiliz Bankacılık sektöründe halen önemini koruyan, kısmi kâr dağıtım esasına göre çalışan tröstlerin (Investment Trust) katılım bankacılığı ile benzerliğine de işaret edilmek gerekir²⁶

Ortaçağ Avrupa’sında Bankacılık

Haçlı seferleri sırasında gelişimini sürdüren bankacılık, coğrafi keşifler ve yeni deniz yollarının bulunması sonucunda küresel ticaret hacminin gittikçe genişlemesi ile birlikte 15. Yüzyıl sonları ve 16. Yüzyıldan itibaren yeni ve büyük gelişmeler göstermiştir. Bu dönemde bankacılık özellikle Floransa, Venedik, Cenova gibi İtalyan ticaret kentlerinde çok önemli aşamalar kaydetmiştir.²⁷

Hıristiyanlık ve İslam da bankacılığın gelişimine engel teşkil eden faiz yasağı Hıristiyanların ve Müslümanların bankerlik yapmalarına engel oluyordu. Bu nedenle tarihsel süreçte Yahudiler her iki dinin egemen olduğu topraklarda bankerlik yapıp, faizle para vermek olanağı buluyor ve zenginleşiyordu. Avrupalılara bankacılık işlemlerini öğreten ve bu konuda öncülük edenler Lombardlardır. Lombardlar ve Yahudiler gittikleri her yerde ticaret ve bankacılıkla ilgili aynı kuralları uygulayarak bir nevi tek tip uygulama ortaya çıkartmışlardır.

Modern Dönemde Bankacılığın Gelişimi

Modern manada bankacılığın 1609 yılında Hollanda Ams. Bankası’nın kurulması ile başladığı kabul edilir. Akabinde 1694 yılında İngiltere Kraliyet Bankasının ve 1907’de Amerika Birleşik Devletlerinde FED’in kurulması ile gelişiminde olgunluğa ulaşmış ve tarihsel süreçte günümüz bankacılık sisteminin temelini oluşturmuşlardır.²⁸

---

²⁵ Akın, 111.

²⁶Wikipedia, “Faizsiz Bankacılık,”< http://tr.wikipedia.org/wiki/Faizsiz_bankac%C4%B1l%C4%B1k>

²⁷Takan, Acar Boyacıoğlu, a.g.e., s-3

²⁸Mikail Altan, Fonk. ve İşlem.Açısından Bankacılık, İst, 2001, s-14

II. Dünya Savaşı sonrasında yıkım yaşayan Avrupa'nın ve Japonya'nın yeniden imar edilmesi sorunu ve sorunun çözümü için geliştirilen finansman kurgusu, Kalkınma ve Yatırım Bankalarının bankacılık sistemi içindeki payını büyütüştür. 1973 petrol krizinin bankacılık sektörüne kaynak girişini artırıcı etki ortaya çıkarması ile de Ticari bankacılık gelişmiştir.

Teknolojik gelişim ve değişimin desteklenmesi bankacılık uygulamalarını etkilemiş, bankacılık sektörüne yeni ürünlerin katılmasını sağlamıştır. Yaşanan teknolojik gelişim ve değişim sonucunda bankacılık sektöründe ortaya çıkan elektronik ürünlerin/uygulamaların katkısıyla sektör müşterilerini riskten koruyacak işlemler çoğalmıştır. Bunun sonucunda ise yeni finansal ürünler bankacılık sektöründe yer bulmuştur.²⁹

İslami bankacılık ve faizsiz bankacılık olarak ta bilinen katılım bankaları Dünya'da yaklaşık 50 yıldır, Türkiye'de ise yaklaşık 30 yıldır faaliyet göstermektedir. Bu bankalar 2012 yılı sonu itibariyle bir yıl öncesine göre Dünya çapında ortalama %20,4 büyüyerek yaklaşık 1,6 trilyon ABD Doları büyüklüğe ulaşmış bulunmaktadır.

Bu günkü İslami Finans kurumları, 1963 yılında Mısır'da Mit Gamr Katılım Bankası'nın kurulması ile başlayan süreçle ortaya çıkmıştır. Yine Müslüman ülkeler tarafından 1974 yılında İslami kurallara uygun olacak şekilde, bölgesel ekonomik kalkınmaya yönelik olarak İslam Kalkınma Bankası kuruldu. Yine aynı yıllarda, gerçek anlamda İslami kurallara uygun dünyadaki ilk banka olarak kabul edilen Dubai İslam Bankası kurulmuştur. Körfez ve Ortadoğu (İslam ülkeleri) ülkelerinin 1980 yılı sonrasında yaşadıkları hızlı ekonomik gelişim ile birlikte katılım bankalarının sayısı önemli bir oranda artmış, sunulan ürün ve hizmetlerdeki çeşitlilik artarak gelişmiştir. Süreç içerisinde pek çok ülkede kurularak faaliyet gösterdikleri coğrafi alanı genişletmeye başlayan katılım bankaları, ülkemize 1985'te Kuveyt Türk ve Albaraka Türk Katılım Bankaları'nın kurulması ile giriş yapmıştır. Katılım bankalarının hızlı büyümesinin en önemli etkenlerinden biri, 1990 yılında İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu ile 2002 yılında İslam Finansal Hizmetler Kurulu

---

²⁹Çelik, Öçal, a.g.e., s-19

gibi düzenleyici-denetleyici kuruluşların kurularak katılım bankalarının belirlenmiş standartlar çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmelerinin sağlanmasıdır.

Katılım bankalarının büyümesi ve gelişiminin önemli etkenleri arasında aşağıdaki başlıkların öne çıktığı görülmektedir:

- Körfez bölgesi ülkelerinin petrol üretiminden elde ettikleri gelirler ile birlikte büyüyen ekonomilerinin, zaman içinde başka yatırım alanlarına yapılan yatırımlar sonucu hızlı büyümesi,

- Tasarruf sahipleri ve yatırımcıların İslami Finansal Enstrümanlar hakkındaki bilgi ve istekleri ile yatırım iştahlarının artması,

- Körfez ülkelerinin ekonomilerinin gelişmesi ile birlikte altyapı projelerinin ve özelleştirmelerin artması,

- Yasal düzenlemeler konusunda sosyal yapı ve finansal alanda önemli adımların atılması.³⁰

1.2.2. Günümüzde Dünyada Katılım Bankacılığı

Mısır Arap Cumhuriyeti'ndeki Mit Gamr kasabasında faizsiz bankacılığın ilk uygulaması, bütün bankaların devletleştirilmesi (Mısır eski devlet başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde) akımına karşı alternatif bir deneme olarak ortaya çıkmıştır. Mısır köylüsünün ticari ve tarımsal ihtiyaçlarını karşılayan, müteselsil kefalet düşüncesine dayanan, para vakfı ile risk sermayesi karışımı özgün bir modelde çalışan bu kuruluşa "banka" sıfatının verilmesi halen akademik bir tartışma konusu olmaktadır. Bu modelde bankacılık, kâr ve zarar ortaklığını, sigorta, takas, icar, factoring gibi alt finansman araçlarını aynı çatıda ve bir arada hayata geçirmiş kendine özgü bir model olarak görülmektedir.

Bu bankanın fikrini ortaya atan Dr. Ahmed El-Naggar aynı zamanda bankanın hissedarları ve ilk idari personeli arasında yer almaktadır. El-Naggar'ın, toplumsal

---

³⁰ [http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financialservices/kat%C4%B1m%C4%B1m_bankaciligi2014.pdf\(30.03.2015\)](http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financialservices/kat%C4%B1m%C4%B1m_bankaciligi2014.pdf(30.03.2015))

kalkınma bankacılığına benzer prensiplerden etkilendiği, bu prensipleri İslâmi ekonomik ve kültürel öğelerle birleştirmeye çalıştığı hususları dikkat çekmektedir.

Dört yıl kadar kısa bir süre hayatta kalan bu bankacılık denemesi tüm İslam dünyasının ilgisini çekebilmeyi başarmış ve İslam Devletleri Dışişleri Bakanları 1970 yılında Cidde’de toplanarak, İslami prensipler doğrultusunda İslam ülkelerini ilmi ve kültürel alanlarda karşılıklı yardımlaşmaya, ekonomik işbirliğini güçlendirmeye davet etmişlerdir.³¹ Bu aşamanın hemen ardından bir dizi İslam bankasının kurulmaya ve ortaya çıkmaya başlamıştır. Mısır hükümetince 1971’de kurulan Nasır Sosyal Bankası ve 1975’te kurulan Dubai İslam Bankası bu durumun ilk örnekleri olarak gösterilebilir.³²

Pakistanlı bir düşünür olan Muhammed Abdu’l-Mennan , 1960’lı yıllarda tüm İslam ülkelerinin katılımı ile uluslararası düzeyde bir İslam bankasının kurulması fikrini ortaya atıttı. Bunun akabinde Cidde’de 1973 Aralık ayında yapılan İslam ülkeleri maliye bakanları toplantısında İslam Kalkınma Bankası’nın kurulması kârarı alındı. ABD, bu oluşuma Dünya Bankası modelinde çalışacak bölgesel birkaç büyük banka kurdurmak suretiyle önayak olmuştur.³³ Bu yolla kurulan Asya ve Afrika kalkınma bankalarının kuruluşunun akabinde Türkiye’nin de içinde bulunduğu 29 İslam ülkesi 20 Ekim 1975’te uluslararası düzeyde ilk İslam bankası olan İslam Kalkınma Bankasını birlikte kurmuşlardır.³⁴ İslam Kalkınma Bankasının kuruluşu sonrasında Mısır’da Mısır Faysal İslam Bankası 1977 yılında kurulmuş, 1979 yılında ise Pakistan’da İslami bankacılığın temelleri kurulmuştur.³⁵

Gelişmekte olan ülkelerin finans taleplerine cevap vermede zorlanan ABD, Müslüman ülkeler arasında faizsiz bankacılığın gelişmesinin yayılarak bir finansman kaynağı oluşturmasını tercih ve teşvik etmiştir. Dünya Bankası modelinde çalışacak büyük bölgesel bankalar kurduran ABD bu gelişimde öncü olmuştur. Bu bölgesel bankalardan olan Asya ve Afrika kalkınma bankalarının kuruluşuna paralel olarak 1975 yılında Cidde’de kurulan İslam Kalkınma Bankası’nın İslam ülkelerindeki kamusal

---

³¹ Akın, 114.

³² Akın, 114.

³³ T.C. Başkent Üniversitesi, < <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi17.doc> >

³⁴ Bayındır, 42.

³⁵ Akın, 114.

projelere yaptığı mali katkılar gerçekten önemli boyutlarda olmuştur ancak mevcut ihtiyacı karşılamakta tek başına yeterli olamamıştır. İKB'nin özel sektör projelerine finansman sağlamamasından doğan boşluğu doldurmak üzere Suudi Arabistan, Kuveyt, gibi zengin Müslüman ülkelerdeki zengin Müslümanların örgütlenmeleri sonucunda 1981'de İsviçre/Cenevre'de Dar Al-Maal Al-İslâmi adlı tröst/holding kurulmuştur.³⁶ Bu gelişmeyle birlikte Dallah Baraka Gurubu ve benzeri grupların faaliyete geçmesiyle Müslüman ülkelerde faizsiz finans sistemi hızla yaygınlaşmaya başlamıştır.

Katılım bankacılığının ülkemizde ki ilk örnekleri Albaraka Türk ve Faisal Finans Kurumu tarafından 1985 yılında başlatılmıştır. Yapıları içinde faizsiz esaslara göre çalışan ayrı birimler kuran batılı bankalar ve finans kurumları da bulunmaktadır. Citibank, HSBC Bank, Union Bank of Switzerland, Kleinwort&Benson, ANZ Grindlays, Goldman&Sachs bunlara örnek olarak gösterilebilir. Citibank tarafından 1996 yılında Bahreyn'de kurulan Islamic Investment Bank, batıda kurulan ilk faizsiz bankadır.

Bugün sadece Müslüman ülkelerin sermayesi ile kurulmuş İslami Finans Kurumları dışında dünyanın en büyük bankaları da İslami finans piyasasından pay kapmaya çalışmaktadır. Citibank, ANZ, HSBC gibi büyük bankalar faizsiz finans sistemiyle ilgilenmekte ve daha fazla pay almaya uğraşmaktadırlar. HSBC'nin Ortadoğu'nun yanı sıra Pakistan, Malezya, Bangladeş gibi ülkelerde sahip olduğu geniş şube ağı bankanın faizsiz finans piyasasından aldığı payın artmasını sağlamaktadır.

Dünya Bankası, IMF, IFC, Basel Komitesi ve Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi gibi küresel kuruluşlar; ürün geliştirme ve muhasebe standartları süreçleri, faizsiz finans ürünleri ve hizmet sektörünün gözetim ve denetimi ile ilgilenmeye başlamıştır. Saydığımız bu kurumlar sektörde İslam Kalkınma Bankası, Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu, İslâmi Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) ve Labuan Off-shore Finansal Hizmetler Kurumu ile iş birliği çerçevesinde faaliyette bulunmaktadır.

---

³⁶ T.C. Başkent Üniversitesi, < <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi17.doc> >

İslâmî Finans Sektörü son yıllarda özellikle Körfez ülkeleri, Malezya ve Endonezya'da kurulan yeni kurumlar eliyle gelişmekte ve büyümektedir. ABD, İsviçre, İngiltere, Almanya, Lüksemburg, Kanada ve diğer batı ülkelerinde yerleşik yoğun Müslüman nüfus dolayısıyla faizsiz bankacılığa olan talebin ve sektördeki finansal ürün ve hizmetlerin çoğaldığı görülmektedir.

İslami Banka ve Finans Kurumları Birliği verilerine göre 38 ülkede 2004 yılı itibariyle, 2180'den fazla ortaklığa dayalı faaliyet gösteren finansal aracı kurum bulunmakta ve bu kurumların öz sermaye ve mevduat toplamı 500 milyar doların üzerindeydi. Dünyada İslami bankacılığın popülaritesinin artması ile birlikte Morgan Stanley, HSBC, Goldman&Scahs, Citi Bank, Bank of America, ABN Ambro, Sociate Generale gibi büyük finans devi kuruluşlar faizsiz bankacılık faaliyetlerine yönelmişlerdir.³⁷ Günümüzde Müslüman nüfus barındıran hemen her ülkede, faizsiz bankacılık ürünlerine karşı ilgi ve yönelim olduğu bir gerçektir.

Son yıllarda İslamî Finans sistemi büyük gelişmeler göstermiştir. Sektör küresel anlamda klasik konvansiyonel bankacılıktan daha hızlı büyüme göstermektedir. Bu gelişmeler ışığında 2011 sonu itibariyle İslami finans kuruluşlarının dünya ölçeğinde 1,3 trilyon dolar büyüklüğe ulaşan varlıklarının 2015 yılında 2 trilyon doları aşabileceği hesaplanmıştır. Beklenen bu büyümede özellikle son yıllarda giderek popülerleşen sukuk ihraçlarının en önemli etken olması beklenmektedir. Yapılan hesaplara göre 2012 yılı itibariyle 130 milyar dolarlık büyüklüğe ulaşan sukuk ihraçlarının 2015 yılında 200 milyar dolara ulaşması beklenmekteydi.³⁸

Kuveyt

İslamî Finansın en çok geliştiği bölge olan körfez ülkeleri özellikle son yıllarda bu alanda merkez olma çabalarını artırmıştır. Körfez bölgesi ülkelerinde bankacılık sektöründeki İslamî finansın payı %20'nin üzerindedir. %35 İslami Bankacılık oranı ile Suudi Arabistan bölgede İslami Finans'ın en çok geliştiği ülke olma özelliğine sahiptir. Dünyanın en büyük ikinci bankası olan Suudi Al Rajhi Bank Suudi Arabistan merkezli faaliyet göstermektedir. 2012 yılında ihraç edilen sukuk sertifikalarının yaklaşık %

---

³⁷ Bayındır, 42.

³⁸ http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/İslami_Finans.pdf (30.03.2015)

20'sini Körfez bölgesi ülkeleri ihraç etmiştir. Son yaşanan küresel kriz sonrasında finans sektörünün tekrar gündemine gelen İslamî Finansın gelişiminde, Körfez Ülkeleri (başta Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere) bu alanda bölgesel güç olma amacıyla uğraşmaktadırlar.³⁹

Kuveyt'te faizsiz bankalar, faizli bankalarla beraber faaliyete devam etmektedirler. Kuveyt Ticaret Kanuna göre sözleşmenin taraflarının faiz ve gecikme faizi oranları üzerinde anlaşma hakları bulunmaktadır. Bu kanuna göre eğer faiz oranı üzerinde anlaşılmamış ise gecikme faizi ve faiz oranı % 7 olarak belirlenmektedir. Yine taraflar sözleşme ile temerrüt faiz oranını % 7'nin üzerinde belirleyebilir, fakat bu oran, Kuveyt Merkez Bankasınca belirlenen orandan fazla olamaz.

1977 yılında Kuveyt'te faizsiz bankacılık kurallarına uygun olarak kurulan ilk bankalardan olan Kuwait Finance House (KFH)'un %48,9'u Kuveyt Devlet Kurumlarına aittir. Bankanın %51,1'i ise halka açıktır. Banka, Merkez Bankası kapsamında faaliyet göstermektedir ve 46 şubeden oluşan yerel ağı ile Kuveyt'teki ikinci büyük banka olma özelliğini taşımaktadır. Bankanın 2008 yılı itibariyle varlıklar toplamı 10.5 milyar KD (38.6 milyar USD) ve teminat tutarı 6.6 milyar KD (24.2 milyar USD)'dir. Bankanın sahip olduğu bu rakamlar 31 Aralık 2008 itibarıyla Kuveyt piyasasındaki toplam teminatların %25'ini temsil etmektedir. Kuwait Finance House başta bankacılık, ticaret finansı, yatırım portföyleri, gayrimenkul olmak üzere çeşitli alanlarda faizsiz bankacılık prensiplerine uygun ürün ve hizmetler sunmaktadır. Banka, Türkiye, Bahreyn, Malezya, Ürdün ve Suudi Arabistan'da yer edinmiştir olup Avustralya ve Singapur'da da temsilcilikleri faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca banka ticari, finansal ve başkaca konularda iştiraklerine stratejik rehberlik hizmeti vermektedir.⁴⁰

Mısır

1963-1967 yılları arasında Mısır'da İslâmî bankacılık prensiplerinin uygulamaya konulduğu ilk örnek hayata geçirilmiştir. Bu uygulamada büyük ölçüde Almanya'nın kırsal alanda faaliyet gösteren tasarruf bankalarının uyguladığı prensipler temel

³⁹ http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf (30.03.2015)

⁴⁰ http://www.kuveytturk.com.tr/ortaklik_yapisi_hakkimizda.aspx (30.03.2015)

alınmıştır. Mısırın sosyoekonomik yapısı İslami finansal kurumlarının önemli ölçüde başarı kazanmasına sebep olmuştur. Faizsiz bir anlayış çerçevesinde tasarruf, yatırım ve zekât fonlarından oluşan banka kaynakları, kısa vadeli verimli yatırım alanlarına ve fakirlere dağıtılmıştır. Bu proje genel olarak iyi bir başlangıcı temsil etmesine rağmen bazı siyasi-politik etkilerden dolayı projenin uygulamasına devam edilememiştir. 1972 yılında Kahire'de faaliyete geçirilen Nasır Sosyal Bankası, şehirlerde ve ticari aidiyetlerin yoğun olduğu bölgelerde kurulan ilk İslâm bankası olma özelliğine sahip olmuştur. Bankanın temel fonksiyonları sosyal içerikliydi, küçük projelere kâr-zarar esasına dayalı olarak faizsiz kredi sağlamaktaydı. Nasır Sosyal Bankası bu özelliğinden dolayı, Bankacılık ve Kredi Kanunu kapsamı dışında tutulmuştur. Nasır Sosyal Bankası başlangıçta Hazine Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet yürütmekteyken daha sonra Sosyal Yardım ve Sigorta Bakanlığı'na bağlanmıştır.⁴¹

Mısır'ın bankacılık sektöründe önemli role sahip iki faizsiz banka, Mısır-Suudi Arabistan ortaklığıyla 1977 yılında kurulan Mısır Faisal Bankası ile daha sonraki yıllarda tamamen Mısırlılara ait olacak olan Uluslararası Yatırım Bankası'dır. Her iki banka Mısır finansal sisteminde toplam mevduatın % 17'sini ellerinde tutmaktadırlar.⁴²

13 Kasım 1980 tarihinde Mısır'da, sermayesi 12 Milyon ABD Doları olan Uluslararası İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası (IIBID) faaliyete geçirilmiştir. Bankanın Mısırlı özel kişilerden oluşan 1928 ortağı bulunmaktaydı. Banka 1982 yılı itibariyle Kahire'deki bulunan merkezine ek olarak 6 şubelerini daha faaliyete başlatmıştır. Mısır Bankası (Bank Mısır-BM), 1920 tarihinden bu tarafa bankacılık faaliyetlerine devam etmekte olup 1980 yılından itibaren faizli bankacılığın yanı sıra faizsiz-İslam Bankacılığı faaliyetleri de yürütmeye başlamıştır.⁴³

Ürdün

Ürdün İslam Finansman ve Yatırım Bankası, Ürdün'de kurulan ilk faizsiz bankadır. 1 Nisan 1978 tarihinde Ürdün'de İslam bankacılığı ile ilgili ilk kanun resmi

⁴¹<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/f/002.htm> (30.03.2015)

⁴²Arabacı, 2007

⁴³ Özel Finans Kurumları Birliği, 2004: 29

gazetede yayınlanmış olmasına rağmen 22 Eylül 1979'da ancak faaliyet izni alınabilmiştir. Banka merkez şubesine ek olarak 1982 yılı sonu itibariyle 3'ü Amman'da 4'ü diğer şehirlerde olmak üzere toplam 7 şube açmış, ardından 1983 yılında 4 şube daha açarak şube sayısına 11'e yükseltmiştir. Ayrıca bu banka diğer ülkelerde de faizsiz bankaların kurulması konusunda kurucu ortak olarak rol oynamıştır.

Ürdün İslam Yatırım ve Finansman Bankası'nın özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Banka; bankacılık hizmetleri, yatırım ve finans işlerinde faizsiz sisteme göre çalışır, ayrıca bankacılık hizmetleri alanında iktisadi ve sosyal gereksinimleri gidermek amacındadır.

- Kendine özgü yöntemlerle ve faizsiz olarak bankacılık sektörünün hacmini artırmak için uğraşır, ancak burada sosyal faydayı göz önüne alır.

- Tasarruf ve fonları kalkınma amaçlı kullanmak ve ayrıca fonları faizsiz banka yatırımlarının içine almak,

- Bankanın temel hedeflerinden biri çeşitli sektörlerin gerekli finansman ihtiyaçlarını karşılamaktır. Fakat burada kısmen dahi olsa klasik-faizli bankaların kârlarına benzer şekilde hareket edilmemelidir,

- Ürdün hükümeti faizsiz bankacılık uygulamasına yardım etmektedir.⁴⁴

Pakistan

Pakistan'da fikri manada 1955 yılında konuşulmaya başlanan faizsiz bankacılık ancak 1970'li yıllarda hayata geçirilmeye başlanabilmiştir. Haziran 1977'de iktidara gelen Pakistan hükümeti, İslama uygun olarak iktisadi hayat ile ilgili reformlar yapmaya başladı. Devlet başkanı Muhammed Ziya ül Hak 29 Eylül 1977 tarihinde, İslam ideolojisi Konseyinden Pakistan'ın iktisadi sistemini İslami kurallara uygun hale getirmek için bir plân hazırlanmasını istemiştir. Başkanlığını Dr. Tanzil ur-Rahman yaptığı konsey tarafından yaklaşık 3 yıl içinde bir plan hazırlandı. Daha sonra konsey,

---

⁴⁴ Uçar, 1992:51

çalışmalarını hızlı ve devamlı bir şekilde sürdürerek ve Pakistan iktisadi sisteminin İslamileştirilmesi hususunda önemli bir rol oynamıştır.⁴⁵

Faizsiz bankacılığın zorunlu olduğu ülkelerden bir tanesi Pakistan'dır. Ancak İran'ın tersine Pakistan'da faizsiz bankacılığa geçiş, belirli bir süreç dâhilinde yapılmıştır. Bu sürecin 1979 yılında başlayıp 1985'te sona eren ilk aşamasında Pakistan'da bankalar hem faizli hem de faizsiz bankacılık işlemleri yaptı. Sonrasında ise tamamen faizsiz bankacılığa geçildi. Son dönemlerde faizsiz tahvilleri yönetecek bir banka arayışına giren Pakistan hükümetine 5 ayrı banka teklif sunmasına rağmen Pakistan hükümeti HSBC ve Citigroup ile anlaşmıştır. Pakistan hükümeti faizsiz tahviller için güven sertifikasını/sukuk kullanacağını, anlaşmayı bozabilecek karayolları, havaalanları ve petrol kuyuları gibi yerler için geçerli olacak aktifleri belirlediğini açıklamıştır. Ayrıca Pakistan'ın uluslararası borç piyasasına girişi, IMF'in 3 yıllık kredi programından çıkacağı tarih ile aynı zamana denk gelmiştir. Pakistan'daki faizsiz bankacılık sisteminin en önemli yönü ise, bir ekonominin tamamıyla faizden uzaklaştırılmasının mümkün olabileceğini göstermiş olmasıdır.⁴⁶

1980'den beri İslâmi Bankacılık işlemleri gerçekleştiren, Dünyanın büyük bankacılık gruplarından ANZ, Pakistan bankacılık sisteminin faizli bankacılıktan faizsiz bankacılık sistemine geçişinde de önemli bir rol almıştır. Bugün Pakistan'da ki tüm bankalar hâlihazırda ANZ'nin hazırlamış olduğu mevzuat ve dokümantasyonu kullanmaktadır.⁴⁷ Dünya Bankası'nın özel sektörü fonlamada kullandığı kurumu olan IFC, 1997 yılında Pakistan'da mudarabaya dayalı bir dizi leasing işlemleri yaptı. Ayrıca ANZ Investment Bank Uluslararası Mudaraba Konsorsiyumunu yine aynı kurum gerçekleştirdi.⁴⁸

Suudi Arabistan

Faizsiz Bankacılığın uygulanmasında en etkin rolün Suudi Arabistan'ın önde gelen devlet ve iş adamlarına ait olduğu söylenebilir. Dünyanın pek çok yerinde faizsiz

---

⁴⁵ Uçar, 1992:47

⁴⁶ Özel Finans Kurumları Birliği, 2004: 30

⁴⁷ www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc(30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

⁴⁸ www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc(30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

bankaların kuruluşunda bu kişilerin etkisi büyüktür. 1983 senesinde Suudi Arabistan'da ilk defa Al Rajhi Company'e izin verildi. Bu kuruluş, Suudi Arabistan'ın ilk İslam Bankası olma özelliğiyle bilinmektedir. Al Rajhi Company, Finansal Kiralama alanında dünyadaki en güçlü mali kuruluşlardan birisidir.⁴⁹

Suudi Arabistan'da faiz kesinlikle yasaktır ve kullanılamaz. 2002 itibariyle dünyadaki faizsiz bankalar arasında en büyük paya (yaklaşık 136 Milyar Dolar) sahip olan Suudi Arabistan'da, 3 tane çok büyük faizsiz kurum bulunmaktadır. Dar Al-Mal Al-Islami Grup, Dallah Al Baraka ve Al Rajhi Bankası. Bu kurumlar pek çok ülkede faaliyet yürütmektedirler ve faizsiz bankacılık hizmetinin geniş kitlelere ulaştırılmasını sağlamaktadırlar. Suudi Arabistan'da hiçbir faizsiz finans kurumu, banka olarak faaliyet gösteremezken, sadece Al Rajhi isimli kurum özel sebeplerle banka olarak adlandırılır. Dallah Al Baraka Grubu, özellikle faizsiz bankacılığın gelişmesi için yaptığı araştırma ve çalışmalarla dikkat çekmektedir. Dünyanın en büyük faizsiz finans kuruluşlarından olan Dallah Al Baraka, Dünya üzerinde 40'dan fazla ülkede faaliyet göstermektedir. Bir diğer büyük kurum olan Dar Al-Mal Al-Islami Grubu'nun ise 3,5 Milyar Dolarlık toplam varlığa sahip olduğu hesaplanmaktadır.⁵⁰ Dünya'da ki tüm İslami Bankacılık varlıklarının yaklaşık %14'ü Suudi Arabistan'da bulunmaktadır.⁵¹ Al Rajhi Bank, büyük İslam bankaları içerisinde 43.981 milyon dolarlık varlık toplamı ile ilk sırada yer almıştır.⁵²

Bahreyn

Ülkemizin herhangi bir şehri büyüklüğünde olan Bahreyn yüksek petrol geliri ve dünya bankalarının merkezi konumunda olması sebebiyle oldukça önemlidir. Bahreyn, bankalar için yasal olarak rahat ve geniş imkânlar sağlamasından dolayı özellikle Arap ülkelerinin banka merkezi halini almıştır.

---

⁴⁹Uçar, 1992:50

⁵⁰Özel Finans Kurumları Birliği, 2004:30

⁵¹http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financialservices/kat%C4%B1%C4%B1m_bankaciligi2014.pdf (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

⁵²<http://www.mevzuatdergisi.com/2010/07a/01.htm> (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

Bahreyn'de faaliyet gösteren en önemli faizsiz banka Kuveyt Finans Kurumudur. Kuveyt Finans Kurumu, İslami bir ticaret bankası niteliğinde olup bankacılık, yatırım ve sosyal faaliyetler ile ilgilenmektedir.⁵³

Metawa ve Almosawi'nin (1998) Bahreyn'de faaliyette bulunan iki İslami banka müşterilerini inceledikleri çalışmalarında elde ettikleri sonuç, bu iki bankanın müşterileri arasında dini inancın önemli olmadığı yönünde olmuştur.

Malezya

İslamî finans konusunda önde gelen ülkelerden birisi de Malezya'dır. Malezya'da klasik bankacılık ve İslamî bankacılık paralel olarak gelişmiştir. 2012 yılı itibariyle ülkede İslamî bankacılığın büyüklüğü sektörün yaklaşık %20'sine ulaşmıştır. Bu oran İslam ülkelerinin toplamında ancak %12 düzeyindedir. Ülke ayrıca sukuk konusunda da diğer İslam ülkelerinden ileridedir. 2012 yılının ilk 9 ayında dünya genelinde ihraç edilen yaklaşık 130 milyar dolar değerinde ki sukukun yaklaşık 100 milyar dolarlık kısmı tek başına Malezya tarafından ihraç edilmiştir. Bu açıdan bakılınca Körfez Ülkeleri ve Malezya İslami finansın ana pazarları olarak öne çıkmaktadır.⁵⁴ Malezya Merkez Bankası, diğer islam ülkelerine örnek olacak biçimde İslami bankacılık ve faizsiz finans sistemi için altyapı geliştirmiştir. Böylece Malezya, İran ve Pakistan 'da mevcut olan faizsiz bankacılıktan farklı olarak daha etkin ve iyi bir sistem kurmuştur. Malezya'da, faizsiz bankalar ayrı bir kanun ve düzenlemeye tabidir. Malezya'da faaliyet gösteren faizsiz İslami bankalarının mevcut düzenlemelere uygunluğunu sağlamak için merkezi bir yapı kurulmuştur. 1983'te çıkarılan İslam Bankacılık Kanunu ile Banka Negara'ya (Malezya Merkez Bankası) faizsiz sistemde çalışan bankaları lisanslama ve denetleme yetkisi tanınmıştır. Yine Malezya'da 1983'te çıkarılan Devlet Yatırım Kanunu ile faiz içermeyen yatırım sertifikaları ve menkul kıymetlerin ihraç edilmesine başlanmıştır.⁵⁵

Malezya'da faizsiz bankaların tarihsel sürecine bakıldığında, 1983 senesinde ilk önce Bank İslam Malaysia Berhad kurulmuştur. Kısa sürede önemli bir büyüme ve

---

⁵³Uçar, 1992:53

⁵⁴http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/İslami_Finans.pdf (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

⁵⁵ Arabacı, 2007:11

başarı gerçekleştiren Bank İslam Malaysia Berhad bankası, 1992 yılından bu yana Kuala Lumpur Borsası'nda işlem görmektedir. Faizsiz bankacılığın uzun vadede varlığını devam ettirebilmesi için daha çok kurum, daha fazla müşteri, faizsiz para piyasası (İnterbank) oluşturulması gibi hedeflere ulaşılması gerektiği öngörülmektedir. 1994 yılında Malezya bu doğrultuda Islamic Interbank Money Market (IIMM) adı ile faizsiz bankacılık faaliyetleri için bir piyasa oluşumu yoluna gitmiştir. 1999 senesinde ise, ülkenin ikinci faizsiz bankası olan Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB) faaliyete geçirilmiştir. Malezya'da hem faizli ve hem faizsiz olarak çalışan ikili mevduat bankacılığı modeli uygulanmaktadır.⁵⁶

Katar

Katar'da bankacılık alanında Katar İslam Bankası ve Katar Uluslararası İslam Bankası adlı iki önemli faizsiz banka faaliyette bulunmaktadır. 2003 yılı itibarıyla Katar İslam Bankasının net kârı % 43,7, Katar Uluslararası İslam Bankası'nın net kârı ise % 27,3 oranda artış göstermiştir.⁵⁷

Birleşik Arap Emirlikleri

Shrajah, Abu Dhabi, Ras al-Khaimah, Fujairah, Ajman ve Umm al-Qaivan isimli emirlikler bir araya gelerek Birleşik Arap Emirlikleri adlı devleti oluşturmuşlardır. Shrajah, Abu Dhabi, Ras al-Khaimah uluslararası mali piyasalarda özellikle Toptancı Bankacılık (Wholesale Banking) ve Kıyı Bankacılığı (Off Shore Banking)'nda adını dünyaya duyurmuşlardır.

Dubai İslam Bankası (Dubai Islamic Bank-DIB) Birleşik Arap Emirliklerinin ismini İslami bankacılık alanında duyuran en önemli kuruluştur, 1975 yılında kurulmuştur. DIB, İslami prensiplere uygun şekilde bankacılık faaliyetlerini geniş bir çerçevede sürdürmektedir. Fakat bankanın doğrudan yaptığı yatırımların önemi çok büyüktür. Öyle ki, DIB birçok önemli yatırım projelerini bizzat yürütmekte ve bu projelere ortak olmaktadır.⁵⁸

---

⁵⁶ Özgür, 2007:49

⁵⁷ Özel Finans Kurumları Birliği, 2004: 30

⁵⁸ Uçar, 1992:52

Birleşik Arap Emirlikleri'nde bazı koşullara bağlı olmak suretiyle faiz yasaldır. Yasalara göre ticari olmayan borçtan faiz almak suçtur. Ticari borçlarda ise; taraflar önceden anlaşılmış bir faiz oranı ve gecikme faizi talep etme hakkına sahiptirler. Herhangi bir faiz oranı üzerinde anlaşılmamış ise yasal olarak yıllık en fazla % 12 faiz uygulanabilmektedir.⁵⁹

Bangladeş

Bangladeş'in İngiliz kolonisinin bir parçası olduğu yıllarda faize dayalı bankacılık yaygın kullanılmaktayken, dünyanın yeni arayışlar çerçevesinde faizsiz bankacılığa yönelmesi ve bu sistemin Mısır'da başarılı olmasıyla birlikte Bangladeş'te de faizsiz finans sistemine yönelik çalışmalar başlamıştır. Bunun sonucunda faizsiz bankacılıkla ilgili olarak iki önemli kurum ortaya çıkmıştır. Bu iki kurumsal yapı, Bangladeş İslami Bankacılar Birliği ve İslami Ekonomik Araştırmalar Bürosu'dur. Bangladeş'te faizsiz bankacılık ve klasik faizli bankacılık bir arada devam etmektedir. Bangladeş'te 39 ticari banka, 1'i yabancı menşeli olmak üzere 5 adet faizsiz banka ve 2 adet faizsiz banka şubesi faaliyette bulunmaktadır.⁶⁰

Sudan

IMF ile yürütülen Yakın İzleme Programları çerçevesinde 1999 yılında İran ve Sudan'da faizsiz finansal ürün enstrümanı olarak müşareke sertifikaları geliştirildi. Sudan'da bankacılık genel olarak; yabancı bankalar ulusal, ticari bankalar ve Jointventure banka (faizsiz bankalar) olarak üç kategoride değerlendirilmektedir. Sudan'da ulusal ticari bankalar mevduat ve borçlanma piyasasının yaklaşık %60'ını kontrol etmektedir. Sudan'da faaliyet gösteren altı adet yabancı sermayeli banka toplam finans kesiminin yaklaşık % 5'ini kontrol etmektedir. Sudan Jointventure adıyla faaliyet göstermekte olan faizsiz bankalar, Ortadoğu ve Sudan sermayeli bankalardır.⁶¹ Sudan, ayrıca en fazla sayıda faizsiz bankaya sahip olan ülke unvanını taşımaktadır.

---

⁵⁹ Özel Finans Kurumları Birliği, 2004: 28

⁶⁰ Özgür, 2007:48

⁶¹ Özgür, 2007:47

İngiltere

İngiltere İslamî Finansın batı ülkelerindeki merkezi olma amacını taşımaktadır, İslamî finansın ve bankacılığın İngiltere’de ki tarihi 1960’lara değin uzanmaktadır. İngiltere’nin İslamî bankacılık sisteminin önemli oyuncularından biri olmasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Bunlardan biri; İngiltere’de daha 1990’lı yıllarda yerleşik olan yaklaşık 1.75 milyon Müslüman’ın İslamî Finans ürünleri talep etmeleridir. Bir diğeri ise; Barclays Bankası’ndan Andrew Buxton’ın, Gatehouse Bankası’ndan Richard Thomas’ın ve HSBC Bankası’ndan Iqbal Khan’ın İslami finans konusunda liderlik etmiş olmasıdır. Tüm bunların yanında İngiltere Hükümeti’nin İslam dünyasına olumlu yaklaşımı da etkili olmuştur. İngiltere’de yapılan hukuki düzenlemelerin ardından ülkede 21 banka İslami bankacılık alanında hizmet sunmaya başlamıştır. Mart 2013’te ise İslami bankacılık çalışmaları ile ilgili olarak İngiltere Ekonomi Bakanlığı bünyesinde bir ekip oluşturulmuştur. Oluşturulan bu ekip başta 29-31 Ekim 2013 tarihlerinde Londra’da gerçekleştirilen Dünya İslamî Ekonomi Forumu olmak üzere, İngiltere’de İslamî finans ile ilgili düzenlemeler yaparak bu piyasaya yatırımcıları çekmeyi hedeflemiştir. Ayrıca Londra Borsasında yaklaşık 34 milyar dolar değerinde sukuk işlem görmektedir.⁶²

İngiltere'deki faizsiz bankacılık sistemi zaman zaman yapılan yeni düzenlemelerle gelişimini sürdürmüştür. Geçtiğimiz yıllarda İngiltere Merkez Bankası, faizsiz konut kredisi piyasasında düzenlemeler yaparak iki kez el değıştirme sebebiyle, ortaya çıkan çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırmıştır. Ayrıca İngiliz Hazinesi, ülkede sukuk ihraçlarının kolaylaştırılması için çalışmalar yapmaktadır.⁶³

Dünya’nın önde gelen finans merkezlerinden olan İngiltere’nin, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olmadığı halde 2014 yılı itibariyle İslami tahvil satışı yapan ilk ülkelerdendir. İngiltere ilk olarak 1982’de İslami finans alanında adım atmasına kârşın bugün yaklaşık 20 milyar ABD Dolarına ulaşan varlıkları ve alandaki yatırımlarıyla,

---

⁶²http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

⁶³ (TKBB Dergisi, 2005:31).

sağladığı devlet desteği, eğitim imkânları ve araştırma merkezleri ile faizsiz bankacılık alanında öncülük eder hale gelmiştir.⁶⁴

Rusya

Rus hükümetinin verdiği izin ile Moskova'da kurulan Bedirbank faizsiz sistemle çalışmaya başlamıştır. Bedirbank, merkezi Cidde'de bulunan İslam Kalkınma Bankası ile işbirliği yaparak Orta Asya ülkeleri ve Rusya Federasyonu'nda yürüttüğü faaliyetleri artırarak sürdürme kararı almıştır. Bedirbank dış ilişkilerinde özellikle Müslümanların yaşadığı Asya ve Afrika ülkelerine yoğunlaşmıştır.

Rusya Federasyonu içinde yaklaşık 20 milyon Müslüman nüfus yaşamakta olduğundan, Rus hükümeti faizsiz bankacılık sistemini desteklemektedir. Bedirbank Yönetim Kurulu Başkanı, Rusya Parlamentosu ve Merkez Bankası'nın da kendilerinin çalışmalarını desteklediğini belirterek, "Çünkü bu çalışmalarımız Rusya ekonomisinin gelişmesine de katkıda bulunacak alternatif bankacılık hizmetleridir" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Sadece Moskova'daki bulunan merkezinde faaliyet gösteren Bedirbank'ın müşterileri genellikle kurumsal müşterilerdir. Banka, hedeflerinin hızla şubeleşerek faize bankacılığa alternatif olarak Rusya'da ve dünyada adlarını duyurmak olduğunu ifade etmektedir. Bedirbank, Rusya Bankalar Derneği ve Moskova Bankalar Birliği üyeliğinin yanı sıra İslam Kalkınma Bankası'na bağlı olan İslamî Bankacılık Konseyi'nin de üyesidir.⁶⁵

Avrupa Ülkeleri

DMI, Al Baraka ve Al Rajhi Grupları Avrupa ülkelerinde İslami kurallara uygun bankalar ve şubeler açmak konusunda birbiriyle rekabet yarışır bir haldedirler. Önemli finans merkezleri olarak bilinen şehirler özellikle bu bankalar için daha önemlidir. Fakat bu bankaların istedikleri her yerde/ülkede faaliyet izni almaları kolay

---

⁶⁴ http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financialservices/kat%C4%B1%C4%B1m_bankaciligi2014.pdf (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

⁶⁵ Bacanlı, 2004

olmamaktadır. Faizsiz bankacılığın uygulandığı ilk Avrupa ülkesi Lüksemburg olmuştur.

Lüksemburg İslami Bankacılık Holding isimli kuruluş 3,5 Milyon Dolar sermaye ile kurulmuştur. Lüksemburg Parlamentosu, 9 Temmuz 2014 tarihinde bankacılık yasasında yaptığı değişikliklerle İslami bankacılığın yolunu açmış, ayrıca İslam ülkeleri dışında İngiltere'den sonra piyasaya sukuk süren ikinci ülke olmuştur. Lüksemburg ayrıca borsada Avrupa genelinde İslami tahvili işleme alan ilk ülke olma özelliğine sahiptir.⁶⁶

Danimarka'da faaliyet gösteren Danimarka Milletlerarası İslam Bankası, Avrupa'da gerçek manada İslam bankacılığı fonksiyonlarına sahip olan ilk bankadır. Danimarka Milletlerarası İslam Bankası'nın görevleri arasında, Danimarka ve İskandinav ülkelerinde bulunan ticari faaliyetler ve girişimler ile İslam dünyası arasında bir köprü olmaktır. Banka Danimarka'da İslam Hukuku prensip ve uygulamalarına bağlı kalmak şartıyla bankacılık hizmeti sunmaktadır.

İngiltere'de ise faizsiz bankacılık alanında hareket eden ilk banka Al-Baraka Grubu'nun bağlı kuruluşu olan İslamic Finance House (İslam Finans Kurumu) olmuştur. Londra'da faaliyete başlaayan olan İslamic Finance House'un esas amacı İngiltere'deki yaşayan Müslüman topluma İslami bankacılık hizmeti sunmaktır.⁶⁷

Alman Deutsche ve Bank Dresdner Bank'ın da faizsiz fonları bulunmaktadır, ayrıca bu fonların hisse senedi yatırımları da vardır. Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da Londra ve Frankfurt'tan sonra Avrupa'nın en güçlü finans merkezlerinden birisidir. Geline süreç itibariyle finans kuruluşlarının gelir getirici proje ve yenilik peşinde koşmaları dolayısıyla Hollanda'nın bankaları da faizsiz bankacılık ve faizsiz yatırım konusunda eğitim almaya istekli olmuşlardır. Hollanda'da kısa zamanda faizsiz bankacılık eğitimi verecek bir ekonomi fakültesi kurulması düşünülmektedir.⁶⁸

---

⁶⁶ <http://t24.com.tr/haber/luksemburg-islami-bankacilik-merkezi-oluyor,272606> (22.09.2016 tarihinde erişilmiştir).

⁶⁷ Uçar, 1992:58

⁶⁸Bacanlı, 2004

2.KATILIM BANKALARININ İŞLEYİŞİ

2.1. İŞLEYİŞİ

Ortaya çıktığı andan itibaren geleneksel bankacılığın temeli olan faiz, hem dinler hem de filozoflar ve insanlar tarafından eleştirilmiştir. İlk çağlardan beri faiz ödünç/borç verme işlemleriyle birlikte gelişmiştir. Faiz, ortaya çıktığı zamandan itibaren öncelikle din adamlarının, filozofların, maliyeci, hukukçu ve iktisatçıların inceleme konusunu oluşturmuştur. Mesela Hinduizm’de faiz çirkin görüldüğünden, üst sınıflara yasaklanırken alt sınıflardaki insanlara uygulanmasını uygun görmüştür.

Plato ve Aristo, faizi din ve ahlak açısından tahlil eden ilkçağ filozofları olarak faize şiddetle karşı çıkmışlardır. Plato ve Aristo’ya göre, çirkin ve kötü bir kazanç yolu olarak gördükleri faiz, toplumda zenginlerle fakirleri karşı karşıya getirerek devletin asayişini ve toplumsal barışı tehlikeye atar. Ayrıca kısır bir metalden kazanç elde etmeye çalışmak hem doğal değildir hem de adil değildir. Buna benzer fikirler Roma’da Cicero, Cato ve Seneca gibi düşünürler tarafından da ifade edilmiştir.

Faiz İslam’da olduğu gibi aslında Hıristiyanlık ve Yahudilik tarafından da yasaklanmıştır. Tevrat, Yahudi milletinden olanlara ve fakirlere verilen ödünçlerden/borçlardan faiz almayı yasaklamış, fakirleri faiz ile sıkıntıya sokarak servet elde edenleri mahkûm etmiş cezalandırmıştır. Kilise kurucuları tarafından da faiz alma merhamet ve yardımlaşmaya aykırı görüldüğünden yasaklanmış, bu konuya büyük duyarlılık gösteren Hıristiyan din adamları faizin haram olması konusunda yüzyıllarca diremişlerdir. Ortaçağda kilisedeki faiz yasağı en başta tüketim kredilerini hedef almıştır. Bugün dahi Katolik kilisesinde aynı durum söz konusudur ancak kanunların izin verdiği faiz bu yasağın dışında tutulmuştur.

Hıristiyanlık faize karşı yaklaşık 1500 yıl direndikten sonra faize karşı bu olan bu direniş zamanla yumuşamıştır. Nihayet XVI. yüzyılda Hıristiyan reformcusu Jean Calvin faize yalnız tüketim açısından bakmayarak, üretimi de dikkate almak suretiyle faizle para almaya cevaz vermiştir. Kilisenin faize karşı olan bu direnişinin kırılmasında, kilisenin dinin özünden uzaklaşarak manevi gücünü kaybetmesi, bilime karşı durma örneğinde olduğu gibi yanlış tavırlarla kilise mensuplarının güvenini

kaybederek zayıflaması ve kapitalizmin giderek güçlenmesi etkili olmuştur. Sonuçta, Hıristiyanlık azalan etki ve kaybolan gücüyle kapitalizmin yükselişine karşı koyamamıştır.

Kilisenin faiz konusundaki tavrının değişmesinin ardından faizi açıklamaya çalışan teoriler ortaya konmaya başlamıştır. Ortaya çıkan faiz teorileri; faizin kaynağını, sebebini, gerekliliğini göstermek için ortaya konmakla birlikte bu konuda açık ve kesin bir hükme varamamışlardır. Bununla birlikte faiz kurumu zaman içerisinde batılı toplumlarda gittikçe kökleşmiş ve ekonomik sistemin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu gün faiz konusundaki tartışmalar, faizin haklılık ve meşruiyetini ispatlama gayretinden daha çok faiz haddinin seviyesini belirleme konusuna yönelmiştir. Tartışmada ki bu değişiklik, faizin haklılık ve meşruiyetinin artık kabul edilmiş olmasını göstermez, daha çok bu konuda herkesin kabul edebileceği açık ve kesin bir açıklamanın yapılamamış olmasını ifade eder. Bu konuda bundan sonra da kesin bir söz söylenmesi beklenmediği gibi faiz oranlarının/sınırının ne olması gerektiği konusunda da her ekonomi, ekonomik girişim, tasarruf ve yatırım için geçerli olacak standart bir faiz oranı tespit etme imkânı olmadığı açıktır.

İslâm ile kapitalizm arasında faiz konusunda ki ayrılık ise şu noktadadır: Kapitalizm ödünce/borca verilen nakdî finans/sermayede potansiyel olarak var olan üretkenlik özelliğini, sermaye ödünce/borca verildiği anda fiilen ve derhal kazanca dönüşmüş farz ederek ödünç verme işleminin hemen başında sermaye adına sabit bir faiz tahakkuk ettirir. Ayrıca kapitalizm, gelecekteki mallar ile bugünkü mallar arasında meydana gelebilecek bir değer farklılaşmasını sadece borçlunun aleyhine gerçekleşeceğine (bu farklılaşma her iki yönde de ortaya çıkabileceği halde) karar vererek ona faiz yükünü yüklemektedir.

İslâm'da ise, ödünce/borca verilen nakit sermayenin getirisinin faiz şeklinde baştan tahakkuk ettirilmesi kabul edilmez. İktisadî şartlar daima değişken ve dinamik olduğundan, ödünç alınan nakdî sermayedeki var olan potansiyel üretkenliğin gerçekte gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden bilinemez, gerçekleşse bile ne kadar gerçekleşeceğini önceden bilmek kestirmek mümkün değildir. Dolayısıyla, belirlenen faiz oranıyla kesinleşen getiri arasında bir fark olacak demektir. Bu fark ise borçluya ve

ya alacaklıya zarar verecektir. İslâm faizi kabul etmemesinden, İslam'ın sermayede var olan potansiyel üretkenliği kabul etmediği değil, bu üretkenliğin fiilen gerçekleşmeden gerçekleşmiş gibi var sayılarak miktarının da önceden tespit edilmesini kabul etmediği şeklinde anlaşılmalıdır. O halde İslâm'ın, varsayım üzerine kesin hüküm bina etmek demek olan faizi yasaklamasının sebebi, sermayede potansiyel olarak bulunan bu getiri hakkında daha ortaya çıkmadan verilen kesin hüküm ve ortaya çıkması beklenen getirinin ödünç alanla veren arasındaki taksimatının isabetinde aranması gerekmektedir.

Faizin Kur'an tarafından yasaklanmasının temel sebebin ve onun yasaklanmasına esas teşkil eden özelliğini açıklamadan önce, Batı dünyasında faizle ilgili yaşanan gelişmelerin İslâm dünyasında bazı Müslüman aydınlar üzerindeki oluşturduğu etkiye değinmekte fayda vardır.

XVI. yüzyıldan itibaren büyük bir güç kazanarak ve XIX. Yüzyıl itibariyle küresel bir nitelik kazanan kapitalizm, İslâm toplumlarına da sirayet etmiştir. Müslümanların bu dönemde yaşadıkları mağlûbiyet ve çaresizlik, kapitalizmin hâkimiyetini peşinen kabullenmeleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Kur'an, Sünnet ve İslâm hukukuna yönelerek faize alternatif yeni sistemlerin geliştirilmesi gibi cehd ve gayret isteyen bir yola girmek yerine, faizi olduğu gibi kabullenmeyi tercih eden bazı Müslüman aydınlar ortaya çıkmışlar ve bu yolda Kuran'ın özüne ters düşen zorlama yorumlara başvurmuşlardır. Bu aydınlar faizin haram olmadığını iddia etmenin imkânsızlığı yanında birde kapitalizme yenik düşmenin etkisiyle birlikte, Kuran'da yasaklanan asıl faizin katlı ve fahiş nesie faizi olduğu iddiasına ortaya atarak bu iddiaya sarılmışlardır.

Mısırlı Şeyh Abdülazîz CÂVİŞ'in, faizi yalnız ed'âf-ı mudâafeye (katlı veresiye faizi) tahsis etmesiyle başlattığı şüpheler, Reşid RIZA ile alabildiğine geliştirilerek, Devâlibî ve Şeyh ISA gibi zevat tarafından güçlendirilmiştir. Kanaatimizce, bu şüphe ve zorlama yorumların fikrî temelinde faizin gerçek mahiyetinin kavranamamış olması ve dolayısıyla faizin İslâm tarafından yasaklanmasındaki ana sebebin anlaşılammış olması yatmaktadır.

Faiz meselesine daha geniş çerçeveden, hem faiz ödeyen hem de alan açısından bakmayan; faize sadece borçlunun gördüğü zararlar açısından yaklaşan bazı yazarlar, borçlunun gördüğü zararların hafifletilmesini sağlayan yöntemlerin geliştirilmesiyle faize karşı tavırlarını değiştirmişlerdir. Bu yazarlara göre, günümüzde itibariyle şartlar değişmiş bulunmaktadır. Bunu savunanlara göre faizin haram kılınmasında en büyük sebep olan zayıfın-borçlunun ezilmesi, mevcut olan banka ve büyük şirketlerde görülmemektedir ve bu sebeple basit faizin haram kılınma sebebi ortadan kalkmış bulunmaktadır. Dolayısıyla yaygın halde bulunan ve vazgeçilmesi çok zor görülen faizin, devlet tarafından kontrol altında tutulan makul ve kabul edilebilir oranlarının caiz görülmesi gerektiği iddiası bu yazarlar tarafından ileri sürülmüştür.

Yine bu yazarlardan bazıları İslâm'ın yasakladığı asıl faizin katlı veresiye faizi (ed'âf-ı mudâafe) olduğunu, bazıları İslâm'da haram olanın faiz değil riba olduğunu, bazıları üretim faizinin değil tüketim faizinin haram olduğunu, bazıları da sadece yüksek oranlı ve fahiş faizin haram olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. İslâm'ın faiz anlayışına uygun olmayan bu görüşlerin temelinde, faizin temel niteliği ve İslâm'ın faizi yasaklama sebebinin tam olarak anlaşılabilmesi yatmaktadır. Hangi çeşit faizin yasak olduğu konusundaki bu ayrılıklar, bilimsel üretkenliği besleyen bir görüş ayrılığı olmaktan öte yanlıştta birleşmenin mümkün olamayacağını göstermektedir.

İslâmî literatürde, faiz kavramının kârşılığı *ribadır*. Arapça bir kelime olan Riba sözlükte fazlalık (*ziyâde*) ve artma-çoğalma (*nemâ*) manalarıyla yer almaktadır. Câhiliyye döneminde Araplar riba kelimesini bu sözlük manasında kullandıkları gibi, bunun yanında genellikle bugün faiz deyince anlaşılan, *vadenin uzatılması ve buna karşı borcun da artması* manasında da kullanılmaktaydı

İslâm, insanlık tarihi boyunca bilinen *ödünç* veya *borç faizi* kavramının yanına para ve malların peşin ya da vadeli mübadelelerinde ortaya çıkan *alış veriş faizi* kavramını da getirmiştir. Genel olarak, Kur'an borç faizini ele alırken, hadisler ise ağırlıklı olarak alış veriş faizinin üzerinde durmaktadır. Diyebiliriz ki faiz kavramı İslâm'da; diğer dinler ve ekonomik sistemlerden daha farklı ve daha kapsamlı olarak anlaşılmakta ve ele alınmaktadır.

İslâm'a göre iki çeşit faiz vardır:

1-Borç faizi

2-Alışveriş faizi

1- Borç (deyn veya kredi) faizi

Borç faizi; ödünç, alım satım veya başka her hangi bir sebeple alınan bir borca karşılık ödenecek olan mal veya parada, belirlenmiş bir vadeden dolayı şart kılınan fazlalık oranıdır. Borç faizi, şu iki unsuru içeren herhangi bir muamelede hükmen tahakkuk etmiş olur:

1- Her ne sebeple olursa olsun (satılan bir malın bedeli, ödünç para veya mal gibi) taraflardan birinin lehine diğer tarafın zimmetinde tahakkuk eden bir borcun bulunması,

2- Borcun ödenmesi esnasında, alınmış olan anapara veya malın üzerine ilâve olarak alacaklı lehine bir fazlalığın veya *menfaatin* şart kılınmış olması.

Örneğin, paranın taşıma masrafı/zorluğu veya kayıp riskinden kurtulmak amacıyla bir yerde verilen bir ödünçün/borcun başka bir yerde ödenmesini şart koşturmak, ya da borçlunun evinde para/kira ödemediği oturmaya şartıyla ona borç vermek de faize girmektedir.

Faizli bir işlemin sonucunda faizi ödeyen ya da alandan biri mutlaka haksızlığa uğrayacaktır. Yüksek bir faiz oranı kötü piyasa koşullarında faiz ödeyeni (borçluyu) büyük bir haksızlığa ve kayba uğrattırırken, faizli kredi getirisinin çok yüksek olduğu ekonomik şartlarda düşük bir faiz de sermaye sahibini yani faizi alanı (borç vereni) zarara uğratmış olmaktadır. Her iki tarafın da razı kalacağı bir orta yol bulabilmek çok sayıda ihtimalin arasında sadece bir tanesidir.

Bütün faizli işlemlerde faizin, faizi alan ve veren iki taraftan birine mutlaka zarar verme özelliği bulunduğu için, borç faizinde ortaya çıkan bu fazlalığın basit veya bileşik faiz de denilen katlı faiz olması veya adına riba, faiz, faide, gelir payı,

nema vs. gibi ne ad verilirse verilsin bunu İslam'ın haram kıldığı/yasakladığı faiz kapsamından dışarıya çıkarmaz.

İslâm'ın dininin geldiği ve yayılmaya sırada, Araplar önceden uygulaya geldikleri için *cahiliye ribası* ve vadeden kaynaklanan bir fazlalığı temsil ettiği için *nesie ribası* adlarıyla da bilinen bu faiz çeşidi doğrudan doğruya Kur'an tarafından haram kılınmıştır. Bu yasak Hz. Peygamber (as) tarafından ayrıca tekrar tekrar teyit edilmiştir. Hz. Peygamber (as) bu konuda Veda Hutbesi'nde şöyle buyurmuştur:

“Ashabım! Faizin her çeşidi kaldırılmıştır; ayağımın altındadır. Ancak borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Câhiliyyetten kalma bu çirkin âdetin her türlü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmuttalib'in oğlu Abbas'ın (Peygamberimizin amcası) faizidir”

İslami açıdan, faiz oranının yüksek veya düşük olması, faizin basit veya bileşik olması, alınan kredinin tüketime ve ya yönelik olması faizin haram oluşu konusunda hiç bir şey değiştirmez. Bu konuda tüm İslâm mezhepleri ittifak etmişlerdir.

Genel olarak günümüz itibariyle kapitalizmde faiz denince akla ilk gelen kredi faizi İslâm'daki borç faizidir. Bütün faizli işlemlerde belirli bir miktar anaparaya belirli bir vade sonunda belirli miktarda fazla bir ödeme yapıldığı düşünüldüğünde Kuran'ın haram kıldığı/yasakladığı faiz ile günümüzde uygulanan banka, tahvil ve bono faizleri arasında bir farkın olmadığı görülecektir. Dolayısıyla günümüzdeki banka işlemlerinde uygulanan kredi faizlerini, İslâm'daki borç faizi kapsamında değerlendirmeye bir engel yoktur.

2-Alış veriş faizi

Faize konu olan mal veya paranın peşin veya vadeli alım satımında ortaya çıkan faiz alış veriş faizidir. İslam'ın hak kavramına önem vermesinin bir yansıması olarak alış veriş faizinin hükümleri Hz. Peygamber (as) tarafından ortaya konarak hadislerle sabit olmuştur.

Alış veriş faizi mal mübadelelerinde olduğu gibi para ve döviz mübadelelerinde geçerli olmaktadır. Alış veriş faizi hakkındaki hükümler Hz. Peygamber'in (as) şu hadisinde görülebilir:

*“Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz, misli misline, eşit ölçüde ve peşin mübadele edilmelidir. Mallar farklı cinslerden ise, istediğiniz gibi (peşin veya veresiye ve istediğiniz miktarlarda) mübadele edebilirsiniz.”*⁶⁹

İslâm hukukçularının çoğuna göre hadiste geçen ve faizin cereyan ettiği belirtilen altı çeşit mal hasır için (yani faizin özellikle bu mallarda cereyan ettiğini belirtmek için) değil misâl içindir. Yani hadiste geçen mallar hangi vasıflarından dolayı faize konu olmuş ise aynı vasıfları taşıyan bütün mallar faize konu olabilir demektir. Bu husus faizde illet denen konunun ortaya çıkışına sebep olmuştur.

İslâm hukukçuları arasında faizin haram olduğu konusunda bir anlaşmazlık olmamasına rağmen, faizin nerelerde cereyan ettiği konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bu farklı görüşler faiz hükmüne esas teşkil eden ve her mezhep tarafından kabul edilen faiz illetinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

İllet, bir malda faiz hükmüne esas teşkil eden, o malda bulunan açık ve belirli, hissedilebilir bir özelliktir ki bu vasfından dolayı o malda faiz hükmü geçerli olur. Zikredilen hadiste geçen altı eşyadan altın ve gümüşteki faiz illeti ile diğer mallardaki faiz illeti altın ve gümüşteki para vasfından dolayı birbirinden farklıdır. Yine alış veriş faizi de fazlalık faizi (ribe'l-fadl) ve veresiye faizi (ribe'n-nesie) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Fazlalık faizi: Aynı cinsten para veya malların birbirleriyle yapılan peşin mübadelesinde bedellerden birinde bulunan nicel/sayısal fazlalıktır.

Veresiye (vade) faizi: Paranın araya girdiği durumlar haricinde, bedellerden birinin veya ikisinin vadeli olduğu her mübadelede faiz ortaya çıkar. Cinsler aynı ya da farklı,

---

⁶⁹ Müslim, Müsâkât, H. 81; Ebû Dâvud, Büyü',18; Ahmed b. Hanbel, V, 314, 320.

miktarları ister eşit ve ya farklı olsun bu durum fark etmez, yine bu konuda da misli mallar ile kıyemî mallar arasında fark bulunmaz, buda veresiye faizi olarak adlandırılır.

Alış veriş faizinin bazı çeşitleri konusunda İslam ve kapitalist sistem arasında önemli farkların bulunduğu görülmektedir. Bu fark şudur: İslâm belli bir miktar mal ya da paranın belirli bir vade sonunda aynı cins ve miktarda mal yahut para ile mübadele edilmesine izin vermemekte, miktarların eşit olmasına rağmen bunu faiz saymaktadır. Meselâ 1 ton buğday vadeli 1 ton buğday veya 100 Avro vadeli 100 Avro karşılığında mübadele edilememektedir.

Buna benzer şekilde, örneğin 10 ton buğday ile bunun bugünkü peşin fiyatına karşılık gelen 5 ton demir İslâm'a göre peşin mübadele edilebilir fakat vadeli olarak mübadele edilemez. Yine örneğin bugünkü değeri 130 \$ olan 100 Avro peşin mübadele edilebilir ancak vadeli mübadele edilemez. Burada söz konusu olan vade içinde iki mal veya para arasında değer değişikliğinin ortaya çıkabilmesidir. Miktarlarındaki eşitliğe rağmen mal veya paranın iki farklı zamandaki piyasa değerleri de değişebilir. Dolayısıyla bu değerdeki değişme miktarlarda görülmesi bile gerçekte ortaya çıkabilmektedir.

Meseleye bu hassas ölçüye göre yaklaşmayan, sadece miktar ve rakam değerlerini (maddi değeri) esas alan kapitalist anlayışa göre, yukarıda bahsettiğimiz bu işlemlerde faiz söz konusu olmaz çünkü iki bedel arasındaki sayısal ve maddi değerler eşittir. Oysa İslâm yalnız maddi ve sayısal değerlere bakmaz, piyasa değerlerini de dikkate alır. Bu örneklerde görüldüğü gibi İslâm'a göre faiz olan bir muamele kapitalizme göre faiz olmamaktadır.

Vade Farkı

Kapitalizmin faiz saydığı halde İslâm'ın faiz saymadığı bir örnek ise vade farkında ortaya çıkar. Kapitalizmde vade farkı faiz olarak görülmekte ve vadeli satılan bir malın faturasında vade farkı faiz olarak belirtilmektedir.

Oysa İslama göre fiyatı baştan ve kesin olarak belirlemek şartıyla bir malın vade sebebiyle daha yüksek fiyattan satılması caizdir ve bu vade farkı İslâm'a göre faiz

olarak kabul edilmez. Çünkü burada mal ile para arasında faiz ilişkisi doğuracak bir bağ yoktur. Fakat vadeli satılan bir malın borcu vadesinde ödenmediği zaman bu borca uygulanacak vade farkı tam anlamıyla faiz olmaktadır. Burada artık mal&para değil, para&para ilişkisi ortaya çıkmıştır ve bugünkü borç ile gelecekte ödenecek para arasında bir faiz bağı kurulmuş olmaktadır.

İslam ve kapitalizm arasında faiz, kira ve kâr gelirleri konusunda başka farklılıklar da söz konusudur. Ancak Müslüman için önemli olan kapitalizmdeki faiz anlayışıyla İslâm'daki faiz anlayışı arasında bir fark olup olmadığı ve ya bu farkın ne olduğu değildir. Gerçekte Müslümanı ilgilendiren şey, gerçekleştirilen her hangi bir işlemin İslâm'ın yasakladığı/haram kıldığı faiz kapsamına girip girmediğini araştırmak olmalıdır. Bunun için yapılacak iş ise, İslâm'daki borç faizi ve alış veriş faizi ile ilgili yukarda anlatmaya çalıştığımız esasları kavramak ve iktisadî faaliyetlerde bu esasları uygulamak olmalıdır.

Döviz işlemleri (Sarf, para mübadelesi, kambiyo)

İslâm hukukunda altın, para ve döviz işlemleri sarf olarak adlandırılır. Sarf ise paraları biri birinin karşılığında değiştirmek yani satmaktır. Sarf işlemler, faiz bahsinde anlattığımız alış veriş faizi esasları çerçevesinde yürütülmek zorundadır.

Sarf konusunda genel prensip *para, altın ve döviz mübadelelerinde vadeli işlemlerin hiç bir şekilde caiz olmadığıdır*. Bu konuda cins ve miktarın aynı veya eşit olup olmaması önemli değildir. Altın altın karşılığında, gümüş ise gümüş karşılığında satılacağı zaman sadece peşin olarak ve eşit ağırlıkta mübadele edilebilirler. Peşin olmak şartı ile altını gümüş karşılığında ve ya gümüşü altın karşılığında farklı ağırlıklarda satmak caizdir.

Kıymetli madenlerin her türlü vadeli satışlarında ise faiz ortaya çıkmaktadır. Belli bir miktar altını aynı miktar altın karşılığında bile olsa vadeli satmak câiz olmadığı gibi miktarları ne olursa olsun altını gümüş karşılığında vadeli satmak da caiz olmaz. Kıymetli madenlerin alış verişleri her ne şekilde olursa olsun peşin olmak zorundadır.

Kıymetli madenler yerine lira, dolar, Avro gibi değişik birim paraların mübadelelerinde de aynı hükümler geçerli olmaktadır. Demek ki bu paraların ister kendi aralarında ister farklı cinsler arasında olsun vadeli mübadeleleri câiz değildir.

Kısacası, her türlü para ve döviz mübadeleleri *peşin* olarak yapılmak zorundadır. Zaman faktörünün paraların değerlerinde değişme meydana getirmesi dolayısıyla, tarafların zarara etme veya haksız kazanç elde etme ihtimallerine karşı bu türlü vadeli para ve döviz işlemleri yasaklanmıştır. Katılım bankaları da döviz işlemlerinde bu sarf hükümlerini uygular.

Satmak İle Ödünç Vermek Arasındaki Fark

Satmak (mübadale etmek) ile ödünç vermenin iki farklı akit/işlem olması sebebiyle, bir ölçek buğdayı yine bir ölçek buğdayla veresiye mübadale etmek yasaklanmış, ancak ödünç alınan bir ölçek buğdaya karşılık yine bir ölçek buğday vermek yasaklanmamıştır. Burada şu noktaya dikkat etmek gerekmektedir, satmak ile ödünç vermek arasında fark vardır.

Ödünç vermede (karz-ı hasen) her hangi bir karşılık beklemeden, başkasının yararına parasının ya da malının sağlayacağı faydalardan tek taraflı olarak bir müddet için yapılan bir fedakârlık söz konusudur. Burada yapılan fedakârlığın zorunlu olmaması sebebiyle ödünç verme işleminde ödünç verilen şey, zaman tayin edilmiş olsa dahi her an geri alınabilir. Veresiye satış akdinde ise, vade dolmayınca mal bedeli talep edilemez. Oysa alış verişte tek taraflı bir fedakârlık yoktur, karşılıklı fayda sağlama vardır. Bu nedenle ödünç işleminde vadeye riayet zorunlu değilken, alış verişte vadeye riayet bağlayıcı olmaktadır.

Yasaklanmış Satışlar

İslâm, alıcı veya satıcının zarara uğradığı veya uğrama ihtimalinin bulunduğu belirsizliğe dayalı satışları yasaklamıştır. Bu çerçevede mevcut ve teslimi mümkün olmayan şeylerin satımı, aldanma veya aldatmaya sebep olan satışlar İslâm'da yasaklanmıştır.

Kaçmış hayvanın, doğada ki kuşların, olgunlaşmamış mahsulün, hayvanın doğmamış yavrunun satılması yasak satışı örnek verilebilir. Yasak satışlar şans oyunlarına ve kumara benzerler. Bu konuda Hz. Peygamber (as) :

“Elde mevcut olan bir şeyle mevcut olmayan bir şeyi mübadele etmeyin” buyurmuştur. Enes bin Mâlik’in rivayetinde de şöyle buyrulmuştur:

“Resûlullah (as) muhâkale, muhâdara, mülânese, münâbeze, müzâbene satışlarını yasakladı.”

Muhâkale, samandan ayrılmış hazır buğdayla başaktaki buğdayın tahmin yoluyla mübadelesidir.

Muhâdara, başak tutmamış yeşil ürünün satışının yapılmasıdır, ancak Ebu Hanife müşteriye tanınacak muhayyerlik hakkı ile bu satışı câiz görür.

Mülânese, dürülü bir kumaş ve elbiseyi açıp görmeden sadece yoklamakla satmaktır.

Münâbeze, bohçalanmış elbiselerin görmeden satılmasıdır ancak Ebu Hanife görme muhayyerliği ile bu satışı da câiz görmektedir.

Müzâbene, ağacıdaki yaş hurmayı kuru hurma ile mübadele etmektir.

Bu mübadelelerin hepsi bey’u’l-garar sayılmaktadır. Çünkü hepsinde bedellerin miktar ve niteliklerinde bir belirsizlik bulunmaktadır, alış veriş sonunda taraflardan birinin haksız kazanç elde etme veya aldanma ihtimali vardır. Buradan anlaşmazlık ve niza doğabilir. Bu sebeplerle sayılan satış türleri İslam’da yasaklanmıştır.

Kuran’ın bize öğrettiği ve tarih boyunca gözlerden kaçmış olan faizin temel niteliği ve yasaklanma sebebi; *faizin her halükârda, kayıtsız ve şartsız, ister alan ister veren taraflardan birinin mutlaka zarara uğramasına sebep olması ve bu zararın önlenmesinin de hiçbir şekilde mümkün olmamasıdır.*

Daha açık ifade etmek gerekirse; *faiz, kredi kullanılan teşebbüsün kârla sonuçlanıp sonuçlanmayacağı, kârla sonuçlanacaksa bile elde edilecek kârın miktarının önceden bilinmemesine rağmen faiz oranını baştan tespit edilmesi sebebiyle bu kredi kullanımından elde edilen kârın/faydanın taraflar arasında âdil şekilde paylaşırma imkânının ortadan kalkması; ister alan ister veren olsun taraflardan birinin mutlaka zarara uğraması, uğranılan bu zararın hiçbir şekilde önlenmesinin mümkün olmaması nedeniyle haram kılınmıştır.*

Nitekim Kuran'da Bakâra Suresi 279'uncu ayette “*Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.*”⁷⁰ (Diyanet meali) buyrulmuştur. Bu ayetten anlaşılan şudur: Eğer faizden vazgeçmezseniz ya haksızlık eder ya da haksızlığa uğrarsınız.

Faizli bir kredi işleminden kaçınılmaz bir surette haksızlık ve zulüm ortaya çıkmaktadır. *Faizin ayrılmaz bir parçası* olarak bu *haksızlık ve zulüm*, faizin bünyesinde bulunmaktadır. Faiz haddinin baştan tespit edilmesi ise bu haksızlığın hem ortaya çıkmasına hem de önlenememesine sebep olan unsurdur.

Faizin temel karakteri; ödeme şekli ve miktarı ne olursa olsun, faizin kaçınılamaz ve önlenemez bir haksızlık sebebi olmasıdır. *Faizin sebep olduğu bu haksızlık borçluya ve ya alacaklıdan birine mutlaka isabet eder.* Faizin çeşidi ve oranı sadece bu haksızlığın yönünü ve derecesini etkilemekle birlikte haksızlığı ortadan kaldırmaz. Dinler ve insanın vicdanı haksızlığın hiçbir çeşidine taraftar olması mümkün değildir. Öyleyse; faizin basit olmasıyla katlı/bileşik olması, kredinin üretim amaçlı olmasıyla tüketim amaçlı olması, adına riba veya faiz denmesi, faiz haddinin yüksek veya düşük olması, faizi ödeyen veya alanın fakir veya zengin yahut kişi veya kurum olması arasında faizin haram olması itibariyle hiçbir fark yoktur. Faizin haram insan vicdanını rahatsız eden ve kılınma sebebi olan “*taraflardan birinin mutlaka haksızlığa uğraması*” hali bu sayılan hallerden her birinde bulunmaktadır.

---

⁷⁰ Türkiye Diyanet Vakfı Kuran-ı Kerim Meali, <http://arsiv.diyanketvakfi.org.tr/meal/Bakara.htm> (23.09.2016 tarihinde erişilmiştir)

Faiz oranının % 1 olmasıyla % 100 olması arasında hiç fark yoktur. Çünkü % 1'lik bir faiz oranı borç alanı memnun edip borç vereni rahatsız ederken; % 100'lük bir faiz oranı da borç alanı rahatsız edip borç vereni memnun edecektir. Geleceği görmek mümkün olmayacağına göre her faiz oranı ve her faiz çeşidi borçlu ve ya alacaklı taraftan birini haksızlığa uğratacaktır. Faiz iki tarafı keskin bir bıçağa benzer ki bazen borçluyu bazen alacaklıyı keser, zarara uğratar. Tahmin ve varsayım dayalı belirlenen herhangi bir faiz oranı, sermayenin *öngörülen* getirisi anlamına geldiğinden, *gerçekleşen* getirinin öngörülen getiriden sapması halinde (bu sapma muhakkak olur) ya borçlu ya da alacaklı zarar görür. *Öngörülen getiri ile gerçekleşen getiri arasındaki bu farkların kontrol dışı kalması durumunda ise kriz denilen büyük ekonomik çalkalanmanın ortaya çıkar.*

Faizli toplumda hiçbir zaman bir bütün olarak toplumun sevinmesi veya üzülməsi mümkün olmaz. Faiz toplumu borç alanlar ve verenler olarak ikiye böler, herhangi bir faiz oranında bir grup sevinirken diğer grup ise mutlaka üzülür.

Faizin alan ve veren taraftan birini kaçınılmaz bir haksızlığa uğratması, dolayısıyla faizin haksızlıkla özdeşleşmesi gözlerden kaçmakla birlikte bu haksızlık vicdanlarda daima hissedilmiştir. Tarihî süreçte faizden genelde borçluların zarar görmüş olmasına karşılık, faiz oranlarının devlet tarafından kontrol altında ve düşük tutulması çabaları sebebiyle faiz karşısındaki direnişin zayıfladığı görülmüştür. Evrensel olarak insanlık ne olursa olsun, faizde kökleşmiş olan haksızlık sebebi olma özelliğini daima vicdanında hissetmiş ve bu sebeple faize hep mesafeli yaklaşmıştır. *Faize karşı duyulan bu vicdani rahatsızlık, İslâm ülkelerinde dinî hassasiyetle birleşince faizsiz bankaların kurulması bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.*

İslâm coğrafyasının dışında da faizsiz bankaların rağbet görmesini, bu ülkelerin sadece Müslümanların parasına göz dikmesinin sonucu olarak görmek eksik ve yanlış bir yaklaşım olarak görülebilir. Bu durumu; faizin bütün insanlık tarihi boyunca hemen tüm toplumlarda eleştirildiğini, yasak ve sınırlamalar getirildiğini, kilisenin dahi yaklaşık 1500 yıl boyunca faize karşı direndiğini hatırlayacak olursak; faizsiz bankacılığa olan yönelimin insanların vicdanlarının sesine kulak vermelerinin yanı sıra

dinî hassasiyetlerin yok olmayarak tekrar canlanmaya başlamış olmasına bağlamak daha doğru bir yaklaşım olarak görmek gerekir.

Katılım Bankalarında Uygulanan Kâr İle Faizin Karşılaştırılması

Kâr Nedir?

Kâr, malın satın alındığı haliyle üzerinde bir değişiklik yapmadan ve ya alım satım işlemlerinin birden fazla tekrarı neticesinde ya da günümüzdeki endüstriyel üretimde olduğu gibi hammadde-yarı mamullerin işlenerek yeni bir mamul elde edilerek bunun satılmasıyla ortaya çıkar. Anlatılan ikinci durum, sonuç itibariyle satın alınan malın maliyet fiyatından daha yüksek bir fiyata tekrar satılmasından farklı bir şey değildir.

Kâr, iktisadî kaynakları tarım ve sanayi yoluyla işlemek veya malı ticaret yoluyla alıcılara ulaştırarak fayda ve kullanım değerini artıran emek ve nakit sermayeye tahsis edilen faktör gelirine verilen addır. Aynı zamanda kâr, teşebbüste riski üzerine almasından dolayı müteşebbis adına tahakkuk eden bir bedeldir.

Kâr, emeğin eşliğindeki nakdî sermayenin paradan mala, maldan tekrar paraya veya başka bir hale evrilmesi, bir mübadele/değişim süreci içinde işletilmesi sonucunda mevcut iktisadî varlıklarda meydana gelen değer artışından teşebbüs/emek ile sermayenin aldığı paydır. Üretim sürecinin yani teşebbüsün kâr yerine zararla sonuçlanması halinde, dolaylı yoldan da olsa toplumun tümünün etkilendiği bu sonuçtan sermaye sahibi/müteşebbis doğrudan etkilenir. Yani kâr bir anlamda toplumla birlikte ve topluma katkı sağlanması şartıyla elde edilen artı bir gelirdir.

Kâr kavramının karşıtı olarak zarar kavramı ortaya çıkmaktadır. Zarar iktisadî kaynakların fayda ve değerini azamîleştirme çabalarının gerçekleşmemesi sonucu ortaya çıkan değer kaybıdır. Bu kayıp yine sadece nakdî sermaye veya emeğin değil, dolaylı da olsa bütün toplumun kaybı olmaktadır. Zarar eden bir teşebbüsün emek ve nakdî sermaye açısından yaşadığı kayıp, aslında ortaya çıkacak fayda veya hizmeti bekleyen toplumun kaybı olarak görülmektedir.

Nakdî sermayenin kâr elde etmesinin/vermesinin şartı, sermayenin bir mübadele/değişim sürecine girerek üzerinde tasarruf eden emek vasıtasıyla

işletilmesidir. Sermaye bu işletme süreci içinde hal ve keyfiyet değiştirir. Meselâ, elinde 10 lirası olan bir işadamı bununla bir mal satın aldıktan sonra bu malı aynen veya işleyerek 15 liraya satması durumunda bir kâr ortaya çıkar. Ortaya çıkan kâr ise 10 liranın önce mala sonra tekrar paraya çevrilmesi şeklinde işletilmesi sürecinde hâsıl olmuştur. Dolayısıyla bu 10 lira kendiliğinden değil, onu işleten emeğin tasarrufuyla kâr vermiştir denilebilir.

Kârın insan emeğiyle kuvvetli bir bağı vardır. Çünkü nakdî sermaye sadece zamanın geçmesiyle artmayan, ancak emeğin sermayeye ilgisi/katkısı ile neması/getirisi mümkün olan cansız bir varlıktır. İslâm, bu sebeple kâr hakkını ancak teşebbüsten doğan tüm sonuçlara emekle birlikte katılmak şartıyla tanımaktadır.

Borç alınan nakit sermayenin kârı durumuna bakacak olursak, sermaye sahibinin bu kâra hak kazanmasının şartı borç sermayenin müteşebbisin elinde karşılaşıacağı her türlü riski kabullenmesine bağlıdır. Müteşebbisin elinde işletilen sermaye, bu süreç içinde hem pozitif hem negatif değer değişikliklerine maruz kalmaktadır. Bu durum ise teşebbüsün sonucunu belirsiz bir hale getirir, neticede kâr ihtimali ile birlikte zarar ihtimali de vardır, hatta anapara bile kaybedilebilir.

Sermaye sahibi kâr elde etmeyi umuyorsa, kâr elde etmenin bedeli olan riskleri de göğüslemeli, göze almalıdır. Elde atıl tutulan bir nakdî sermaye bir üretim ve mübadele sürecine sokulmadıkça herhangi bir zarar riskiyle karşılaşmaz ama buna karşılık hiç kâr getirmese, riskin olmaması kârın da olmaması demektir. Kârın olması için ise riskin göze alınması gerekmektedir.

Kâr elde etmenin üç yolu vardır: Emek, sermaye, riske katlanma ve taahhüd. Nitekim mudarebe akdinde işletici emeğiyle, sermaye sahibi de ortaya koyduğu sermayesiyle kâra hak kazanır.

Kâra hak kazanmanın üçüncü yolu riske katlanmadır. Arapçada daman olarak geçen riziko İslâm'da kâr elde etme yollarından biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (as) şöyle buyurmuşlardır:

“Kazanç riskin kârşılığıdır; riski üzerine alan kazancına da hak kazanır.”⁷¹

“Zararı garantilenmeyen malın kârı helal değildir.”⁷²

Kâr elde etme sebeplerinden olan risk kavramı İslâm’da, taahhüt kavramını da içine alır. İşi üzerine almak demek olan taahhüt, işi bilfiil kendisi yapmasa bile müteahhide kâr hakkı sağlar. Meselâ belli bir işi 10 liraya yapmayı taahhüt eden bir müteahhit, bu işi başka birisine 8 liraya yaptırmak suretiyle aradaki 2 liraya hak kazanır. Müteahhitin bu kâra hak kazanmasının sebebi, taahhüt yani işi yapmayı üzerine alarak sorumluluğu yüklenmesidir.

Ortaklıklarda ise emek veya sermaye faktörlerine dağıtılan kâr oranlarının yaygın hisse-ortak pay (hisse-i şayia) şeklinde tespit edilmesi gerekir ki bu, şirket kârlarının caiz olmasının şartıdır. Hisse-i şayia, teşebbüs sonucunda elde edilen kârın yüzde hesabıyla ortaklar arasında pay edilmesidir. Ortaklardan biri veya bir kaçına önceden belirlenmiş bir kârın öngörülmesi ise caiz olmayıp, bu faizdir.

Faiz Ve Kâr’ın Karşılaştırılması

Burada nakdî sermayenin getirisi olarak, faiz ile kâr arasında bir karşılaştırma yapılmaktır.

Faiz

Faiz; üretim sürecinin başında ve üretim sürecinden bağımsız olarak, sermaye için öngörülen sabit ve hayalî bir gelirdir. Faiz, herhangi bir hâsılat/gelir gerçekleşmeden, doğmuş veya doğacağı farz edilen hayalî bir gelirin sermaye adına tahsis edilmesi-belirlenmesidir.

Faiz, sermayeye oranlanan bir gelirdir, bu ise sermayenin belli bir müddet sonra her şartta belirlenen bir miktarda gelir getireceğine önceden kârar vermektir. Bu kârar ise sağlıklı değildir. Sermaye tek başına gelir elde etmeye muktedir olsa kasada veya yastık altında bekletilen/saklanan bir sermaye neden gelir getirmektedir? Sermaye

⁷¹ Ebu Dâvud, Buyu', 71; Tirmizi, Buyu' 63-65.

⁷² Ebu Dâvud, Buyu' 68.

tek başına üretken olamıyorsa, emeğin/teşebbüsün sermayeye eşlik etmesi gerekiyorsa, sermayenin payı neden önceden belirlenirken emeğin payı belirlenmez ve hep askıda bırakılır? Bütün riskler neden hep teşebbüse/emeğe yüklenir? Gerçekte üretken olan üretim faktörü dinamik olan emektir; sermaye ise emek olmadan üretken değildir.

Faizin en önemli ekonomik sonuçlarından birisi toplumda gelir dağılımı dengesini bozmasıdır. Biri sermaye sahibi diğeri faizli kredi kullanan müteşebbis olmak üzere iki kişiden oluşan bir toplum farz edelim. Örneğin, faiz oranı % 10 olarak belirlenen bu toplumda yılsonu gerçekleşen milli gelir büyüme oranı % 5’de kalırsa bu toplumda gelir dağılımı dengesi sermayenin lehine ve emek/teşebbüs aleyhine olacak şekilde % 5 oranında bozulmuş olacaktır. Sermaye milli gelirden %10 pay alırken emek/teşebbüs faktörü %5 pay almış olacaktır. Bu paylaşımında sermayenin ve emek/teşebbüsün fiyatları/payları arz ve talep şartlarına göre değil, geleceği görme/bilme imkânı olmayan insanların sermayeye peşinen %10 pay biçmelerinden kaynaklanmıştır.

Bir de bunun tam tersi olarak faiz oranının % 5 olarak belirlendiği ve büyüme oranının da % 10 olarak gerçekleştiği bir durumu düşünelim. Bu durumda gelir dağılımı dengesi sermaye aleyhine bozulmuş olacaktır. Gelirin ortaya çıkıp çıkmayacağı, çıkacaksa kadar olacağını önceden kestirmek hiçbir zaman mümkün olmadığı için önceden belirlenen bir faiz haddi sonuçta mutlaka iki taraftan birini haksızlığa uğratmış olur.

İstatistik bilimi, çok sayıda değişkenleri ve sapmaları kabul eder, bu durumda sabit faiz haddinin önceden belirlenmesi bilimsel gerçeklere de uymamış olur. O halde faiz, her defasında farklı sonuç veren, alan veya ödeyen adına eksik veya fazla tartan bir nevi bozuk bir terazidir.

Faiz, gelecekte ne olacağını bilmeden tamamen hayalî ve ortaya çıkmamış bir gelirin paylaşımı anlamına gelir. Bu hayalî gelir paylaşımı ise, üretim süreci sonunda ortaya çıkan gerçek verilerle yüz yüze gelindiğinde iki taraftan birini hayal kırıklığına uğratar ve gelir dağılımında beklenmeyen sonuçlarla karşılaşılır.

Faiz, üretim sürecinden bağımsız olarak sermayeye tahsis edildiğinden sermayenin kullanıldığı işin zarar etmesi halinde de ödenmek zorunda kalınır. Diyelim 100 liradan ibaret bir sermaye bir işte kullanılmak üzere %10 faizle kredi olarak kullanılсын. Bu işte verimin/kârın %10'dan az gerçekleştiği her durumda emek/teşebbüs iflas etmiş olur, ayrıca sermayeden de zarar edildiği yani 100 liranın mesela 90 liraya düştüğü durumda da sermaye sahibine dönem sonunda 110 lira ödenmek zorundadır. Emek/teşebbüs sahiplerinin iflasa sürüklendiği, milli gelirin düştüğü bu gibi durumlarda bile sermaye sahipleri bu durumdan etkilenmeden büyümeye devam eder. Bu büyümenin ise vücutta kontrolsüz büyüyen hücrelerin sebep olduğu kanser hastalığından bir farkı yoktur denebilir.

Başka bir taraftan ise 110 liralık borç, sermaye sahiplerine muhakkak ödenmek zorunda olduğundan milli gelirin düştüğü bu ve benzeri durumlarda borcu ödemenin, dış borç almaktan başka bir yolu yoktur. Milli gelir bakımından emek/teşebbüs tarafında arzın 90 liraya düştüğü, sermaye tarafında ise talebin 110 liraya çıktığı bu gibi durumlarda ortaya çıkan diğer önemli sonuç ise talep enflasyonudur. Ülkemizde milli gelirin düştüğü kriz zamanlarında iç ve dış borç yükünün sürekli artması bu yüzdendir.

Kâr

Kâr, üretim süreci sonunda elde edilen net hâsılattır. Kâr net hâsılatın müteşebbisin/emeğin aldığı pay olduğu gibi, aynı zamanda o işte kullanılan sermayenin de payıdır.

Kâr, sermayenin onun kullanıldığı üretim sürecinin sonunda ortaya çıkan ve gerçekleşmiş olan net hâsılatın verilen payıdır. Faiz sermayeye oranlanırken, kâr gerçekleşmiş olan net hâsılatla oranlanır.

Sermayeye verilecek kâr oranı ortaya çıkan hâsılatın belli bir yüzdesi olarak belirlendikten sonra, bu kâr sermayeye oranlandığında sermaye getiri haddini gösterir. Sermaye getiri haddinin piyasada ki cari faiz haddine eşit veya yakın olması ise, bu kârın faizle aynı olduğu anlamına gelmez. Buradaki kâr haddi, mevcut piyasa koşullarında faizin gördüğü tüm fonksiyonları görür. Her hangi bir yatırımda sermaye

sahipleri alacakları kâr oranını, yani sermayelerinin fiyatını kâr haddine göre belirleyebilirler.

Demek ki, faizsiz bir ekonomi sermayenin fiyatının/getirisinin sıfır olduğu bir ekonomi demek değildir. Faizsiz ekonomide sermayenin fiyatı, geçmiş dönemde gerçekleşmiş net hâsılatın sermayenin aldığı payın sermayeye oranlanması ile belirleneceğinden, bu fiyat faizde olduğu gibi tahminî değil, gerçek bir fiyat olacaktır.

Net hâsılatın oranlanmış bir gelir olan kârın oranı, tarafların kârşılıklı rızası ile yani arz ve talep şartlarına göre belirlenmiş olur. Meselâ kârın %50'si sermaye sahibine %50'si müteşebbise şeklinde anlaşılabilirdiği gibi, sermaye arzının düşük talebin ise yüksek olduğu durumda mesela %60 sermaye sahibine %40 müteşebbise şeklinde de anlaşılabilir. Faizsiz sistemde kâr, faizin gördüğü bütün fonksiyonları faizin sebep olduğu olumsuzluklara yol açmadan yerine getirir ve piyasa sistemine faizden daha uygundur.

Faiz, gelişmemiş toplumların mahkûm olduğu geri bir sistemi temsil eder. Faiz, bu durumlarda kârın göremediği fonksiyonları görür. Kâr ise, bir iş akdinde sermaye ve emeklerini birleştiren kişilerde dürüstlük, doğruluk, güvenilirlik ve profesyonellik gibi evrensel insanî ve ahlâkî değerler olmasını gerektirir. Bu değerlerin olmadığı yerde kâr sistemi yürütülemez ve faiz bütün acımasızlığı ve olumsuz sonuçları ile ortaya çıkar.

Bunu bir örnekle açıklayalım: Mesela bir sürü sahibi koyunlarını işine güvendiği bir çobana teslim eder ve dönem sonunda yeni doğan kuzuları aralarında yarı yarıya (%50 mal sahibine %50 çobana) paylaşmaya anlaşır. Elde edilen hâsılat böylece dengeli bir şekilde paylaştırılmış olur. Zamanla çoban mal sahibinin iyi niyetini kötüye kullanarak koyunların fazla kuzulamadığı veya başka gerekçelerle daha az sayıda kuzuyu sürü sahibine vermeye başlar. Çobanın dürüstlük, doğruluk, güvenilirlik gibi özelliklerini kaybetmesi üzerine mal sahibi çobandan sayısı önceden belirlenen miktarda kuzuyu (meselâ 100 koyuna 50 koyun) şart koşmak zorunda kalır. Böylece bozulan ahlak, faiz sistemini egemen kılmış olur.

İslâmî açıdan ise kâr, üretimde kullanılan sermayenin bu üretimden elde ettiği ve sermaye miktarından bağımsız olarak, elde edilen net hâsılaya oranlanan bir gelirdir. Kâr aynı zamanda, müteşebbisin toplam gelirin toplam giderini aşması ile elde ettiği, emek/teşebbüsünün karşılığı olan bir gelir olmaktadır.

Nakdî sermayenin getirisine yani kâra, İslâm ile kapitalizmin bakışı arasındaki fark şudur: İslâm, sermayenin getirisini doğrudan üretimle ilişkilendir ve onu net hâsılaya oranlar. Sermaye ve müteşebbis doğan sonucu (pozitif veya negatif, kâr veya zarar) aralarında önceden belirledikleri oran üzerinden paylaşırlar, aralarında kader birliği vardır, beraber kazanır ve kaybederler. Kapitalizm ise, sermayenin getirisi/faiz ile üretim arasındaki ilişkiyi keser ve faizi doğrudan sermayeye oranlar. Net hâsıla beklenenden az olduğunda emek/teşebbüs zarar eder; beklenenin üstünde bir net hâsılda ise sermaye sahibi zarar eder. Sermaye üretici arasında bağ yoktur; birbirlerine yabancılırlar, biri gülerken diğeri ağlar, ortak bir kaderi yaşamazlar.

Faiz ile kâr benzerliği

Faiz ile kâr, sermayenin getirisi olmaları yönüyle birbirlerine benzerler. Ancak faiz bugünkü ve gelecekteki tahmini olarak beklenen ekonomik koşullara göre sermayenin gelecekteki getirisini tahmin etme esasına dayanır, bu tahmin genel olarak her zaman yanlış çıktığı için alan veya verenden birini mutlaka zarara uğratmış olur. Bozuk ve sakat olan bu kriter aynı şekilde bugünkü ve beklenen ekonomik koşullara göre yeniden tahmin edilerek uygulanmaya devam eder. Yani faiz aynı zamanda bir iskonto oranıdır ancak hiçbir zaman hak ve adalet dengesini kuramayan bozuk, hayalî ve ayağı yere basmayan bir ölçü birimi gibi şekillenmiştir.

Kâr ise faize kıyasla, nakdî sermayenin katkıda bulunduğu ortaya çıkmış/gerçekleşmiş net hâsılanın bir oranıdır, böyle olduğu için sermayenin gerçek bir getiri oranı olarak sağlıklı bir ölçü olarak şekillenir. Bireysel olarak gerçekleşen kâr oranları ilgili sektörde ortalama olarak piyasa kâr oranını meydana getirir. Bu daha gerçek, sağlam ve sağlıklı kâr hadleri; sermayenin gelecekteki getirisinin/kâr oranının belirlenmesinde sağlıklı bir gösterge/yardımcı olur. Bu noktada kâr haddi, faizin

fonksiyonunu görerek faize ihtiyaç kalmamasını sağlar ve faizsiz ekonominin fiilen yürütülebileceğini kanıtlar.

Ancak; diğer taraftan kâr haddi, faiz haddi gibi fonksiyon gördüğünden yanlışlıkla faize benzetilmeye sebep olur. Gerçekte kâr haddi faizden ayrılır, kâr sermayenin gelecekteki getirisini doğacak net hâsılaya bağlar veya onu bir varlığa endeksleyerek o varlıktaki değer artışından pay almaktadır. Kâr faizdeki gibi paranın zaman değeri şeklinde hayalî olarak belirlenmez, bağlandığı varlığın değerindeki değişimden payını alır. Bu değer değişimi genellikle peşin mala daha yüksek vadeli fiyat uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Vadeli fiyatın yüksek olmasının makul olan birçok sebebi sayılabilir. Bugünkü 100 lirayı yarınki 110 lira ile değişmek hiçbir şekilde makul ve haklı değil iken, bugünkü değeri 100 lira olan bir malı vadeli fiyatla 110 liraya satmak makul ve haklıdır. Burada değeri değişen şey maldır. 100 liranın 110 liraya satılması ise anlamsız ve haksız bir uygulamadır, faizdir.

Faiz ile kârın birbirine en fazla yaklaştığı düşünülen/iddia edilen bu durumda bile her iki getiri birbirinden ayrılır: 100 liranın 110 liraya vadeli satılması halinde, bir ölçü birimi (para) değeri karşılığında anlamsız bir şekilde farklı bir miktarda değiştirilmiş olur. Bugünkü değeri 100 lira olan bir mal satıcı ile alıcı arasındaki bir pazarlık sonucu vadeli 110 liraya satıldığında burada değeri değişen ve ölçülen şey maldır, malın değeri ise her koşulda ve durumda değişebilir, artabilir ve eksilebilir. Bir ölçü birimi olan paranın ise, değerinin bir mala endekslenmeden bugünden yarına hayali değişmesi onun fonksiyonuna aykırıdır.

Faizsiz bir ekonomide sermayenin fırsat maliyeti, gerçekleşmiş olan kâr haddi ile gelecekte oluşması beklenen ekonomik koşullar istikametinde belirlenerek beklenen kâr oranıdır. Faizsiz ekonomi, sermayenin fiyatının veya fırsat maliyetinin sıfır olduğu bir ekonomi demek değildir. Beklenen kâr oranı; ortaklığa dayalı üretim faaliyetlerinde elde edilen net hâsılanın bir oranı, vadeli satışlarda ise vade farkı olmaktadır. Vade farkı ise sermayenin bir oranı yani faiz değil, malın vadeli satışından kaynaklanan değer artışı/fiyat farkıdır.

Burada değeri değişen nakdî sermaye değil, sermayenin endekslediği malın değeridir. Böylece bir malın vadeli satışından kaynaklanan fiyat farkı, mala bağlanan sermayenin getirisi yani kârı olur.

Sonuç olarak, faiz ile kârı birbirine benzetmenin doğru olmadığını, faizin sağlıksız ekonomilerin sağlıksız olan bir yöntem ve ürünü, kârın ise düzgün ekonomilerin haklı ve dengeli ürünü olduğunu ifade etmek mümkündür.

Bankanın Kredi Vermesi İle Katılım Bankasının Mal Satması Arasındaki Fark

Bankaların topladıkları tasarrufların/fonların ekonomiye dönmeme veya daha yüksek faizli bono-tahvil vs. araçlara gitme ihtimali gibi, banka kredilerinin de ekonomiye dönme ihtimali kesin değildir. Yani, banka kredileri üretim ekonomisinin değil rant ekonomisinin sermayesi haline gelebilmektedir.

Mal ticareti yapmakta olan Katılım bankaları ise, ekonomiye kesin ve doğrudan bir katkıda bulunmuş olurlar. Banka kredileri spekülatif faaliyetlere konu olabilirken, Katılım bankaları ise müşterisine ihtiyaç duyduğu makineyi-aracı vs. satın alır. Bu ise makineyi-aracı satan fabrikanın üretimini arttırması sonucunu oluşturur. Makinenin müşteriye ulaştırılması süreci ulaşım sektörünü harekete geçirir, sonunda bu makinenin fabrikaya yerleştirilip üretime geçmesi sonucunda yeni bir iş ve istihdam sahası oluşturulmuş, ekonomiye yeni bir katkı sağlanmış olur. Katılım bankalarının yaptığı mal ticaretinin bir sonucu olarak bütün bu faaliyetler ortaya çıkâr.

Bankaya Borçlanmak İle Katılım Bankasına Borçlanmak Arasındaki Fark

Bankadan kredi çeken kişi, vadenin sonunda anapara ile birlikte faizi de ödemek zorundadır. Katılım bankalarından mal satın alan kişi ise, bir defada veya aylık taksitler halinde vadesi geldikçe malın borcunu ödeyecektir.

Bu iki ödeme arasında da bir fark ortaya çıkmaktadır. Bankaya kredi borcu olan bir kişi, tahsil ettiği bu krediyi reel bir varlığa/bir mala çevirmemiş, giriştiği işte başarılı olamamış veya krediyi batırmış olsa da vadesi geldiğinde kredinin karşılığını ödemek zorunda olduğu için çok güç durumlara düşebilir ve iflas edebilir.

Katılım bankalarından mal satın alındığı ve bu malın bedeli kadar borçlanıldığı durumda ise, artık aynı riskler söz konusu olmaz. Ele nakit para geçmediği için bu paranın mal veya yatırıma harcanmadan çar çur edilme ihtimali olmaz. Ödemede bir zorlukla karşılaşıldığı zaman ise en azından borcun mal şeklinde bir karşılığı elde bulunuyor olmaktadır. Karşılaşılacak güçlüklerin hiç bir zaman kredi borcu derecesinde olması mümkün değildir.

Banka Faizi İle Katılım Bankası Kârı Arasındaki Fark

Banka faizi ile Katılım bankası kârı arasındaki farkları ekonomik ve dinî açıdan olmak üzere iki yönden açıklamakta fayda vardır. Ekonomik açıdan; faiz ekonomik faaliyetlerden bağımsız, sözleşme esnasında sermaye sahibi adına tahmini olarak tahakkuk ettirilen bir gelir türüdür. Krediyi kullanan kişibu kredi ile her hangi bir iş yapıp yapmamasına, yaptığı işten kazanç sağlayıp sağlamamasına veya sağladığı kazancın azlığına-çokluğuna bakılmaksızın her durumda bu faizi ödemektedir.

Kredi kullananın elinde olmayan sebeplerle yeterli kazanç elde edememesi ya da zarar etmesi durumunda dahi faiz borcunu ödemek zorunda kalması, toplumsal/sosyal sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Elde edilen faiz geliri, alınan faizli kredinin kullanılmasından doğan reel bir ekonomik faaliyetten ortaya çıkmamış olabilir. Klasik bankalar, müşterisine verdiği faizi reel ekonomik faaliyetlerde kullandırdığı bir krediden elde ettiği bir gelirden değil, devlet bonusu gibi üretken olmayan araçlardan da elde etmiş olabilir. Faiz, banka kredisinin kullanıldığı ticarî faaliyetin zarar etmesi halinde de talep edildiğinden, elde edilen bir kazançtan değil iflas etmiş bir kişi/kuruluştan alınmış haksız bir kazanç da olabilir.

Vade sonunda bankadan faizini alan kişi, aldığı bu kazancın nereden geldiği konusunda hiç bir bilgiye sahip olamaz. Katılım bankalarının verdiği kârın ise, bu kurumun yapmış olduğu bir ticarî faaliyet sonucu elde edildiğinden ve kesinleşmiş bir kazanç olduğundan şüphe edilemez. Katılım bankalarının ticarî bir işlem veya bir ortaklık olmadan kazanç elde etmesi bağlı oldukları mevzuat açısından da uydukları İslami kurallar açısından da mümkün değildir.

Meseleye dinî açıdan bakacak olursak; klasik banka halktan düşük faizle topladığı mevduatları daha yüksek faizle kredi vermek suretiyle her safhasında dini olarak yasaklanmış olan faizli işlem yapmış olur. Katılım bankaları ise, halktan mevduat toplarken önceden belirlenmiş bir kâr payı taahhüt etmez, ancak o güne kadar verilmiş ve ilan edilmiş olan kâr oranları mevduat sahiplerine sadece belli bir fikir verebilir. Katılım bankalarında belirli bir kâr payını taahhüt etmeyi bırakın müşterilerin anaparasına bile garanti verilmez.

Katılım bankaları tarafından bu şekilde halktan toplanan mevduatlar ticarî faaliyetlerde kullanılırlar, dönem sonunda bu faaliyetlerden elde edilen kârın % 20'si kuruma/katılım bankasına ayrılır, kalan % 80 ise ilgili vade grubunda parası bulunan mevduat sahiplerine paylaşılır.

2.2. Katılım Bankacılığının Dayandığı İlkeler Ve Fon Toplama Yöntemleri

TEMEL İLKELER

Katılım bankacılığının asıl amacı, özellikle dini sebepler öncelikli olmak üzere çeşitli nedenlerle mevcut ekonomiye dâhil edilemeyen finansal varlıkları yastık altından çıkârtarak, faizsiz finans/İslami finans esasları çerçevesinde yabancı sermaye ile birlikte milli ekonomiye (bir ülkenin kendi mevcut ekonomisi) kazandırmaktır.⁷³ Mevduat sahiplerinin dini inanışları, reel ekonomi dışında yastık altında duran bu finansal kaynakların geleneksel bankalar aracılığıyla reel ekonomiye katılamamasının başlıca sebebidir. Katılım bankaları ise öncelikle dini inançtan kaynaklanan bu olumsuzluğu ortadan kaldırmaktadır.

Faizsiz bankacılığın genel amacı, İslami ekonomik kurallara/prensipere göre ekonominin gelişmesini sağlamaktır.⁷⁴ Özellikle faizden uzak duran kitlelerin sermaye oluşumuna katılmaları sağlanırken, sermaye birikiminin de elde edilebilmesi için gerekli ortamın, şartların sağlanması gerekmektedir.⁷⁵ Bu bakımdan faizsiz bankacılığın (katılım bankacılığı) temel amacının; faizin kesinlikle olmadığı, riskin paylaşıldığı,

---

⁷³ Rodoplu, 1997: 9

⁷⁴ Omar ve Haq, 1996: 26

⁷⁵ Hayreddin, 2000: 128

İslami kurallara uygun ticaret türlerinin geçerli/hâkim olduğu bir piyasanın oluşturulması olduğu söylenebilir.

Katılım bankaları, İslam'ın haram/yasak kabul ettiği faizi/faiz sistemini tamamen saf dışı bırakarak, mevduat/tasarruf sahipleri ile birlikte faizsiz bankacılığı mevcut ekonomik sistem içinde işler hale getirmiştir. Katılım bankacılığının faiz yerine ortaklık prensibini benimsemesi; dini kaygılarla reel ekonominin dışında kalan fonların sanayi ve ticaretin finansmanı için kullanılabilmesine olanak tanımış, ayrıca mevcut ekonomi içerisinde faizsiz bankacılığın ortaya koyduğu finansman yöntemlerinin kullanılmasını sağlamıştır.

Faizsiz bankacılık, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri olarak iki ana başlık altında incelenebilir.

A-Faizsiz fon toplama yöntemleri:⁷⁶

1-Cari hesaplar

2-Katılma hesapları

B-Fon kullandırma yöntemleri:⁷⁷

1-Murabaha

2-Müşareke

3-Mudaraba

4-İcara

5-İcara iktina şeklinde sınıflandırılabilir.

Burada öncelikle anlaşılması gereken, faizli bankacılıkla faizsiz bankacılık arasındaki en önemli fark olan, kâr payı ve faiz kavramları arasındaki farktır. Faizli bankacılıkta ortada borç alacak ilişkisi bulunmaktadır, faizsiz bankacılıkta ise tasarruf sahibiyle banka arasında kâr zarar ortaklığı ilişkisi bulunmaktadır.

---

⁷⁶ Servet Bayındır, İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, (İstanbul: Rağbet, 2005, 52)

⁷⁷ Takan, 17-18.

Katılım bankaları, müşterilerine bankacılık hizmetlerinin yanında faizsiz alternatifler sunan, topladıkları fonları kâr/zarar ortaklığı şeklinde ticari ve yatırım faaliyetlerinin finansmanında kullandıran kurumlardır. Faizsiz bankacılık olarak nitelendirilen katılım bankalarının çalışma prensipleri genel olarak şöyle özetlenebilir:

- Mutlak risk vardır, bu sebeple toplanan fonlar ticari bir alanda veya verimli bir teşebbüste kullanılmalıdır. İslam'ın faizi haram ticareti ise helal kabul etmesi, katılım bankalarını müşterileriyle birlikte ticari iş yapmasını zorunlu kılmaktadır.

- Katılım bankalarının fonlarının önemli bir kısmı, sosyal verimliliği olan teşebbüsleri finanse etmekte kullanılır.

- Katılım bankalarında finansal risk, sermayeyi işleten yönetici ya da acenteye değil sermayeyi ödünç veren kişilere aittir.

- Katılım bankalarında faiz kesinlikle yasaktır. Bu katılım bankaların en ayırt edici özelliğidir. Katılım bankaları sağladıkları kaynaklara faiz ödemezler, kullandıkları kaynak içinde faiz almazlar.⁷⁸

- Katılım bankacılığı sermaye ile bağlantılıdır, kâr-zarar ortaklığı veya sermaye iştiraki içermektedir. İslami olarak sermaye sahibi, girişimcinin elde ettiği getirdiği kârı girişimci ile paylaşabilir, kârın hangi oranlarda bölüşüleceği önceden bellidir ancak tutar belirsizdir.

Mevcut laik hukuk düzeni içerisinde katılım bankalarının faiz dışında diğer İslami kurallara da bağlı olması yönünde bir kuralın düzenlenmesi beklenemez. Ancak dini sebeplerle bu kurumlara yönelen kitle dini kurallara uyulmadığını görmesi halinde bu bankalardan uzaklaşabilir. Bu olasılık İslami bankaların ticarete faiz dışındaki dini kurallara da uymaya özen göstermesini sağlar. Bu bakımdan İslami bankaların çalışma prensipleri şu şekilde sayılabilir:⁷⁹

---

⁷⁸ Omar ve Haq, 1996; 6

⁷⁹ İslami bankaların çalışma prensipleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Özsoy, Özel Finans Kurumları, s. 101-118.

- **İslami Kurallara Bağlılık:** İslami iktisadın günümüz şartlarına göre yeniden uygulanmasıyla ortaya çıkan İslami bankalar (katılım bankaları), dini hassasiyete sahip Müslüman kesimlerin inançlarına bağlı olarak ekonomik faaliyetlerde kârşılaştıkları problemlerin çözümünde İslami kuralları esas alan bir yaklaşımla faaliyet göstermektedir.

- **Paranın Değer Ölçüsü ve Değişim Aracı Olarak Kabul Edilmesi:** İslami iktisatta para ancak bir değişim aracıdır, paranın değer belirleme fonksiyonu dışında ekonomik bir mal gibi alışverişe konu edilemez. İslami bankalar, klasik bankalar gibi para ticareti yapmazlar, yaptıkları ticari faaliyetlerde parayı bir araç olarak kullanırlar.

- **Faizsizlik İlkesi:** Önceki bölümlerde İslam'ın faiz konusuna yaklaşımı ve faiz yasağı konusuna yer vermiştik. Faiz yasağı sebebiyle İslami bankalar hiçbir şekilde faizli muamele yapmazlar. Dini açıdan Müslüman toplumların bünyesiyle uyuşmayan faizli bankaların fonksiyonlarını, İslami bankalar faizsizlik esasıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

- **Üretim Faaliyetlerinde Bulunması:** İslami olarak helal kazanç sağlamanın yolu, emek sarf etmek ve risk üstlenmektir. Bu açıdan İslami bankalar, emek ve risk olmadan klasik bankaların yaptığı gibi faizle para toplayıp faizle dağıtmak yerine ekonomik/ticari faaliyetler yürütürler, ortaklık kurarlar. Sermaye ve diğer teknik imkânları sağlayarak kurdukları ortaklıklarla mevcut ekonomiyi daha istikrarlı hale getirirler.

Fon Toplama Yöntemleri

Fon toplama yöntemleri katılma hesapları ve cari hesaplar olarak ikiye ayrılır. Bu yöntemlerin detayları şu şekilde incelenebilir.

Cari Hesap

Gerçek veya tüzel kişiler tarafından açılan, istenildiğinde tamamen veya kısmen geri çekilebilen, kârşılığında faiz veya kâr ödenmeyen hesaplara cari hesap adı

verilmektedir.⁸⁰ Bu hesaplar TL veya döviz cinsinden açılabilirler. Cari hesapların taraflara yükleyeceği sorumluluk ve sağlayacağı yararlar, kanun yapıcının koyduğu kanun veya banka tarafından belirlenebilir.

Cari hesaplar, vadesiz mevduatın klasik bankalara maliyetinin olmaması gibi Katılım Bankaları için maliyetsiz kaynaklardır. Cari hesapların Katılım bankalarının tüm kaynakları içerisindeki payının artırılması, Katılım bankalarının kaynak maliyetini düşürerek finansman kârlılıklarını geriye çekebilme imkânı ortaya çıkacaktır.

Özel Cârî Hesaplar: Özel cari hesap, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun⁸¹ 3.maddesinde yer alan tanımıyla *"katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve kârşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları"* ifade eder.

Özel Cârî Hesapların Özellikleri: Türk Lirası veya yabancı para üzerinden nama yazılı özel cârî hesap cüzdanı kârşılığında açılırlar. Vadesiz olduğundan dolatı istenildiği zaman tamamen veya kısmen çekilebilir. Bu hesaplara anapara dışında faiz, kâr ve başka isimler altında bir bedel ödenmez ancak özel cari hesaplar üzerine çek keşide edilebilir.

Özel cari hesapların amacı, belli bir getiri sağlamaktan ziyade eldeki mevduatın güven altında saklanması ve istenildiği zaman kullanılabilmesidir. Bu ise cari hesapların tasarruflarını değerlendirmek isteyen kişilerden daha fazla ticaretle uğraşan kişiler tarafından kullanılması sonucunu doğurmaktadır.⁸²

Özel cari hesaplar ile klasik bankalardaki vadesiz mevduat arasında büyük benzerlikler vardır. Özel cari hesaplar aslında bir nevi tam bir mevduat hesabıdır ancak kanun koyucu bu kurumların (katılım bankaları) mevduat toplamayan kurumlar olduğunu belirtmektedir⁸³.

---

⁸⁰Bayındır, 52.

⁸¹ 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁸² Tekçam, Özel Finans..., s. 43.

⁸³ Battal, Bankalar K., s. 214.

Katılma Hesabı

Katılma hesabı, faizsiz bankacılık yapan bankalarda kâr ve zarara katılma hesabı akdi çerçevesinde açılan vadeli hesaplara verilen addır. Tasarrufunu katılım bankasına yatırarak katılma hesabı açtıran kişi vade sonunda alacağı kâr payının miktarını önceden bilemez.⁸⁴ Bu hesaplarda kârın yanında anaparanın dahi aynen ödeneceği garantisizdir. Katılım bankasının ödeme yükümlülüğü ve hesap sahibinin talep edebileceği hak birim hesap değeri tutarınca olmaktadır. Birim hesap değeri ise, hesap sahibinin katılma belgesinde hesap değeri sütununda yer alan en son değer, katılım bankası tarafından açıklanan birim değeri ile çarpılması sonucu ortaya çıkâr.⁸⁵

Mevduat sahiplerinin katılım bankalarına yatırdığı para, girişimlerde kullanılmak üzere piyasa şartlarında oluşan kâr oranları ile belirli bir vade için yatırımcılara kullandırılır. Vade sonunda elde edilen kâr mevduat sahibi ve kurum arasında (örneğin % 80'i mevduat sahibi % 20'si kurum) paylaşılır. Faizin tersine kâr payı esasına göre çalışan bu sistemde, vade geldiğinde anaparanın ne kadar gelir getireceği belirlenmiş değildir, ayrıca zarar edilmesi ihtimali de mevcuttur.

Katılma Hesaplarının Özellikleri:

- 1- Türk Lirası veya yabancı para üzerinden açılabilir.
- 2- Nama yazılı kâr ve zarara katılma cüzdanı karşılığında açılır.
- 3- Hesap sahibine önceden faiz, kâr ve başka isimlerle bir kazanç miktarı taahhüt edilmez.
- 4- Hesapların işletilmesinden doğan kâr ve zarar paylaşılır.
- 5- Anaparanın geri ödenmesi garanti edilmez.
- 6- Katılma hesapları vadeli olarak açılır.

---

⁸⁴ Bayındır, 57.

⁸⁵ Takan, 18.

Fon Kullandırma Yöntemleri

Çeşitli bankacılık fonksiyonlarını faizsiz olarak yerine getiren banka faizsiz bankadır. Faizsiz bankalar, fon toplama ve kullandırmayı ortaklık esasıyla yerine getirirler, ortaklık esastan dolayı miktarı önceden belirlenmiş sabit bir faiz yerine miktarı ancak yürütölen/ortaklık yapılan faaliyet sonucunda belirlenebilen kâr- zarardan pay alırlar ve ortaklarına dağıtırlar.

Faizsiz bankacılıkta para sahibine Rab Al Maal, işleticiye ise Mudarib denir. İşletici (Mudarib) daha önceden belirlenmiş kurallara göre kazancını sağlar. Zarar durumundaysa para sahibi (Rab Al Maal) zarardan etkilenmiş olur; Mudarib ise zarar durumunda gösterdiği gayret ve çalışmanın kârşılığını kaybetmiş olur. Mudaribin dikkatsizliğinden ileri gelen, taraflar arasındaki anlaşma hükümlerine riayet edilmemesinden doğan zararlar ise Mudaribe ait olur. Bu şekilde İslâma uygun bir iş yapısı sunan bu sisteme mudarabe adı verilmektedir. Günümüz itibariyle İslam dünyasında mudarabe modeli ile organize edilen ve dini kurallara dayanan kuruluşların ortaya çıktığı görölmektedir. Faizsiz bankacılık sistemi, Müslömanlara tasarruflarını yatırmak ve bankacılık hizmetlerinden yararlanma imkânını helal yolla sağlayan, haram olan faizi kesinlikle ortadan kaldıran bir sistemdir.

Katılım bankalarının finansman sağlama yöntemleri, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesine göre kredi olarak sayılmaktadır. Bu maddenin 2. fıkrası aşğıdaki gibidir:

"Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal kârşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır."

Bu maddede belirtilen hizmetlere ilişkin tanımlar Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'te⁸⁶, "Katılım bankalarının finansman sağlama yöntemleri" başlığı altında şöyle yer almaktadır:

a) Kurumsal Finansman Desteği: Fonu kullanacak işletme ile katılım bankası arasında yapılacak sözleşme çerçevesinde işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü mal, menkul, gayrimenkul ve hizmetlerin bedelinin satıcıya ödenmesi şartıyla işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılan fonlarla ilgili alım satım dair belgenin bir suretinin katılım bankası tarafından muhafaza edilmesi mecburidir.

b) Bireysel Finansman Desteği: Gerçek kişilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla doğrudan satıcılardan aldıkları/alacakları mal-hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi şartıyla alıcının borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılan fonlarla ilgili alım satım dair belgenin bir suretinin muhafaza edilmesi mecburidir.

c) Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı: Gerçek veya tüzel kişilerin faaliyet ve girişimlerinden veya belirli bir miktar malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere, Katılım bankalarının bu kişilere fon kullanılması/sağlanması işlemidir. Bu yöntem ile fon kullanacak olan gerçek ve tüzel kişilerle katılım bankası arasında Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi düzenlenir. Katılım bankası fon kullandığı gerçek ve tüzel kişilerin elde ettiği kâr ve zarara, sözleşmede belirlenen oranlarda katılmış olur. "Kâr Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi'nde, katılım bankalarının kâr-zarardan alacağı pay, varsa alacağı teminatlar açıkça belirtilir. Sözleşme içerisinde, projenin sonucundan bağımsız olarak önceden belirlenmiş tutarda kâr garanti edilmesine dair hükümlere yer verilemez.

ç) Finansal Kiralama: 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun ilgili hükümleri dâhilinde taşınır ve taşınmaz malların, katılım bankası ile kalkınma ve yatırım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesi şeklinde cereyan eder.

---

⁸⁶ 01.11.2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. (02.02.2007 tarihli Yönetmelikle güncellenmiştir.)

d) Mal Kârşılığı Vesaikin Finansmanı: Katılım bankası ile fon kullanan arasında düzenlenen yazılı bir sözleşme kârşılığında, mal kârşılığı vesaik mukabilinde fon kullandırılması işlemidir.

e) Ortak Yatırımlar: Taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri çerçevesinde edinilecek ortaklık paylarının en fazla yedi yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkârılması şartıyla, gelişme potansiyeline sahip kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayelerine katılım bankalarınınca iştirak edilmesi veya belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılmasıdır. Sermayeye iştirak şeklindeki yatırımlar için düzenlenecek sözleşmelerde, sermayesine iştirak edilen şirketin yönetimi hususu başta olmak üzere tarafların hak ve yükümlülükleri ile sermayenin halka arz edilmesi sürecine ilişkin hükümlere yer verilmesi zorunludur (Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik M. 19).

İslâmi finans kuruluşlarının günümüz itibariyle genel olarak para kullandırma yöntemlerini şöyle sıralayabiliriz: Mudarabe, Murabaha, Müşareke, Azalan Müşareke, İstisna, Selem, Kiralama/Satınalma, İcare, Vadeli Satış, Döviz Alım-Satımı, Akreditif, Uluslararası Piyasalarda Mal Alım/Satımı ve Acil Destek Fonu'dur. Bunlar arasında en önemli olan yöntemlere aşağıda yer verilmiştir:

Mudarebe

Taraflardan birinin emek, bilgi ve tecrübe diğer tarafın ise sermaye koyarak yürüttükleri ortak bir faaliyet türüdür. Mudarebe kısaca iş ortaklığı ya da kâr zarar ortaklığı olarak nitelendirilebilir. Mudarebe'de emek, bilgi ve tecrübesini ortaya koyan aynı zamanda yürütülen faaliyetin yönetimini de üstlenir, tüzel kişiliğe sahip olan bu yöneticiye mudarib denir. Sermaye koyana ise Rabbü'l-Mal denilir, Rabbü'l-Mal ise faaliyeti denetleme yetkisine sahiptir.⁸⁷

İslam bankaları günümüzde en fazla mudarebe metodunu kullanmaktadır. Bu metoda katılım bankası projenin bütün masraflarını kârşılar, yani yapılan yatırımdaki tüm sermayenin sahibi bankadır. Fon kullanan ise işe; emek, bilgi ve tecrübesini koyar. İslam Bankaları üçüncü kişilere müşterek mudarebe anlaşması içinde fon kullandırır. Bu

---

⁸⁷ Takan, 17.

anlaşma içinde üçüncü kişilerle mudarebe anlaşması kurulduğunda İslam bankası sermayedar (Rabbü'l-Mal), fon kullanan ise mudarib durumundadır. Mudarib işe sadece emek, bilgi ve tecrübesini kullandırmış olur.

İslam/katılım bankası fonu kullanmak isteyen müşteriyle mudarebe anlaşması yaptığı anda isteyeceği kâr oranını müşteriye açıklar. İslam/katılım müşterilerden kullanılacak fonun miktar ve şartlarına göre değişik oranlarda kâr payı isteyebilir.

Mudarebenin yapılabilmesi için aşağıdaki şartların mevcut olması gerekir:⁸⁸

- Mudaribin vekâlete, Rabbü'l-Mal'inde tevkile ehliyetli olması şarttır.
- Konulacak sermaye/paranın şirkete sermaye olabilecek özelliklere sahip olması gerekir (örneğin para, altın vb. gibi sermaye konulabilir ancak alacak, kira vb. varlıklar sermaye olarak konulamaz).
- Anapara miktarının belli olması ve taraflarca bilinmesi gerekir.
- Anaparanın mudaribe teslim edilmesi şarttır.
- Hisselerin işe başlamadan önce belirlenmesi yani kâr payının önceden belli olması gerekmektedir.
- Mudaribin payının kârdan verilmesi şarttır.

Mudarebe usulü genellikle ticaret finansmanında kullanılır. Girişim/ticaret sonucunda elde edilen kâr katılım bankası ile müşterileri arasında önceden belirlenen oranlarda paylaşılır. Kâr ve zararın nötr olması halinde banka sermayesini aynen geri alır. Zarar halinde banka zararı tazmin eder, müşteri ise geçen süre içinde boşa çalışmış olmakla yeterli derecede zarara uğradığından hareketle oluşan zararı emeğiyle telafi etmesi yeterli görülmüştür. Ancak zararın ortaya çıkmasında müşterinin kasıt veya ihmali varsa oluşan zarar müşteriye tazmin ettirilir.

---

⁸⁸ Akın, 64.

Katılım bankası zarar ihtimallerini ortadan kaldırmak veya asgariye çekmek için gerekli tedbirleri alır. Müşterinin ortaya koyduğu projenin fizibilite ve değerlendirmesini yapar, projeyi uygun ve kârlı görmesi durumunda müşteriye fon kullandırır. Katılım bankası, kötüye kullanma ihtimallerine karşı müşterisinden alım-satım işlerinin/faaliyetin hesabının düzenli bir şekilde tutulmasını isteyebilir. Yine müşterilerin kötüye kullanma ihtimalini ortadan kaldırmak için beklenen miktarda kâr sağlayamayan kişilere bir daha fon kullandırmama yoluna gidebilir.

Müşareke

Müşareke; iştirak etme, bir işletmenin sermayesine katılma, ona ortak olmak manasına gelmektedir. Bu faaliyet şeklinde hem sermaye hem de iş ortaklığı yapılır. Müşareke de sermayedar bir işletmeye sermaye koyarak ortak olur, hem kârı hem zararı paylaşır. Müşarekenin mudarebeden farkı şudur: Mudarebede etkin olmayan bir sermayedar karşısında emeğini, tecrübesini ortaya koyan bir girişimci vardır; müşareke ise hem sermayedarın hem de girişimcinin etkin olduğu bir ortaklıktır. Mudarebede mali zarar sermayedara aitken, müşareke de zarar sermayedar ve girişimci tarafından paylaşılmaktadır.⁸⁹

Müşareke de ortaklığa katılanlardan bir veya birkaçının işi yapmasıyla işin yapılmasına katılmayanlar da dâhil ortaklardan her biri, önceden üzerinde anlaşmış oldukları oranda kâra hak kazanmış olur. Kâr oranlarının belirlenmesinde tarafların rızaları esastır, sermayeler eşit olduğu halde kâr payları farklı olabilir veya sermayeler farklı olduğu halde kâr payları eşit olarak belirlenebilir. Bu farklılık ortaklığa katılanlardan bazılarının işi daha fazla yapmaları, daha kabiliyetli olmaları gibi sebeplerden dolayı ortaya çıkabilir. Hanefî ve Hanbelî mezheplerinin kabul ettiği bu görüşün aksine Şafîî ve Maliki mezhepleri, kâr sermayeye tabi olduğu için tarafların sermayeleriyle orantılı olarak kârdan pay almaları gerektiğini savunurlar. İslam/katılım bankaları müşareke metoduyla bankadan fon alan ortakların sermayelerine oranla daha fazla kâr payı

---

⁸⁹ Takan, 17.

almalarını kabul ederek Hanefî ve Hanbelî mezheplerinin görüşlerini uygulama yoluna gitmişlerdir.⁹⁰

Müşareke finans yöntemi şu şekilde uygulanır ve yürütülür: İslam/katılım Bankası, ortaklık kuracağı müşterisi tarafından talep edilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine alır, müşteri de kendi mali imkânları ile ve projenin özelliğine uygun şekilde proje sermayesinin geri kalanını sağlar. Müşteri kendi uzmanlığı sebebiyle alınan mali yardımın idare, denetim ve gözetiminin sorumluluğunu üzerine alır. Böylece bu sorumlulukların müşterinin üzerine kalması, müşteriye kârdan daha fazla pay alma hakkını verir.

Bu yöntemde net gelir banka ve ortak/müşteri arasında şöyle dağılır: Ortaklardan birisi olan müşteri yaptığı iş ve uzmanlığı nedeniyle gelirden bir pay alır, ardından gelirin geri kalanı yatırıma finansal katkısı bulunan iki ortak arasında iştirak paylarıyla orantılı olarak dağıtılır. Zarar durumundaysa, zarar tarafların ortaklıktaki sermaye paylarıyla orantılı olarak dağıtılır, müşteri fazladan bir zarara maruz bırakılamaz.

Müşarekenin hükümleri şu şekilde sıralanabilir.⁹¹

- Vekâlet üzerine kurulduğundan süreli veya süresiz kurulabilir, ayrıca faaliyet sahası için herhangi bir sınırlama yoktur.
- Kefalet olmadığı için ortaklık kapsamı geniştir, gayrimüslimlerle de müşareke ortaklığı kurulabilir.
- En temel unsuru sermaye ve kârdır. Taraflarca eşit sermaye konması gerekmez, kâr oranı taraflar arasındaki anlaşma ile tespit edilir. Kar oranı sermaye oranına bağlı değildir, eğer kâr oranı tayin edilmezse müşareke yöntemiyle bir şirket kurulmamalıdır.
- Daha fazla iş yapan, çalışan ortağa daha fazla kâr payı verilebilir.

⁹⁰ www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc, İslâmi Bankalar Ve İslâmi Finans Kurumları s. 9.

⁹¹ Akın, 149.

- Zarar konan sermayelere göre paylaşılır.

Selem

Yapılan bir alım satım sözleşmesi sırasında özellikleri belirlenen malın, bedelinin peşin ödenmesine karşılık teslimatının daha ileri bir tarihte yapıldığı satış türüdür. Burada satıcı, belirlenen özellikteki malı teslim tarihine yetiştirerek teslim etmelidir. Satış sözleşmesi yapıldığı sırada malın üretilmiş veya son halini almış olması gerekmez.⁹²

Bununla beraber para peşin mal veresiye şeklinde satış türü olan selem ile, mevcut olmayan bir şeyin satış yasağının birbirine karıştırılmaması gerekir. Selem; belirlenmiş bir ölçü, miktar veya standart ile alınıp satılan ve var olan mallara ilişkin bir uygulamadır. Bir hayvanın doğmamış yavrusu, hasat edilmemiş bir tarlanın ürünü gibi mevcut olmayan ve özellikleri bilinmeyen/belirlenemeyen bir şeyin satışı ise haram/yasaktır.⁹³ Finansman ihtiyacı olan bir kişinin ileriki bir tarihte teslim edilmek üzere parasını peşin almak suretiyle belirli miktar bir mal satması (selem), finans açığını faizsiz yoldan kapatmak için kullanılan fon yöntemlerinden biridir. Esasen Hz. Peygamber'imizin (s.a.v) Medine'ye hicretinden evvel de uygulanan bu yöntem Resulullah tarafından da onaylanmıştır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: "*Kim bir şeyde selem akdi yaparsa; belli bir ölçüde, belirli tartıda ve belirli zamana kadar yapsın*".⁹⁴ Selem denen bu satış şekli şöyle tarif edilmiştir: Selem, vasıflarıyla zimmete sabit bir malın ileriki bir zamanda teslim edilmek üzere parası peşin alınarak satılmasıdır.

Nakit ihtiyacı olan bir şahıs nitelikleri belli bir malı muayyen bir vadede teslim etmeyi kabul ederek peşin bedelle satış yapabilir ve bu yolla gelir elde ederek nakit ihtiyacını giderebilir. Zamanımızda özellikle çiftçiler hasat zamanından ihtiyaçları olan finansmanı karşılamak için selem yoluna başvurmaktadır.⁹⁵

---

⁹² Moore, Islamic Finance..., s. 43.

⁹³ Döndüren, Delilleriyle Ticaret..., s. 159.

⁹⁴ Buhârî, Selem, 1, 2, 7; Müslim, Müsâkat, 128

⁹⁵ Aktepe, 2012a, 60-61

Murabaha

Murabaha, İslamî finansman yöntemleri arasında en sık kullanılan yöntemdir. İslâm hukukunda murâbaha; fiyatı, maliyet + kârmarjı formülüyle hesaplayan spot satış sözleşmesidir. Murâbaha yönteminde katılım bankası, müşterinin talep ettiği malı satın alarak belirlenen oranda vade farkını eklemek suretiyle müşterisine satmaktadır. Bu yöntemde müşteri, malın peşin fiyatı ve bankaya ödeyeceği kâr payı konusunda önceden bilgi sahibidir. Getiri oranı yüksek ve pratik olan murabaha, ülkemizde katılım bankalarının en sık kullandığı finansman yöntemidir.⁹⁶

Murabaha, satıcının alış fiyatı/maliyetin üzerine bir kâr eklediği ve kâr miktarını alıcıya açıkladığı bir satış türüdür. Bu satış akdinin İslami açıdan geçerli olabilmesi için; alıcının malın alış fiyatı veya maliyetini bilmesi ve buna bağlı olarak kâr miktarının da açık ve net bir şekilde ortaya konması gerekir. Belirlenen kâr miktarı maktu (10 TL gibi) olabileceği gibi oranlı da (%5 veya 4'te 1 gibi) olabilir. Murabaha sözleşmesinde anaparanın, mislî yani ölçü veya tartıyla ya da standart olup sayı ile satışı yapılan şeylerden olması şartı vardır. Yine murabaha satışı için önceki akdin de (alım satımın) sahih olması şartı aranmaktadır. Dinen haram/yasak edilmiş yollarla elde edilen bir malın (mesela hırsızlık yoluyla elde edilen bir malın) murabaha ile satışı İslami olarak mümkün değildir.⁹⁷

Ticaretle uğraşan kişi veya kurum mal satın almak için katılım bankasından finansman talebinde bulunduğu anda, banka finansmanı nakit olarak vermez, katılım bankası müşterinin yazılı isteği sonrasında istenen malı satın alır, ardından anlaşmaları kâr payını malın fiyatının üstüne ekleyerek talepte bulunan kişi veya kuruma satar. Bu işlemde malın fiziki olarak var olması, mevcut olan bu malı katılım bankasının satın aldıktan sonra alıcıya satması gereklidir. Vadeli olarak satılan malın bedeli bir seferde de tahsil edilebilir, taksitler halinde de tahsil edilebilir. Katılım Bankası, tahsilâtı güven altına almak için müşteriden teminat talep edebilir.⁹⁸

⁹⁶http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf (31.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

⁹⁷Hamdi Döndüren, Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali, Erkam Yay., İstanbul, 1993, s. 238-243

⁹⁸Takan, 17.

Yukarıda ki açıklamalar çerçevesinde murabaha iki şekilde incelenebilir:⁹⁹

- **Klasik Murabaha:** Satıcının doğru bir anlaşma ile bir malı maliyeti üzerine belirli oranda kâr ekleyerek satması, alıcının da bu malın bedelini peşin veya taksitle ödemesi durumudur. Bu durumun içinde sadece alıcı ve satıcı bulunmaktadır.

- **Çağdaş Murabaha:** Müşterinin talebi üzerine katılım bankasının bir malı satıcıdan satın alarak üzerine belirli bir kâr eklemek suretiyle müşteriye satması durumudur. Bu durum ise içerisinde satıcı, banka ve müşteriye bir arada barındırmaktadır.

Murabaha işleminin ana esaslarını şu şekilde özetlemek mümkündür:¹⁰⁰

- Murabaha yöntemi yapılan satışta, malın/hizmetin kesin maliyetinin ortaya konması gerekmektedir.

- Murabaha yöntemi mal ve eşya için kullanılabilir, altın ile gümüş gibi para yerine geçebilen varlıklarda kullanılamaz.

- Bu yöntemde malın veresiye olarak satıldığı alıcıya bildirilmemişse alıcı bunu reddetmek hakkında sahiptir.

- Satıcının yalanı ortaya çıkarsa alıcı bedeli aynen ödemeyi kabul edebileceği gibi aynı zamanda sahte fazlalığı da düşebilir.

- Bir kişi bir malı mesela 100 YTL'ye alır 150 YTL'ye satarsa, daha sonra yine 100 YTL'ye satın alacak olursa 50 YTL kazancı anaparadan düşmedikçe o malı tekrar murabaha ile satamaz.

Murabaha'da peşin veya veresiye olsun bir malın maliyetinin ve maldan elde edilen kârın borçluya tam olarak söylenmesi şeklinde yapılan satış olduğundan, müşteri katılım bankasının ne kadar kâr ettiğini ayrıntılarıyla bilmektedir. Ülkemizde murabaha kelimesinin kötü anlamda bir geçmişi vardır. Osmanlı zamanında murabaha kelimesi

---

⁹⁹ Bayındır, 78.

¹⁰⁰ Akın, 159.

muamele-i Şer'iyye kârşılığı kullanılmıştır. Muamele-i Şer'iyye ise faizli kredi almanın hileli bir yoludur. Muamele-i Şer'iyye da alacaklıya sağlanan faiz menfaati, alım satımdan doğmuş bir kâr şekline büründürülür. Örneğin kişi bir malını borç verecek olanın önüne koyar ve "bunu sana 1000 liraya sattım" der, borç verecek olan da malı satın ve teslim alır, parasını öder. Sonra malı satan, alana "bu malı bedelini bir yıl sonra ödemem şartıyla bana 1300 liraya sat" der, malı alan da satar. Mal sahibi böylece istediği 1000 lirayı elde etmiş ve sattığı mal tekrar kendisine geri dönmüş, kârşısı tarafa bir yıl sonra ödeyeceği 1300 lirayı da borçlanmış olur. İşte bu Muamele-i Şer'iyye'dir. Muamele-i Şer'iyyenin pek çok yolu, usulü vardır. Bu konuda bilinen en meşhur olay şudur: Osmanlı döneminde kurulan bankalardan Emniyet Sandığı'nda bir cep saati varmış, banka kredi alanların ödeyecekleri faizi meşrulaştırmak için bu cep saatini hergün defalarca satar ve ardından tekrar geri hibe ettirmiş. O dönemde bu gibi yollarla çalışan çok sayıda para vakfı ortaya çıkmış. Bun kurumlar halka kredi verirken alacakları faizi meşrulaştırmak için göstermelik satışlar yaparlardı..¹⁰¹

Muamele-i şer'iyye gerçek manada faize kılıf uydurmak olduğu için bu durma tepki oluşmuş ve murabaha kelimesi zamanla faizcilik/tefecilik anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Hileli murabaha ile katılım bankalarının uyguladığı murabaha işlemi arasında hiçbir benzerlik yoktur.

Katılım bankaları genel olarak günümüzde fonlarını peşin parayla mal alıp vadeli satma şeklinde kullanılmaktadır. Vadeli satışlarda fiyatın çok yüksek tutulması kişilerin faizli bankalara yönelmesine sebep olabilir. Aynı şekilde satış bedelinin çok düşük tutulması da dağıtılan kârı azaltacağı için mevduat sahiplerinin yüksek faiz almak için faizli bankalara yönelmesi sonucunu doğurabilir. Bu yüzden katılım bankaları, peşin mal alıp vadeli satış yönteminde banka faiz oranları ile ülkedeki enflasyon oranlarını dikkate alarak kâr oranı belirlemek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum katılım bankalarını, faiz oranlarına yakın oranlarda kâr payı dağıtıma yoluna iter.

---

¹⁰¹ Faiz Ve Ticaret",<http://www.suleymaniyevakfi.org/modules/kitaplar/books/faiz.pdf> (31.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

İstisna

Sanat ve maharet gerektiren bir şey yapmak manasına gelen istisna terimi İslami fıkıh terimi olarak, *sanatkârla ısmarlayan arasında yapılan ve belli bir ücret karşılığında özellikleri belirlenmiş bir şeyin imal edilmesini konu alan akit* olarak tanımlanabilir. İstisnaya kısaca *sipariş akdi* denebilir, sipariş verene *müstasni*, işi yapana *sani*, yapılan şeye de *masnû* denir. İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri'nde yer alan ifadelere göre istisna; mal bedelinin peşin veya taksitle verilebilmesine imkân tanıyan bir akit olması hasebiyle faizsiz bankacılıkta kullanılabilir bir finansman yöntemi olarak yer almıştır. Bu yöntemde katılım bankası hem *sani* hem de *müstasni* olarak istisna akdiyle finansman sağlayabilir.¹⁰²

İcara

Menkul ve gayrimenkul değerlerin finansmanında kullanılan kiralama yöntemi, günümüzde genellikle modern teknolojiye/teknolojik aletlere daha kolay yollardan sahip olabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Mesela katılım bankası bir üretim tezgâhını müşterisine kiraya verebileceği gibi, modern teknolojik bir aleti/ürünü örneğin bir bilgisayarı müşterisine verebilir. Kendi imkânlarıyla bilgisayara sahip olamayacak olmayan müşteri de bu yolla kolay ve ucuz bir şekilde ihtiyacını karşılamış olur. 1950'li yıllarda orta vadeli finansman ihtiyacının karşılanması düşüncesinden hareketle ABD'de ortaya çıkan leasing sistemi, İslami toplumlarda da uzun yıllar finansman aracı olarak uygulanmıştır. İslam hukuku kitaplarında bu finans aracının kullanılma esaslarına dair ayrıntılı anlatımlara yer verilmiştir.

Katılım bankası icara yöntemi ile talep edilen varlıkları satıcıdan satın alarak müşterisine (kira verene) belirli bir dönem için kiralamakta, kira akdinin sonunda da malın mülkiyeti kiracıya geçmektedir.¹⁰³ Bu açıklamalar şunu göstermektedir: Bugün tüm katılım bankalarının ve leasing kurumlarının kullandığı finansal kiralama yöntemi anlatılan icara yöntemine benzemektedir. 1985 yılında ülkemizde yürürlüğe giren 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile birlikte, devlet yatırım mallarına KDV avantajları

¹⁰²İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, 2011, 74

¹⁰³Takan, 18.

sağlamakta, bu yolla yatırımcı ve üreticileri desteklemektedirler. Genel çerçevede finansal kiralamaı incelediğimizde Şu özelliklere sahip oldukları görülebilir:¹⁰⁴

- Malın mülkiyeti kiraya verende, malın kullanım hakkı kira ödeyendedir.
- Vadeli bir finansman tekniğidir.
- Malın bakım, onarım, sigorta vb. tüm masrafları kiracıya aittir.
- Sadece amortismanı tabi olan mallar kiralanabilmektedir fakat yedek parça, sarf malzemesi gibi tüketilen mallar ile know how, patent, lisans vb. gayri maddi haklar kiralama konu olamamaktadır.
- Ülkemizde de uygulandığı gibi gayrimenkul de bu yöntemle kiralanabilmektedir.
- 1985 yılında çıkartılan yasaya göre minimum sözleşme süresi 4 yıl ile sınırlandırılmıştır, fakat bu düzenlemeye ilaveten çıkartılan tebliğ ve yönetmeliklerle bir çok mal için bu sürenin indirildiğini görmekteyiz.
- Finansal kiralama ile alınan gayrimenkul veya bir yatırım malı için KDV oranı %1 ile sınırlandırılmıştır.
- Finansal kiralama ile kiralanana mala ilişkin kiralar gider sayıldığı için aynı zamanda vergi avantajı sağlanmaktadır.

Sukuk (İslami Tahvil)

Devletlerin ve anonim Şirketlerin faiz karşılığı borçlanmalarını sağlayan tahvil ve hazine bonusu gibi finansal araçlar bulunmaktadır. Bu yolla aynı zamanda faiz geliri elde etmek isteyen kişilere yatırım aracı sunulmuş olmaktadır. Ancak faiz hassasiyeti olan kişilere, faizsiz bir şekilde ve İslami prensiplere uygun olarak sukuk ihracı gündeme gelmiştir.¹⁰⁵ Sukuk, ticari bir varlığın menkul kıymetleştirilerek sertifikalar aracılığıyla satılmasıdır. Bu sertifikaları alanlar sertifika çıkartılan varlığa, aldıkları

¹⁰⁴ Sadi Uzunoğlu, Yeni Finansman Teknikleri, (İstanbul: Strata, 1998), 9.

¹⁰⁵ Aktepe, 2012, 150

sertifika oranında ortak olmuş olurlar. Söz konusu varlığın geliri de bu yolla sertifika sahiplerine ait olmuş olur.¹⁰⁶

Güngören'e göre sukuk; bir varlığa sahip olma hakkını veya ondan kâr etme hakkını göstermektedir. Sukukta yer alan hak iddiası, sadece nakit akışı ve mülkiyet hakkına yöneliktir. Bu durum sukuku geleneksel bonolardan farklı hale getirmektedir. Geleneksel bonolar faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurlarken, sukuk ise temel olarak varlığa dayalı oluşan yatırım sertifikalarıdır"¹⁰⁷

Sukuk çıkartma işleminde süreç şu şekilde işlemektedir.¹⁰⁸ Öncelikle sukuka esas teşkil eden varlık banka tarafından temellük edilir, ardından banka mevcut varlıklarından/alacaklarından hangilerinin karşılığında sukuk çıkartmak istediğini ve bunun karşılığında ne fiyat talep edeceğini belirler, kimin garantör olacağı kararlaştırılır. Daha sonra söz konusu varlıklar (alacaklar), özel amaçlı şirkete devredilir. Şirket bu varlıkları kendisi bedelini ödeyerek satın alabilir veya belli bir miktara kadar satın alma garantisi vererek yatırımcılara satılmasında aracı olur. Ardından alacakların tahsilâtı ve işlemin tasfiyesi konusundaki diğer hususlar da karara bağlanır, eğer vade geldiğinde borçların ödenmesinde bir gecikme veya ödenmemelik yaşanırsa garantör taraf söz konusu meblağı ödemeye yükümlü olur. Sukukun başlıca özellikleri aşağıda yer almaktadır.¹⁰⁹

- Sukuk, hamiline ve ya nama şeklinde çıkartılabilir.
- Sukuk, İslami hukuk kurallarına uygun olarak çıkartılır.
- Yatırımcılar, sukuk çıkartılırken açıklanan paylaşım oranına göre kâra, ortaklık payına göre ise zarara katılırlar.

---

¹⁰⁶Aktepe, 2012, 151

¹⁰⁷Güngören, 2011, 95-96

¹⁰⁸ İslam hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, 2011, 76-77

¹⁰⁹ İslam hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri,2011, 77

- Sukukta kâr garantisi verilemez. Yatırımcıya önceden belirlenmiş kâr elde etme garantisi taahhüt etmek yasaktır. Bono ile sukuk arasındaki farklar ise aşağıdaki tabloda görülmektedir.¹¹⁰

Tablo 1

---

¹¹⁰Özsoy, 2012, 189

Bono ve Sukuk Arasındaki Farklar

	Sukuk	Bono
Özü	Borç değildir. Belirli varlık, proje ve hizmetlerde yatırımcıların bölünmez hisselerini ve haklarını temsil eder.	İhraç edenin borcudur.
Dayanak varlık	Minumum %51 maddi varlıklara dayanır.	Gerekli değildir.
Haklar	Proje, dayanak varlık veya bir hizmet üzerinde yatırımcıya mülkiyet hakkı tesis eder.	Genelde dayanak varlık olmadığı için teminata bağlanmamıştır. Alacaklılar alacaklarını doğrudan borçludan talep ederler.
Teminat	Yapılandırılmış ek teminatların yanı sıra temel varlıklarda veya projelerde sahiplik hakları ile teminatlandırılmıştır.	Genellikle teminatsız senetlerdir.
Anapara ve gelir	İhraç eden tarafından garanti edilmez.	İhraç eden tarafından garanti edilir.
Amaç	Faizsiz bankacılık prensiplerine uygun amaçlar dâhilinde ihraç edilirler.	Herhangi bir amaç için ihraç edilebilirler.
Sertifika sahiplerinin sorumluluğu	Sertifika sahipleri temel varlıkların ve projelerin performansından payları oranında etkilenir.	Bono sahipleri dayanak varlık söz konusu olmadığı için dayanak varlığın performansından borçlunun finansal durumundan etkilenirler.

Kaynak: Özsoy, M. Ş. (2012), Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş içinde.

İcara Sukuk

İcara sukuk sahibine; kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını veren sukuk türüdür. İcara sukuku sahibine gayrimenkulün mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde elden çıkarma (mesela alım-satımını yapmayı) hakkını vermektedir. İcara sukuku sahipleri, söz konusu gayrimenkulün bakım maliyetlerini üstlenirler. İcara sukuku; kira kontratı ile bağlanmış, mevcut ve bilinen varlıkların

mülkiyet hakkını sahiplerine vermiş olur, kira bedeli de sukuk sahibine ödenir. İcara kiralari, kiracının intifa hakkını kullanma dönemi ile ilişkili olamayabilir, tarafların ortak verecekleri karar ile kiralama öncesinde, kiralanmış durumdayken veya kiralandıktan sonra da yapılabilir. Bu esneklik sayesinde çeşitli türde kontratlar geliştirilmekte ve sukukun çeşitli amaçlar için kullanılması sağlanmaktadır.¹¹¹ İcara sukukun özellikleri GÜNGÖREN tarafından aşağıdaki gibi sıralanmaktadır¹¹²

- *“Bir icara kontratı yapılırken söz konusu varlığın kiralanabilir olduğu ve kira miktarının ne kadar olduğunu tarafların açıkça biliyor olması gerekmektedir. Eğer her ikisi de biliniyorsa henüz inşa edilmekte olan varlık veya gayrimenkuller de kontratta açıkça tanımlanmak kaydıyla kiraya verenin normal şekilde elde edeceği, inşa edeceği veya alacağı varlığın kiraya verilmesini sağlayarak sukuka konu olabilir. Kiraya veren, kiracının varlıktan yararlanma hakkını engellemeyecek şekilde varlığı satabilir. Varlığın yeni sahibi kirayı alma hakkını da elde edecektir.*

- *Kira tutarı kiralamanın ilk döneminde açıkça ve sonraki dönemler için yenilerek belirlenebilir. Kira sabit bir oranda artabilirken, bilinen bir değişkene bağlı olarak artabilir veya azalabilir.*

- *İslami kaidelere göre, varlığın temel yapısıyla ilgili ödemeler ve maliyetler varlığın sahibinin sorumluluğundadır. Kullanımı ile ilgili oluşan bakım giderleri ise kiracının yükümlülüğündedir.*

- *İcara sukukunun ihraç sürecinde varlığı satın alan ve yatırımcılara sukuku dağıtan bir SPV vardır. SPV varlığı ödemeyi yaparak satın alır ve daha sonra varlık üçüncü tarafa kullanım için kiraya verilebilir. Kiracı SPV'ye periyodik olarak kirayı öder ve SPV sukuk sahiplerine kira bedelini dağıtır.*

- *İcara sukuk ciro edilebilir ve ikincil piyasada alım satımı yapılabilir. İcara sukuk ihraç edenlere yönetim ve pazarlama açısından yüksek derecede esneklik sağlanır. Merkezi hükümetler, belediyeler özel ve kamu sektöründe faaliyet gösteren*

---

¹¹¹Güngören, 2011, 106

¹¹²Güngören, 2011, 107

varlık sahipleri bu sukuk türünü ihraç edebilmektedirler. Buna ek olarak finansal aracı kuruluşlar veya doğrudan varlık sahipleri de ihracı gerçekleştirebilirler”.

Müşareke Sukuk

ÖZSOY, müşareke sukuku ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir. *"Yatırımla ilgili olan bu sukuk türü, sukuk sertifikaları yatırımında hisse payını temsil etmektedir. Yatırımlar çeşitlilik göstermektedir. Şöyle ki: yeni bir projenin oluşturulma hali söz konusu olabildiği gibi mevcut projenin yenilenmesi ve incelenmesi, eksiklerinin giderilmesi ve daha geniş bir alana yayılabilmesi de hedeflenmiş olabilir. Yapı olarak mudarebe sukukuna benzemekte olup, ihraç edenin de sermaye katkısı sağladığı bir ortaklıktır. Yatırımdan elde edilen kâr önceden belirlenmiş oranlar dâhilinde dağıtılır, zarar ise sermayeyle orantılı olarak paylaşılır."*¹¹³

Murabaha Sukuku

Murabaha sukuku, İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri isimli eserde *"murabaha konusu mal bedelini finanse etmek üzere çıkartılan eşit değerdeki senetler olup bu sayede malın mülkiyeti sukuk yatırımcılarına geçmektedir. Mal bedeli ise sukuk ihracında yatırımcıların ödediği meblağ olmaktadır. Bu tür sukukta, sukuku çıkartanlar malı satan, yatırımcılar ise satın alan konumundadır"* şeklinde açıklanmaktadır.¹¹⁴

Murahaba sukuku yönteminde; "banka limit ayırmış olduğu müşterilerini sektörel olarak bölümlere ayırarak her sektöre ihtiyacı doğrultusunda ne kadar kaynak verilebileceğini araştırır. Sonraki aşamada bu amaçla kurulmuş olan özel aracı şirket (SPV) ile iletişime geçerek ne kadar kaynağa ihtiyacı olduğunu özel aracı şirkete iletir. Bu yöntem içerisinde kredi müşteri grubu, banka, mal satıcıları, özel aracı şirket (SPV) ve sukuk hissedarları olmak üzere beş taraf yer almaktadır. Kâr payı ödemeleri topluca yapılacağı gibi taksitler halinde de ödenebilir"¹¹⁵

Selem Sukuku ve İstisna Sukuku

Selem sukuku, İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri isimli eserde *"selem satışındaki mal bedelini tahsil etmek amacıyla*

---

¹¹³Özsoy, 2012, 189

¹¹⁴ İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, 2011, 78-79

¹¹⁵Özsoy, 2012, 190

çıkârtılan payları eşit değerdeki senetlerdir. Bu muamele ile selem satışındaki mala (müsllem fi) sukuku satın alanlar malik olmaktadır. Selem sukukunda yatırımcılar alıcı, sukuku ihraç eden ise satıcı konumundadır" şeklinde açıklanmıştır¹¹⁶

ÖZSOY'un selem sukukuna ilişkin şunları belirtmektedir: "*Özel aracı şirket tarafından ihraç edilen sukuk ile tasarruf sahiplerinden fon sağlanır. Alınan fonlar belli bir malın ileriki bir tarihte teslim alınacağı sözleşmesi kapsamında SPV'ye ödenir. Sözleşmede belirtilen miktarda emtiayı SPV, teslim etme zamanında daha yüksek bir fiyattan satabilir. Alış ile satış fiyatı arasındaki tutar farkı kârdır ve geri ödeme safhasında sukuk yatırımcılarına dağıtılır"*.¹¹⁷

3. TÜRKİYE FİNANS SEKTÖRÜ İÇERİSİNDE KATILIM BANKALARI

Türkiye'de Bulunan Katılım Bankaları

Faizsiz bankacılık sistemi, mevduat/fon fazlası olan ile eksiği olanı bir araya getiren bir yapıya sahiptir. Faizsiz bankacılık bu şekilde bir aracılık ile birçok bankacılık işleminin rahatça yapılmasını sağlamaktadır.¹¹⁸

Dünyadaki Gelişimi: 1969'da yapılan İslam Konferansı toplantısına katılan ülkeler tarafından 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası ve ardından İslam Bankaları Birliğinin kurulmasından sonra faizsiz bankacılıkta iki türlü hareket gelişti. Birincisi; İran, Pakistan ve kısmen Sudan'da görüldüğü üzere toplumsal olarak İslami esaslara dayalı bir toplum modeline yönelinirken İslam'a uygun ekonomik model içinde mali ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması şeklinde gelişen harekettir. İkincisi ise dünyada egemen olan serbest piyasa ekonomisi içerisinde faizsiz mali/bankacılık/finans kurumlarının kurularak rekabete açılması şeklinde gelişmiştir.¹¹⁹

Ülkemizde Katılım bankaları, 16.12.1983 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumu olarak kurulmuşlar, akabinde bu kurumlar 1999 yılında Bankalar Kanunu kapsamına ardından 2005 yılında tamamen Bankalar Kanunu'na dâhil

¹¹⁶ İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, 2011, 79

¹¹⁷ Özsoy, 2012, 190

¹¹⁸ Ersan, 2007

¹¹⁹ Kalaycı, 2013: 54

edilerek mevcut (mevduat ve yatırım bankaları) bankalar ile aynı duruma getirilmiş ve Katılım Bankası adını almışlardır. Ülkemizde İslamî bankacılık prensiplerine göre kurulmuş ilk kurumlar, 1985 yılında kurulan Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş.'dir. Bu kurumların ardından 1989 yılında kurulan Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş., 1991 yılında kurulan Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 yılında kurulan İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 yılında kurulan Asya Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. Ülkemizde 2001 yılında yaşanan kriz sırasında İhlas Finans Kurumu iflas ederek ve kapatılmıştır. Aynı yıl Ülker Grubu tarafından devralınan Faisal Finans Kurumu isim değiştirerek Family Finans adını almış, ardından 2005 yılında Anadolu Finans Kurumu ile birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası ortaya çıkmıştır.¹²⁰ Bugün itibariyle Türkiye'de 4 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk Katılım Bankası, ülkemizdeki faizsiz bankacılığın ilklerindedir. 1985 yılında faaliyete geçen bankanın yüzde 10,82 'si yerli ortaklığı, yüzde 66,10'u yabancı ortaklığı ve yüzde 23,08'lik kısmı ise halka arz şeklindedir.

Banka mevduat toplamakta, topladığı mevduatlarla bireysel ve kurumsal finansman sağlamakta, leasing ve proje bazında kâr-zarar ortaklığı şeklinde hizmetler vermektedir. Toplam 168 şubesi bulunan bankanın yurt dışında bir tane şubesi bulunmaktadır. Haziran 2007'de %20.57 hissesini halka arz eden Albaraka Türk Katılım Bankası'nın bu arzına kısa sürede yabancı yatırımcılardan yaklaşık 25 kat, yerli yatırımcılardan ise yaklaşık 50-60 kat talep gelmiştir. 170 milyon dolar gelir elde edilen bu halka arza yaklaşık olarak toplam 5,5 milyar dolarlık talep gelmiştir. O tarihte: 1 YTL (Yaklaşık 0,85 \$) nominal değerli bir pay için satış fiyat aralığı 3.60-4.10 YTL olarak belirlenmiş, hisse başına tavan fiyat ise yaklaşık 4.10 YTL (3.48 \$)'ye çok yakın bir yerden oluşmuştur.¹²¹

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

¹²⁰http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf (erişim tarihi 31.03.2015)

¹²¹ TKBB, Dünya'da ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Der. Haziran 2007

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Family Finans ve Anadolu Finans kurumlarının birleşmesi ile kurulmuştur. Çikolata, bisküvi gibi farklı gıda ürünlerinde dünyada lider üreticilerden olan Ülker Grubu'na ait Family Finans ile ev tekstili ve mobilya sektöründe büyük firmaların sahibi olan Boydak Grubu'na ait Anadolu Finans Kurumunun birleşmesiyle oluşan bankanın 30.12.2005 tarihinde unvanının Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmesi BDDK tarafından onaylanmıştır. Ülkemizin önemli ticaret ve sanayi kuruluşlarından olan Ülker ve Boydak grubunun finans kuruluşları olan Family ve Anadolu Finans kurumları mevcut koşullara uyum sağlamak için kendi istekleri ile bu birleşmeyi gerçekleştirmişlerdir. Yaklaşık 4.000 civarında çalışanı, 250'den fazla şubesiyle hizmet veren Türkiye Finans hisselerinin yüzde 60'ı Suudi Arabistan'daki The National Commercial Bank'a devredilmiştir.¹²²

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

1989 yılında özel finans kurumu olarak kurulan bankanın unvanı 2006 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirmiştir. Sermayesinin %62'si Kuveyt Finans Kurumu'na, %18'i Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na ve %2'si de diğer ortaklara aittir. Müşterilerinin mevduatlarını sağlam ve kazançlı yatırımlara dönüştürmekte, ekonomiye kaynak sağlamak için faizsiz aracılık hizmetleri sunmaktadır.¹²³

Asya Katılım Bankası A.Ş.

24 Ekim 1996 tarihinde Altunizade'de kurulan Merkez Şubesi ile ülkemizin altıncı özel finans kurumu olarak faaliyetlerine başlayan banka, 20.12.2005 tarihinde şirket unvanı Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi olarak değiştirmiştir. Kuruluş sermayesi 2 milyon TL, mevcut ödenmiş sermayesi 900 milyon TL olan bankanın çok ortaklı yerli sermaye yapısı bulunmakta ve 202 şubesi ile faaliyetlerini devam ettirmektedir.¹²⁴ Topladığı mevduatlarla kurumsal ve bireysel finansman sağlamakta, leasing ve proje bazında kâr-zarar ortaklığı gibi hizmetler sunmaktadır. Sermaye yapısı; % 55,13 yerli sermaye % 54,87 halka açık şeklindedir. Mayıs 2006'daki % 22'lik halka arzda 7,5 milyar dolar

¹²² https://www.turkiyefinans.com.tr/PaylasimDergisi/turkiyefinans_paylasim_sayi7.pdf (erişim tarihi 30.09.2016)

¹²³ <http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx> (erişim tarihi 30.09.2016)

¹²⁴ <http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-kisaca-bank-asya.aspx> (erişim tarihi 30.09.2016)

talep gelmiş ve bir hisse 3,5 YTL (yak. 3 \$) ile satış gerçekleştirilmiştir. Ardından 2007 Temmuz sonu itibariyle 1 hisse değerinin 12 YTL (Yak. 10.5 \$)'ye yükseldiği görülmüştür.

Katılım Bankaları Birliği kaynaklarından alınmış olan aşağıdaki tablo, katılım bankalarını çeşitli finansal büyüklüklere göre karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Bu tabloya göre 2014 Eylül itibariyle katılım bankalarının toplam aktif büyüklüğü 102 Milyar TL olmuştur. Kuveyt Türk A.Ş. aktif büyüklüğü, kâr ve şube sayısı bakımından birinci sırada yer almaktadır.¹²⁵

Tablo 2:
Katılım Bankalarının 2014 yılı itibariyle karşılaştırılması

Finansal Başlıklar		Albaraka Türk		Bank Asya		Kuveyt Türk		Türkiye Finans		Genel Toplam	Genel Toplam	(%)
		2014/Q3	2014-Q3/2013 (%)	2014/Q3	2014-Q3/2013 (%)	2014/Q3	2014-Q3/2013 (%)	2014/Q3	2014-Q3/2013 (%)	2014-Q3	2013	2014-Q3/2013
TOPLANAN FONLAR	TP	8.977.037	36,7	5.658.186	-48,9	11.552.791	32,7	11.043.962	24,6	37.231.976	35.199.752	5,77
	YP	6.422.103	48,0	4.416.467	-47,4	9.965.444	44,5	7.083.582	43,7	27.887.596	24.558.844	13,55
	TOPLAM	15.399.140	41,2	10.074.653	-48,2	21.518.235	37,9	18.127.544	31,5	65.119.572	59.758.596	8,97
KULLANDIRILAN FONLAR		14.660.177	31,6	10.913.971	-47,4	21.060.144	40,1	22.069.364	30,3	68.703.656	63.864.083	7,58
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		31.730	-30,0	1.387.416	217,9	105.189	12,5	161.044	21,7	1.685.379	707.608	138,18
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (BRÜT) / KULLANDIRILAN FONLAR (%)		2,1%	-	19,4%	-	2,3%	-	2,2%	-	26	12	120,34
TOPLAM AKTİF		21.720.609	40,8	16.493.460	-41,9	32.767.599	38,7	31.553.813	35,4	102.535.481	90.736.052	13,00
ÖZ VARLIK		1.659.773	21,5	2.271.660	-9,0	2.948.058	31,2	2.809.287	14,3	9.688.778	8.567.615	13,09
NET KAR ****		183.034	20,7	-249.565	-255,1	284.387	20,2	254.824	7,6	472.680	786.038	-39,87
PERSONEL SAYISI		3.323	12,2	3.807	-26,6	5.024	11,5	4.493	10,1	16.647	16.731	-0,50
ŞUBE SAYISI		187	29,0	281	0,0	296	13,0	280	12,0	1.044	938	11,30

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)

Aşağıdaki tabloda Eylül 2014 dönemi itibariyle ülkemizde katılım bankacılığı ile klasik bankacılık rakamları karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Bu tabloda ki

¹²⁵ www.piyasarehberi.org/piyasa/126-faizsiz-bankacilik-sistemi-ve-turkiye-ornegi (erişim tarihi 30.09.2016)

rakamlara göre, katılım bankalarının genel bankacılık sektörü içinden nispeten küçük bir pay aldığı ortaya çıkmaktadır.¹²⁶

Tablo 3

2014 yılı itibariyle Katılım Bankacılığı ile Klasik Bankacılık kârşılaştırılması

Finansal Başlıklar		Katılım Bankaları			Bankacılık Sektörü		
		Eyl.2014	Ara.2013	Değişim(%)	Eyl.2014	Ara.2013	Değişim(%)
TOPLANAN FONLAR **	TP	36.953	36.696	0,7	625.204	596.694	4,8
	YP	22.681	20.267	11,9	381.691	331.635	15,1
	YP-MADEN	3.530	4.532	-22,1	16.965	20.989	-19,2
	TOPLAM	63.164	61.495	2,7	1.023.860	949.318	7,9
KULLANDIRILAN FONLAR ***		67.768	67.248	0,8	1.222.415	1.094.132	11,7
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		1.723	799	115,6	9.755	6.986	39,6
TOPLAM AKTİF		102.699	96.086	6,9	1.929.763	1.732.413	11,4
ÖZ VARLIK		9.737	8.852	10,0	219.203	193.745	13,1
NET KAR ****		526	786	-33,1	18.751	19.851	-5,5
PERSONEL SAYISI		18.873	18.763	0,7	215.718	214.226	0,7
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1.025	961	6,7	12.216	11.903	2,6
	YURTDİŞİ	4	4	0,0	87	83	4,8
	TOPLAM	1.029	965	6,6	12.129	11.986	1,2

Kaynak: TKKB

Türkiye’de Katılım Bankalarının Gelişimi Ve Sektördeki Yeri

Ülkemizde katılım bankacılığı ilk olarak; 1983 yılında çıkarılan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile Özel Finans Kurumu adıyla ortaya çıkmıştır. Sözü geçen yıllarda ülkemiz ekonomisinde yaşanan liberalleşmenin de etkisiyle, faizden uzak duran muhafazakâr kesimin mevduatlarını/tasarruflarını değerlendirebilecekleri faizsiz bir sistemin kurulması çabaları gündeme gelmiştir. İlk olarak 1985 Albaraka Türk ve Faysal Finans yılında faaliyete geçmiş, daha sonra 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlâs Finans ve 1996 yılında Asya Finans Kurumu kurularak faizsiz finans sektöründe faaliyete başlamışlardır.¹²⁷

¹²⁶ www.piyasarehberi.org/piyasa/126-faizsiz-bankacilik-sistemi-ve-turkiye-ornegi (erişim tarihi 30.09.2016)

¹²⁷ Tunç, 2010, 177

Özel finans kurumları kurulduktan sonra beklenenden daha yavaş bir gelişme ve büyüme süreci yaşamıştır. Bunun nedenleri aşağıda yer aldığı haliyle açıklanabilir.¹²⁸

- Yaşanan enflasyon süreci,
- Yasal dayanakdaki eksiklik ve yoksunluklar,
- Şube sayılarının azlığı ve yetersizliği,
- Alt yapı yetersizliği,
- Katılım bankacılığının toplumda bilinmemesi ve anlatılamaması,
- Katılım bankacılığı alanında yetişmiş personelin bulunmaması,
- Mevduat yetersizliği,
- Nakit kredi verilmiyor oluşu,
- Faturaya dayalı işlem yapılması.

Bu süreçte rakamsal açıdan yeterli büyüme gösterilememiştir. Ancak buna rağmen bu dönemde faizsiz finans sektörünün alt yapısının oluşturulması, mevzuat bakımından daha sağlam kurallara kavuşulması, katılım bankacılığının finans sektöründe sağlıklı bir şekilde yer bulması ve müşteri portföyünün genişletilmesi alanlarında büyük mesafeler katedilmiştir.¹²⁹

Tunç'un ifadesine göre; "katılım bankalarının ülkemizde ilk ciddi imtihanı 1994 yılında yaşadığımız mali kriz ile olmuştur. 1994 yılında Cumhuriyet tarihimizin en büyük cari açığı ile karşı karşıya kalınmıştır, o dönemin en belirgin özelliği kamu borçlanma ihtiyacının şiddeti ve faiz oranlarının yüksekliği olarak ortaya çıkmıştır. Başka bir açıdan ikiz açık olarak tabir edilen cari açık ve bütçe açığı, o dönemde mevcut hükümetin borçları ödeyebilme gücüne olan güven eksikliği ile bir araya

---

¹²⁸ Tunç, 2010, 178

¹²⁹ Tunç, 2010, 178

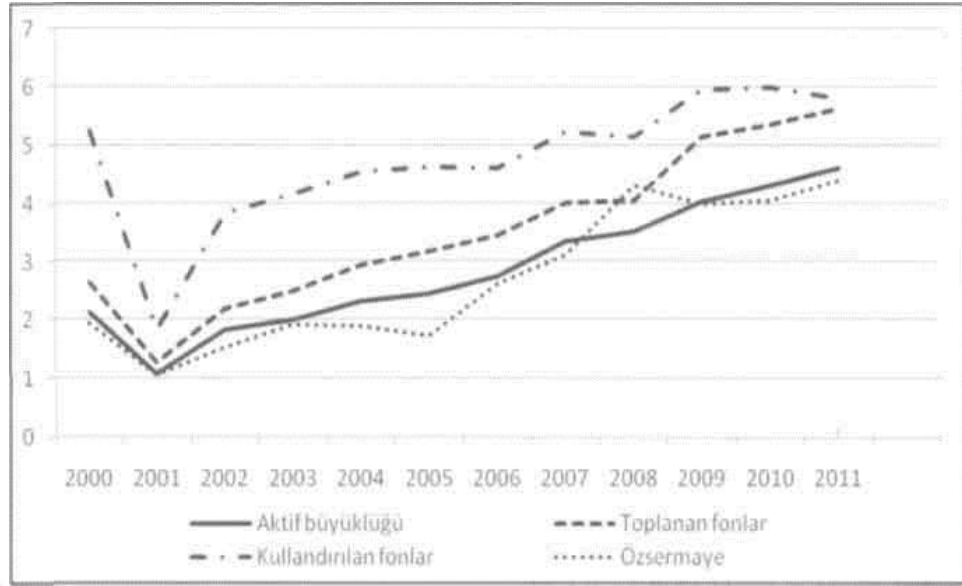
gelmiştir. Mevcut hükümetin yüksek faiz oranlarını düşürmek amacıyla piyasaya likidite enjekte etmesi başka bir olumsuz durumu tetikleyerek dövize olan talebin artmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeler sırasında dönemin büyük bankaları da devalüasyon olacağı beklentisine göre politikalarını şekillendirerek pozisyon almışlardır. Sürecin akabinde 1994 yılı Ocak ayında 1 USD 19.000 TL seviyesindeyken, 1994 Nisan ayı itibariyle 1 USD 38.000 TL olmuştur. Yaşanan süreçte T.C. Merkez Bankası rezervleri büyük bir erime yaşayarak 7 milyar USD'den 3 milyar USD' ye kadar düşmüştür. Hükümet yüksek döviz kurlarını frenlemek ve kamunun kaynak ihtiyacını karşılamak amacıyla, 5 Nisan 1994 tarihinde % 400 faizli borçlanma kâğıtlarını piyasaya arz etmiştir. Bunun neticesinde enflasyon üç basamaklı hanelere yükselmiş, işsizlik artarken üretim düşmüştür. Yaşanan durumdan olumsuz olarak etkilenen bankacılık sektörü, krizi ancak mevduata devlet güvencesi getirilmesi sayesinde aşabilmiştir. 1994 yılında yaşanan süreçte mevcut bankaların aktifleri 68.6 milyar dolardan 51.6 milyar dolara, öz kaynakları 6.6 milyar dolardan 4.3 milyar dolara düşmüştür. Bu süreçte dünyanın başka bölgelerinde de yaşanan krizlerin etkileriyle birlikte mevcut bankalardan üçü tasfiye sürecine girmiştir. Devlet tarafından 1997-99 yılları arasında 10 adet bankaya el konulmuş, iki adet bankanın ise faaliyet izni iptal edilmiştir.¹³⁰

1990'lı yıllarda yaşanan bu kriz döneminde, özel finans kurumlarının/faizsiz finans kurumlarının krize karşı dayanıklılıkları ve klasik bankalara göre üstünlükleri somut olarak ortaya çıkmıştır. Mevduata getirilen devlet güvencesi özel finans/faizsiz finans kurumlarına yatırılan fonları kapsamadığı halde, özel finans/faizsiz finans kurumları müşterilerine ve devlete bir yük oluşturmadan yollarına devam etmişleridir. Ayrıca müşterilerine fon kullandırma işlemini kriz döneminde de durdurmamışlardır. Kriz döneminde mevcut klasik bankalara istinaden bankacılık sektörüne özel finans/faizsiz finans kurumlarının kredi desteği daha fazla olmuştur.¹³¹

---

¹³⁰ Tunç, 2010, 178-179

¹³¹ Tunç, 2010, 179

Grafik 1. Bazı Büyüklükler Açısından Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: TKBB

Tablo 4:

Katılım Bankacılığı Sisteminin Gelişimi

	1960-1970	1970-1980	1980-1990	1990-2000	2000-
Kurumlar	Tasarruf Bankaları	ve Ticaret ve Yatırım Bankaları	ve ÖFK ve Sigorta Şirketleri	ve Portföy Yönetim Şirketleri ve Aracı Kurumlar	ve e-bankacılık
Ürünler	Karz-ı Hasen Mudaraba Muşaraka	ve Salam	ve Ticari Bankacılık Ürünleri, Katılım Hesapları, İslami Sigortacılık	ve Yatırım Fonları, İslami Bonolar, Hisse Senetleri	ve Yapılandırılmış İş Ürünler
Bölge	Körfez Arap Ülkeleri	ve Orta Doğu	ve Asya ve Pasifik, Türkiye	Aynı Bölgeler	ve Avrupa ve ABD

Kaynak: Kalaycı, 2013: 55

Tablo 5:

Banka Şube ve Personel Sayıları

Şube ve Personel Sayıları (2012 - 2013 Aralık)						
	Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2012 Aralık	2013 Eylül	2013 Aralık	2012 Aralık	2013 Eylül	2013 Aralık
Sektör Toplamı	10.234	10.834	11.023	186.098	195.823	197.460
Mevduat Bankaları	10.192	10.793	10.983	181.197	190.733	192.216
Kamu Sermayeli Bankalar	3.079	3.329	3.397	51.587	53.647	54.466
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1.514	1.613	1.661	23.153	24.423	24.725
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	821	872	877	14.971	14.669	14.798
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	744	844	859	13.463	14.555	14.943
Özel Sermayeli Bankalar	5.100	5.236	5.341	90.612	93.069	93.367
Adabank A.Ş.	1	1	1	32	31	31
Akbank T.A.Ş.	962	975	986	16.315	16.335	16.249
Alternatifbank A.Ş. *	63	-	-	1.230	-	-
Anadolubank A.Ş.	91	111	115	2.024	2.095	2.111
Fibabanka A.Ş.	28	56	63	612	1.103	1.152
Şekerbank T.A.Ş.	272	284	312	3.565	3.931	4.150
Tekstil Bankası A.Ş.	44	44	44	841	849	853
Turkish Bank A.Ş.	19	19	19	276	267	269
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	509	537	545	9.288	10.044	10.002
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	933	974	998	17.285	18.928	18.738
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1.250	1.296	1.309	24.411	24.047	24.129
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	928	939	949	14.733	15.439	15.683
Tas.Mevd.Sig. Fon.Devr. Bankalar	1	1	1	226	224	229
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1	1	1	226	224	229
Yabancı Sermayeli Bankalar	2.012	2.227	2.244	38.772	43.793	44.154
Alternatifbank A.Ş. *	-	73	73	-	1.395	1.413
Arap Türk Bankası A.Ş.	7	7	7	272	275	277
Bank Mellat	3	3	3	57	52	50
Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.**	-	-	1	-	-	50
Burgan Bank A.Ş.	60	60	60	976	980	980
Citibank A.Ş.	37	8	8	2.123	494	478
Denizbank A.Ş.	610	680	689	10.280	12.684	12.822
Deutsche Bank A.Ş.	1	1	1	105	112	110
Finans Bank A.Ş.	582	658	674	12.060	13.850	13.967
Habib Bank Limited	1	1	1	17	17	17
HSBC Bank A.Ş.	338	335	315	6.170	6.325	6.148
ING Bank A.Ş.	319	331	330	5.319	5.714	5.778
JPMorgan Chase Bank N.A.	1	1	1	56	60	61
Odea Bank A.Ş.	6	24	37	396	906	1.105
Portigon AG***	1	1	-	40	29	-
Société Générale (SA)	16	16	16	282	274	274
The Royal Bank of Scotland Plc.	3	1	1	95	88	89
Turkland Bank A.Ş.	27	27	27	524	538	535
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	42	41	40	4.901	5.090	5.244
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	8	8	8	436	562	623
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1	1	1	129	127	129
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1	1	1	19	19	20
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	1	1	1	27	25	26
İller Bankası A.Ş.	19	19	19	2.467	2.531	2.624
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1	1	1	216	230	238
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	1	1	1	35	39	42
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	2	2	1	47	48	37
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	1	1	1	22	32	32
Taib Yatırım Bank A.Ş.	1	1	1	15	15	22
Türk Eximbank	2	1	1	453	474	483
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	1	1	1	690	659	654
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	3	3	3	345	329	314

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistik-i-raporlar/aralik--2013---banka,-sube-ve-personel-bilgileri-/1309>

Tablo 6:

Katılım Bankalarının Seçilmiş Finansal Göstergeleri (Bin TL ve %)

Yıl	Krediler	Toplam Aktifler	Toplanan Fonlar	Özkaynaklar	Kâr/Zarar	Aktif Kârlılığı	Özkaynak Kârlılığı
2005	6,455,719	9,947,798	8,478,135	945,470	244,522	2.46%	25.86%
2006	9,242,922	13,656,867	11,223,641	1,560,934	399,993	2.93%	25.63%
2007	13,828,649	19,240,210	14,762,224	2,363,110	526,683	2.74%	22.29%
2008	17,442,361	25,636,561	18,890,304	3,728,020	646,583	2.52%	17.34%
2009	23,616,324	33,691,636	26,595,558	4,421,997	707,517	2.10%	16.00%
2010	31,079,189	43,232,128	33,444,408	5,456,635	758,742	1.76%	13.90%
2011	38,658,537	56,050,001	39,672,102	6,195,597	804,125	1.43%	12.98%
2012	48,270,117	69,980,673	48,949,304	7,380,808	916,533	1.31%	12.42%

Kaynak: TCMB**Tablo 7:**

Katılım Bankalarının Toplam Bankacılık Sektörü Büyüklükleri İçindeki Payı

Yıl	Krediler	Toplam Aktifler	Mevduat	Özkaynaklar	Kâr/Zarar
2005	4.73%	2.60%	3.50%	1.74%	4.39%
2006	4.84%	2.94%	3.78%	2.65%	3.69%
2007	5.66%	3.54%	4.30%	3.14%	3.62%
2008	5.78%	3.77%	4.35%	4.39%	5.46%
2009	6.97%	4.35%	5.42%	4.02%	3.59%
2010	6.44%	4.58%	5.67%	4.06%	3.47%
2011	6.05%	4.89%	5.78%	4.28%	4.28%
2012	6.34%	5.35%	6.37%	4.09%	3.92%

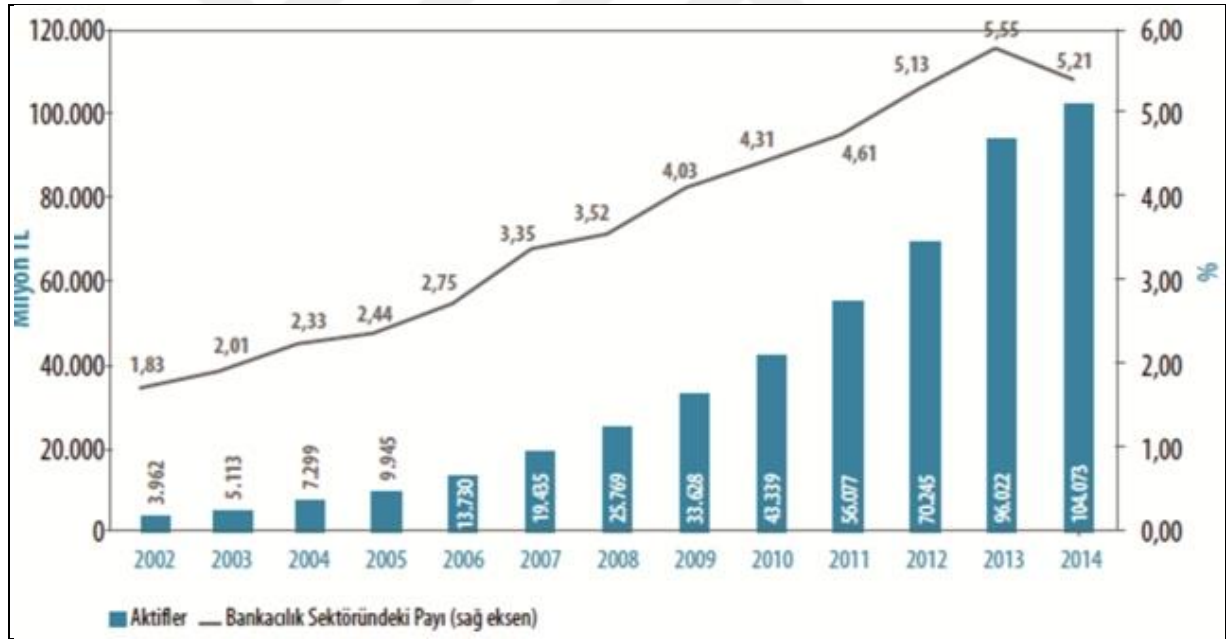
Kaynak: TCMB

Aktifler

Ülkemizde ilk katılım bankasının 1985 yılında kurulmasından itibaren katılım bankalarının aktifleri, 2000’li yılların başında bankacılık sektörü aktiflerinin büyüklük olarak ancak %2’sine ulaşmaktaydı. Bu oran 2010 yılında %4,3’e ulaşmış, beş yıllık hızlı bir büyüme ivmesinin ardından 2013’ün üçüncü çeyreğinde 90,7milyar lira aktif büyüklükle bu oran %6,1’e yükselmiştir. 2013 yılı üçüncü çeyreğinde katılım bankalarının kullandırılan fonlar %28 artarak 63,9 milyar liraya, toplanan fonlar ise %22 artarak 59,8 milyar liraya kadar yükselmiştir. 2013 yılında katılım bankalarının 9 aylık toplam net kârı, önceki yılın aynı dönemine göre %9 artışla 786 milyon liraya ulaşmıştır.¹³²

Tablo 8:

Ülkemizde Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektör İçindeki Payları

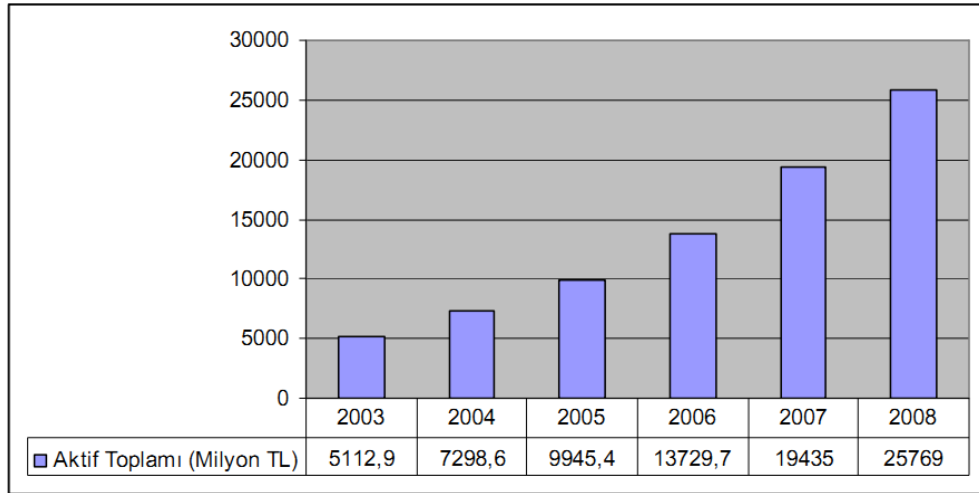
Kaynak: TKBB

Tablo-7’de yer alan Katılım bankalarının aktif gelişimine ilişkin veriler dikkatle incelendiğinde, katılım bankaları aktiflerinin gelişim seyrinin 2005 yılına kadar düşük olduğu görülecektir. O yıllarda özel finans kurumlarıyla bilinen katılım

¹³²http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financial-services/kat%C4%B1%C4%B1m_bankaciligi2014.pdf (erişim tarihi 01.04.2015)

bankalarının mevduat garantisi olmamasının yarattığı dezavantaj aktif gelişiminin düşük seyirde kalmasında etkili olmuştur. 2005'de yapılan değişikliğin ardından Katılım Bankaları adıyla bankacılık sistemine tam entegrasyonunun sağlanması sonucunda bu dezavantaj ortadan kalkmıştır.¹³³ Katılım bankalarının aktiflerinin hacmi yıllık bileşik olarak ortalama %35 büyümeye kaydettiği ortaya çıkmaktadır.

Aşağıdaki grafikte katılım bankalarının yıllar itibariyle (2003-2008) toplam aktifleri gösterilmiştir. Katılım bankacılığı sektörünün 2003-2008 yılları arasında toplam aktiflerinin ve yıllar itibariyle aktiflerinin artışının yaklaşık 5 kat arttığı görülmektedir. Yukarıda yer alan tablo 4'te gösterilen personel sayılarından da anlaşılacağı üzere, dönemin son iki yılında aktif toplamlarında görülen artışın diğer yıllara göre daha fazla oluşu katılım bankacılığında özellikle bu iki yılda yaşanan yüksek büyümeye işaret etmektedir. 2007 yılında başlayan kriz ile Batı/Avrupa sermayesinin zayıflaması ve ürkekliliği ile birlikte Arap/Körfez sermayesinin güçlü olması ve özellikle katılım bankaları üzerinden yatırımlar gerçekleştirilmesi bunun sebebi olarak gösterilebilir. Katılım bankalarının çalışma prensipleri gereği finansal yapısı da klasik bankalardan farklıdır.

Grafik 2: Katılım Bankaları Toplam Aktifleri (Milyon TL)

Kaynak: TKBB, <http://www.tkbb.org.tr>

¹³³ TKBB, 2010b:34-35

Tablo 9:

Katılım Bankalarının aktiflerinin 2014-2013 yılı kârşılaştırması

AKTİFLER	31.03.2014	31.12.2013	Artış
Kuveyt Türk	27.747.850	25.893.542	7,2%
Türkiye Finans	26.650.102	25.126.629	6,1%
Bank Asya	23.237.837	27.784.947	-16,4%
Albaraka	17.809.891	17.216.553	3,4%
	95.445.680	96.021.671	-0,6%

Kaynak: www.katilimdunyasi.com.

Tablo 8’de yer alan kârşılaştırmaya göre, 2014 ilk çeyreğinde katılım Bankalarının aktif büyüklüğü % 0.46 oranında küçülerek 95,445,680 TL olarak gerçekleşmiştir. Bank Asya’nın aktif büyüklüğü 2013 sonuna göre % 16.4 düşüş göstermiş ve 23,237,837 TL olmuştur. Aynı dönemde Kuveyt Türk’ün aktifleri %7,2 artışla 27,747,850 TL olarak gerçekleşmiştir ve en çok aktif büyüklüğe sahip katılım bankası olmuştur. Türkiye Finans ise, katılım bankaları arasında ikinci büyük artışı gerçekleştirerek % 6.1’lik büyüme ile aktif toplamını 26,650,102 TL’ye ulaştırmıştır.

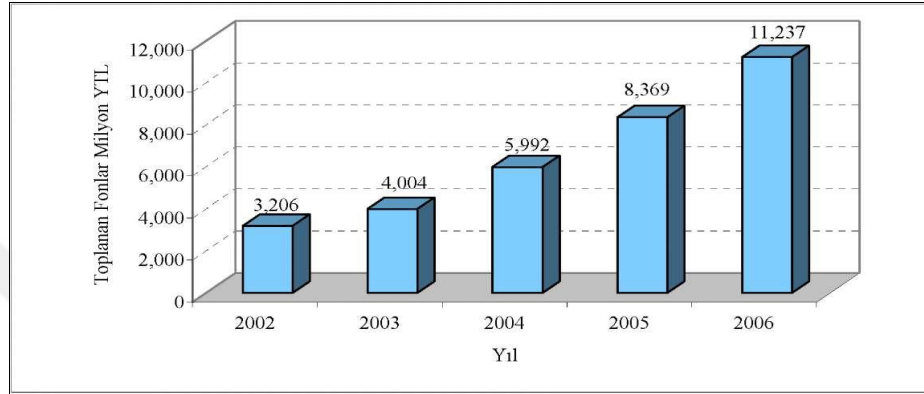
Toplanan Fonlar

Katılım bankalarının toplanan fonları 1999 yılı itibariyle incelendiğinde bankacılık sisteminde yaklaşık olarak % 3 oranına sahip olmasına karşılık, kullanılan krediler açısından bankacılık sektörü içinde % 5 oranında paya sahip olduğu görülmektedir. Bu bakımdan katılım bankalarının mevduatı/fonları krediye dönüştürme anlamında başarılı olduğu söylenebilir. Öyle ki, 1999 Eylül itibariyle klasik bankalar toplam fonlarının % 47'sini kredi olarak kullandırırken, katılım bankaları ise topladıkları fonların yaklaşık % 88'ini yatırıma/krediye aktarmışlardır. Buradan da

anlaşılacağı gibi; katılım bankaları topladıkları fonların çok daha büyük bir oranını yatırıma dönüştürmeyi başarmışlardır.¹³⁴

1999 yılı sonu itibariyle Katılım bankalarının topladığı fonlar 1,4 katrilyon liraya, dolar cinsinden ise yaklaşık 2,6 Milyar dolara ulaşmıştır. Ulaşılan bu rakamlar, katılım bankalarının ekonomiye ilave fon sağlaması açısından önemlidir.¹³⁵

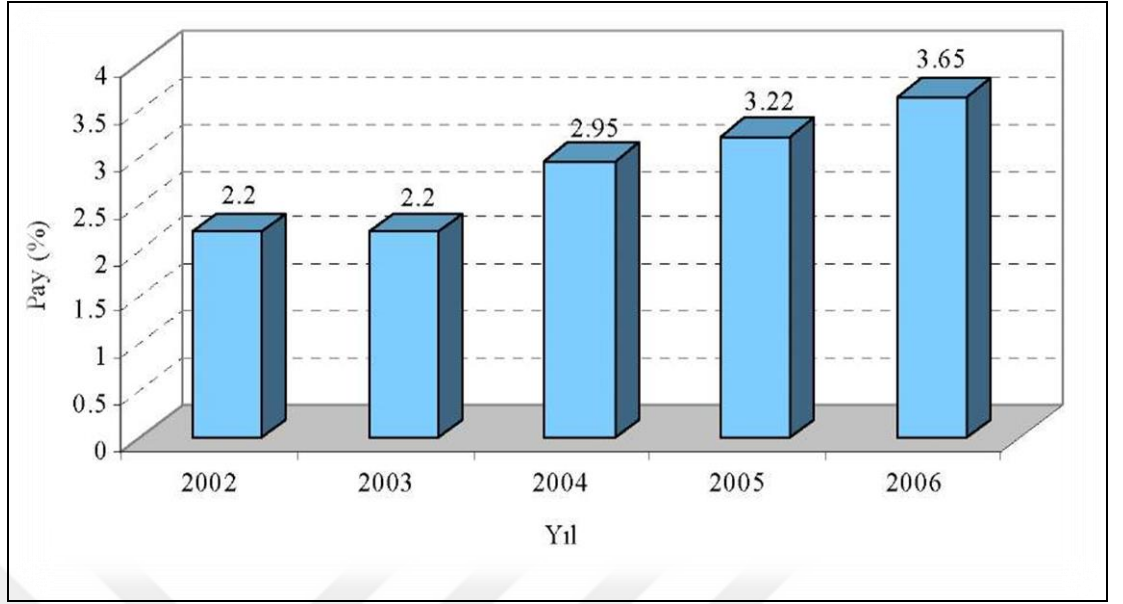
Grafik 3: Katılım Bankalarının Toplanan Fonlar Gelişimi

Kaynak: TKKB, www.tkbb.org.tr, 2006.

Grafik 3'ten anlaşılacağı üzere katılım bankalarının topladığı fon miktarı 2002 yılında 3.206 milyon YTL olmuş, 2006 yılında ise 11.237 YTL seviyesine ulaşmıştır. 5 yıllık bu süre içerisinde toplanan fon miktarında yaklaşık % 250'lik bir artış meydana gelmiştir.

¹³⁴ Büyükdeniz, 2000:24

¹³⁵ Büyükdeniz, 2000:25

Grafik4: Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Toplanan Fonlardan Aldığı Pay

Kaynak: TKKB, www.tkbb.org.tr, 2006.

Grafik 4'te yer alan verilerden anlaşılacağı üzere, 2002 yılında katılım bankalarının bankacılık sektörü içinde toplam toplanan fonlardan aldığı pay % 2,2 iken bu oran 2006 yılında % 3,65 seviyelerine ulaşmıştır. Bu bakımdan katılım bankaları, faize duyarlı olduğundan klasik bankacılık sistemine uzak duran önemli bir toplum kesiminin elinde bulunan atıl mevduatı ekonomiye kazandırma yönünden başarılı olmuşlardır. Katılım bankaları bu konuda istenilen seviyeye ulaşamamış olsa da, bu tür atıl fonların finansal sistem içine istenen seviyede dâhil edilebilmesi, katılım bankalarının finansal sistem içine tam anlamıyla yerleşmesine bağlı olarak şekillenecektir.¹³⁶

Katılım bankalarının gelişme ve büyümesiyle birlikte, finansal sistemde bulunan ürün çeşidi ve miktarı da çoğalacaktır. Bu bakımdan özellikle kâr/zarar dağıtma yöntemi, ileriki dönemlerde katılma hesaplarını bir sermaye piyasası aracı haline getirecektir. Katılım Bankaları, gittikçe yaygınlaşan ve özellikle körfez bölgesinden temin edilen murabaha finansmanında da önemli rol oynamaktadır. Ülkemizde yeni

¹³⁶ Küçükkoçağlı, 12.12.2006

gelişmekte olan bu finansman aracıyla, yaklaşık 340 milyon dolarlık bir kaynak sağlanmıştır.¹³⁷

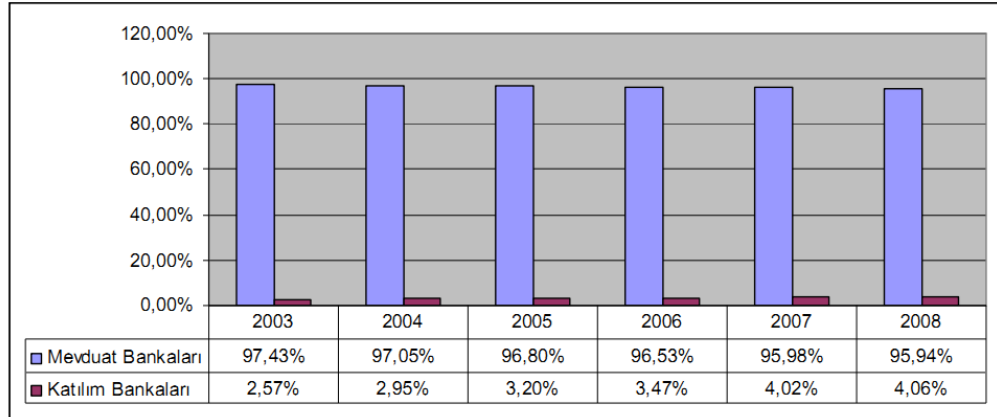
Tablo 10:

Mevduat Bankaları Mevduatları ve Katılım Bankaları Toplanan Fonları (Milyon TL)

Dönem	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Toplam Mevduat
2003	156.004	4.111	160.114
2004	197.239	5.992	203.232
2005	253.524	8.369	261.893
2006	312.782	11.237	324.019
2007	356.948	14.943	371.891
2008	453.449	19.210	472.659

Kaynak: TBB, <http://www.tbb.org.tr>

Grafik 5'te, mevduat bankalarının toplanan fonlar bakımından mevduatları ile katılım bankalarının toplanan fonlarının yıllar itibariyle oransal olarak karşılaştırması görülmektedir.

Grafik 5: Mevduat-Toplanan Fonlar Yönünden Mevduat ve Katılım Bankalarının Yüzdesi

Kaynak: TBB, <http://www.tbb.org.tr>

¹³⁷ TKBB Dergisi, 2005:38

Grafik incelendiğinde, katılım bankalarının bankacılık sektöründeki mevduat hacmi içerisinde aldığı payı yıllar itibariyle sürekli arttırdığı görülmektedir. Katılım bankalarının 2003 yılında %2,57 olan payları, 2008 yılı itibariyle %4,06'ya çıkmıştır.

Tablo 11:

2013-2014 Katılım Bankaları Toplanan Fon Değişimi

TOPLANAN FONLAR	2014 Mart Sonu	2013 Sonu	Değişim	2014 Mart Sonu Payı	2013 Sonu Payı
Kuveyt Türk	18.523.817	17.030.702	%9	%30	%27
Türkiye Finans	15.811.746	15.141.718	%4	%26	%24
Bank Asya	14.017.263	18.511.563	-%24	%23	%29
Albaraka	12.641.768	12.526.212	%1	%21	%20
	60.994.594	63.210.195	%4		

Kaynak:www.katilimdunyasi.com.

2013 yılsonuna doğru katılım bankalarının toplanan fonlarında yaklaşık % 4 lük bir gerileme yaşandığı görülmektedir. Bu ise bize, katılım bankalarının kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturan toplanan fonların % 4 daraldığını göstermektedir. Tablo 10'da görüleceği üzere Bank Asya'dan 2014 yıl sonu itibariyle çıkan mevduat faizsiz sistemde kalmamış, mevduat sahipleri faizsiz sistem yerine başka alternatifleri tercih etmişlerdir. Yine tabloda Bank Asya hariç diğer katılım bankalarının toplanan fon rakamlarında 2013 yılına göre artış görülmüş olsa da 2014 yılsonu itibariyle genel olarak faizsiz sistemde bir daralma yaşandığı kanaatindeyiz. Kuveyt Türk 2014 yılında, 2013 yılına göre topladığı fonları % 9 arttırarak, sistemde yaklaşık %

30'luk pazar payı ile pazarda lider konumuna geçmiştir. Türkiye Finans % 26'lık pazar payı ile ikinci sırayı almıştır.¹³⁸

Kullandırılan Fonlar

Katılım bankaları topladığı fonları, ticaret yöntemi veya ortaklık yöntemiyle kullandırmaktadır. Ticaret yöntemi; bireysel finansman desteği, kurumsal finansman desteği, mal kârşılığı vesaikin finansmanı ve finansal kiralama (leasing) olarak dört farklı şekilde gerçekleştirilir. Ortaklık yöntemi ise kâr/zarar ortaklığı yatırımı ve ortak yatırımlar (risk sermayesi) olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir.¹³⁹

Ticaret yöntemleri içinde yer alan bireysel ve kurumsal finansman desteği, genellikle mal ve hizmet tedarikine yönelik finansman temini olarak kullanılan yöntemlerdir. Bu türden finansman desteği ile şirketler, girişim/teşebbüsler finanse edilmekte, genellikle kısa vadeli işletme sermayesi temini amaçlı finansman sağlanmaktadır. Bu yolla işletmelerin ihtiyacı olan her türlü hammadde, yarı mamul, mamul ve hizmet finansmanı işletme adına temin edilerek işletmeye vadeli olarak satılır. Uygulamada çok yaygın olan ve işleyişinde bir sorun yaşanmayan bu modele murahaba finansmanı da denmektedir. Katılım bankalarının ana faaliyet alanlarından birisi olan finansal kiralama (leasing) yöntemi de finansman temininde kullanılmaktadır ve bu konu Bankacılık Kanunu'nda yer almaktadır. Girişimci ile kâr/zarar ortaklığı ise iki şekilde yapılmaktadır. Birinci yöntemde banka ve teşebbüs sahibi/girişimci ikisi birlikte para koymaktadır. İkinci yöntemde ise sadece banka para koyarken teşebbüs sahibi emeğini koymaktadır. Katılım Bankaları teminat mektubu, akreditif vb. şeklindeki bankacılık hizmetlerini komisyon kârşılığı sağlamaktadır.¹⁴⁰

Mevduat ile kalkınma/yatırım bankaları yanında üçüncü tarz bir bankacılık sistemi olan katılım bankaları, fonksiyonları açısından mevduat bankalarına benzemektedirler. Ancak yinede temelde fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri bakımından mevduat bankalarından farklılıklar gösterirler. Katılım Bankaları, İslami kurallara uygun fon kullandırma yöntemleri olan vadeli satış (murabaha), emek sermaye

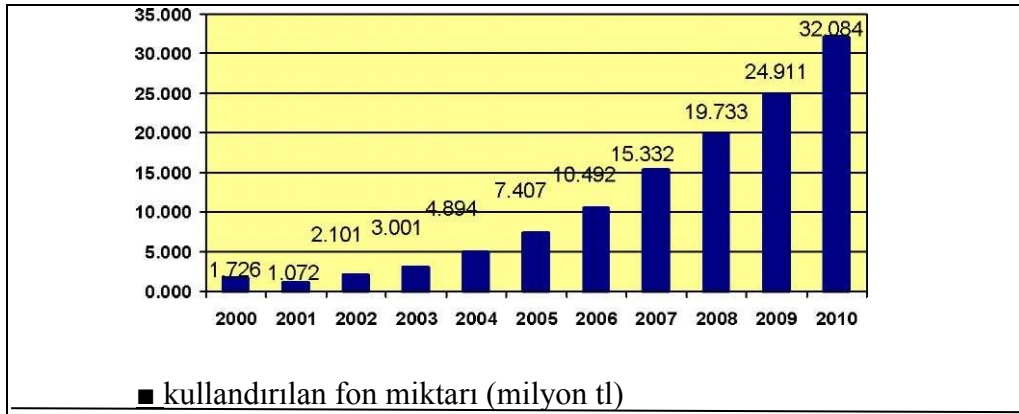
¹³⁸ Kaynak: www.katilimdunyasi.com/mobil/haber/242 (erişim tarihi: 18.04.2015)

¹³⁹ Geniş bilgi için bkz: Yılmaz, 2010:38-39

¹⁴⁰ Akyüz, 2007:20-21

ortaklığı (mudarebe), kiralama (icara), kâr/zarar ortaklığı (müşaraka) ve mal kârşılığı vesaikin alım satımı şeklinde topladıkları fonları ticaret ve üretim sektörüne kullandırır. Fon kullandırma türüne bağlı olarak katılım bankaları bireysel ve kurumsal müşterilerine kârşılı kâr/zarar ortağı veya alıcı/satıcı durumuna geçmektedir.

Katılım bankaları kredi kullandırmada müşteriye doğrudan nakit bir ödeme yapmamaktadır. Ödeme fatura kârşılığında ve kredi müşterisinin işletmesi için ihtiyaç duyduğu malı satan satıcıya yapılmaktadır. Ödeme yapıldıktan sonra üzerine kâr payı eklenerek müşteri borçlandırılır ve müşteriden taksitler halinde tahsil edilir. Katılım bankalarında kredilerin fatura kârşılığında kullandırılması ve genellikle aylık taksitler şeklinde ödemelerin olması kredilerin seyyalietini ve emniyetini arttırmaktadır. Bu yöntem ayrıca firma ve kredi takibini de kolaylaştırmaktadır. Böylece kredilerin, dolayısıyla da aktiflerin kalitesi artırılmış olmaktadır (TKBB, 2009a:23; TKBB, 2010b:35). Kısaca malın peşin alınıp üzerine kâr payı konarak vadeli satımı şeklinde ticari anlayışla gerçekleşen bu kredi kullandırma yöntemi verilen kredinin amaç dışı, verimsiz ve spekülâtif alanlara gitmesini önleyen ve kayıt dışını kayda alan ideal bir finansman yöntemi olarak da dikkat çekmektedir.

Grafik 6: Katılım Bankalarının Kullandırdıkları Fonların Miktarı

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2010.

Grafik 6’da yer alan verilerden hareketle, ülkemizde katılım bankalarının kullandığı fon miktarının ve bankacılık sektöründe fon kullandırmadaki payının 2002 yılından itibaren hızlı bir artış gösterdiği ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Haksız ve adil olmayan, bir tarafa kazandırırken bir tarafı ezen bir gelir bölüşüm mekanizması olan faiz, esasen hemen bütün felsefî akımlar tarafından eleştirilmiş ve bütün dinler tarafından reddedilerek yasaklanmıştır. İslâm dini faizi, faiz alan veya verenden birini mutlaka haksızlığa uğrattığı için reddetmiş, geçen zaman ve değişen ekonomik/siyasal/teknolojik şartlara karşılık faize karşı olan mücadele ve direncini kaybetmemiştir. Faize karşı olan direnç ve mücadele İslâm coğrafyasında teori ve pratiğiyle faizsiz bankacılık yönteminin geliştirilmesini sağlamıştır. Her ne kadar asıl amaç Müslümanların zenginliklerinden yararlanmak olsa da günümüzde Hıristiyan dünyasında da faizsiz bankacılığa doğru bir yöneliş vardır.

Dünyada genelde ‘İslâm bankaları’ olarak adlandırılan faizsiz bankalar, ülkemizde 1985 yılında Özel Finans Kurumları adıyla kurulmuş, 2006 yılından itibaren bu kurumlar Katılım Bankaları adını almışlardır.

Katılım bankaları, ortaklık yöntemini fon toplama açısından başarı ile kullanmakta ve elde ettikleri kârı mevduat sahibi ortaklarıyla usule uygun bir şekilde paylaşmaktadırlar. Ancak bu kurumlar içinde buldukları şartlar gereği, ortaklık yöntemini fon kullandırma açısından daha bir oranda kullanabilmektedirler. Bu sebepten dolayı katılım bankaları, içinde yer aldığı faizli ekonomik sistemin yarattığı olumsuz şartlar dikkate alınmadan haksız eleştirilere maruz kalmaktadırlar.

Günümüzde mevcut bankacılık sistemi, ekonomik hedefleri doğrultusunda öncelikle kısa vadeli işlemlere yönelmekte, uzun vadeli işlemlere pek sıcak yaklaşmamaktadır. Bu durum, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde yatırımlara engel bir nitelik taşımaktadır. Faizsiz bankacılık yöntemiyle bu durumun değiştirilebileceği düşüncesi giderek yayılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, katılım bankalarının yatırım/girişim projelerini finanse etmek suretiyle tasarrufların değerlendirilmesine imkân sağlayan mudarebe sistemine ağırlık vermek suretiyle kâr/zarar ortaklığının

uygulama alanını genişletmesi, faizsiz bankacılığının kuruluş felsefesinde mevcut olan ekonomik kalkınmaya daha fazla katkı sağlaması önemli görülmektedir.

Ekonomik açıdan üzerinde durulması ve geliştirilerek yaygınlaştırılması gerektiği değerlendirilen Katılım Bankacılığı sisteminin yararları şöyle özetlenebilir:

A- Sistemin Yararları

- ✓ Kaynak fazlası olan ve bu fazla kaynağı kendi içerisinde değerlendirme olanağı bulamayan ülkelerden ülkemize fon gelmesini sağlaması,
- ✓ Bu sistem sayesinde, petrol zengini ve Müslüman Ortadoğu ülkeleri ile artan ekonomik ilişkiler ve ortak menfaatler dolayısıyla ticari ilişkilerde canlanma yaşanması, söz konusu ülkelerden ülkemize yönelik fon akışının sağlanması
- ✓ Finansman sıkıntısı içinde olan şirketlere sabit bir bedeli olmayan, karşılığı kârdan verilecek payla ödenen risksiz bir kaynak sağlamak suretiyle üretimin artırılarak üretim maliyetini aşağıya çekmek,
- ✓ Kaynağın geri döneceği yerlere aktarımını sağlayarak, fon akışına hız kazandırmak ve verimli kullanılması imkânını yaratmak,
- ✓ Fon kullanan ile katılım bankası arasında kâr ve zarar ortaklığı dolayısıyla kader birliği yapıldığından, fon kullanılacak kuruluşun etkin piyasa etütleri sonucu tespit edilmesine imkân sağlaması, dolayısıyla zarar riskinin en aza indirilmesi,
- ✓ Dini saiklerle faizle çalışan geleneksel finans kurumlarına aktarılmayarak, mevcut ekonomik sistem dışında altın, döviz, bina, arsa şeklinde yastık altı tabir edilen şekilde saklanan fonların ekonomiye kazandırılmasına olanak sağlaması,
- ✓ Kalkınma ve gelişme sürecinde olan ülkemizin yatırım ihtiyaçları çerçevesinde; belli projelere daha kolay finansmanı sağlaması ve bu sırada yatırımcı/fon kullanan/kurum üçlüsünün gelirlerinin artması imkanı sağlaması

B- Sistemin Güvenceleri

- ✓ Halkın katılma serbest olarak verdiği kararı,
- ✓ Bakanlar Kurulunca verilmiş olan kuruluş izni,
- ✓ Hesap açtırma için getirilen 100.000 liralık taban,
- ✓ Kurumun fon kullandırırken ortaklık yaptığı gerçek ve tüzel kişilerle ortaklık üzerinden bir kader birliği yapmış olması,
- ✓ Müsteşarlığın teklifi ile Bakanlar Kurulu'nun faaliyeti durdurma yetkisi,
- ✓ Kurumun, kurması gereken elektronik muhasebe sistemi ile kâr ve zararını günlük veya haftalık belirleme zorunluluğu, denetleme kolaylığı,
- ✓ Tasarruf sahibinin kâr ve zarara katılma anlaşması düzenleme zorunluluğu, bu anlaşmanın içeriğinin Merkez Bankası'nca belirlenmesi, anlaşma metni içinde risklerin çok açık ve net gösterilmiş olması,
- ✓ Fonların bir bölümünün Merkez Bankası'nda bloke edilmesi,
- ✓ Fonları kullandırırken imza edilecek kâr zarara katılma yatırım anlaşmasının içeriğinin Merkez Bankası'nca belirlenmiş olması, kurumun teminat isteme imkânının mevcudiyeti,
- ✓ Kurumların bilanço ve kâr zarar hesapları ile katılma hesap ve fonlarının durumlarının kamuya ilanen duyurulması zorunluluğu,
- ✓ Fonu yatıran, fonu kullanan ve fonu kullandıranın, kârlı işlere yönelme isteğinin getireceği dikkat.

Tarihsel süreç içerisinde, modern anlamda faizsiz bankacılık uygulamalarının 20. Yüzyılda İslam ülkelerinde görülmeye başlayan sanayileşme hareketleri ve 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının ani artışı sonunda yaşanan arayışlar neticesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Katılım bankacılığı ortaya çıkmadan önce bireylerin tasarrufları tüccarların elinde kâr-zarar ortaklığı esasına göre değerlendirilmekteydi ancak

sanayileşme ile birlikte büyük yatırım projelerinin finansmanı için kişisel tasarrufları bir araya toplayarak faizsiz hizmet verecek banka ihtiyacı ortaya çıktı.

İlk olarak 1970'li yıllarda ilk İslami Bankaların faaliyeti başlamış ardından ile birlikte dünyanın çeşitli ülkelerinde faizsiz çalışan çeşitli kuruluşlar kurulmaya başlanmıştır. Ülkemizde 1980 sonrası alından yapılan kanuni düzenlemelerle başlayan finansal serbestleşme hareketleri sonrasında, 1983 yılında yabancı sermaye ile birlikte kurulan "Özel Finans Kurumları" ile ülkemizde İslami/Katılım Bankacılığının temeli atılmıştır. Günümüzde 60'dan fazla ülkede faaliyet gösteren İslami finans kuruluşları ve bankaların büyük çoğunluğu zengin Müslüman Körfez ülkelerinde faaliyet göstermektedir. Avrupa ülkeleri de zengin Müslüman ülkelerde ve yatırımcılarda biriken bu fonlardan pay alabilmek için katılım bankacılığı uygulamaları geliştirmektedir.

Katılım Bankalarının; dini saiklerle mevcut finansal sistemden uzak duran fonları sisteme kazandırması, yastık altı tabir edilen atıl kaynakların değerlendirilmesini sağlayarak tasarruf sahibine kazanç sağlaması, faizin tersine toplum içerisinde gelir dağılımını pozitif yönde düzenleyici etkisi, kaynakları reel sektöre yönlendirerek ekonominin büyümesine gerçek manada katkı sağlaması, ekonomideki kayıt dışı faaliyetlerin kayıt altına alınmasına katkısı, çeşitli vergi türlerinde vergi ödemesi yoluyla kamu maliyesine katkı sağlaması, üretim yatırımlarına fon sağlayarak istihdama yönelik katkısı, ekonomik sisteme sağladığı katkılardandır.

Ülkemizde katılım bankalarının gelişimi izlendiğinde, 2005 yılından sonra katılım bankalarının göz ardı edilmeyecek bir gelişme gösterdiği söylenebilir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz katılım bankalarını da etkilemiştir. Mevduat bankaları 2005'ten sonra küçülmek zorunda kalırken, finansal piyasalardaki olumsuzluklara rağmen Katılım Bankaları sabit kalmayı başararak piyasa paylarını artırmışlardır. Yine bu süreçte katılım hesaplarının neredeyse 2 kata yaklaşan artış, piyasada katılım bankalarına oluşan güvenin göstergesidir.

2007 yılı itibariyle yaşanan küresel finans krizine rağmen faizsiz bankacılık sektöründe, krizden sonraki 5 yılda ortalama %23,5 oranında büyüme gerçekleşmiştir.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği adıyla bir çatı altında bir araya gelen Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans, bilanço büyüklüğü açısından 25 milyar 769 milyon TL ile bankacılık sektörün %3,6'sını oluşturmuşlardır. 2001- 2008 döneminde aktif gelişimi katılım bankalarını sektördeki paylarını %1,08'den 3,69'e çıkarmış, özkaynak gelişimi açısından da % 1,07'den 4,84'e ulaşmışlardır.

İslami finans kuruluşlarının yaşanan krizlere rağmen büyümeleri Dünya'da da cazip hale gelmelerini sağlamış, yanı sıra Avrupa ülkeleri faizsiz bankacılık sisteminin yaygınlaşması için yasal düzenlemeler yapmaya başlamışlardır.

Faizsiz Bankacılığın en önemli örneği ülkemizin de üyesi bulunduğu İslam Kalkınma Bankası'dır. Ülkemiz İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda devamlı üye bulundurma hakkını 1984 yılında elde etmiş, böylece Türkiye yaklaşık elli devleti çatısı altında toplayan İslam dünyasının en büyük finansman kuruluşunda çok etkin rol oynayabilecek duruma gelmiştir.

Katılım bankaları, klasik faizli bankacılık sistemine göre çok yeni olmalarına rağmen dünyada ve ülkemizde hatırı sayılır bir gelişme göstermişlerdir. Katılım bankaları kullandıkları fon toplama ve kullandırma yöntemleri ile doğrudan ve dolaylı olarak reel sektöre katkı sağlamaktadır. Bu açıdan hem tasarruf sahibine hem de kaynak kullanmak isteyen gerçek ve tüzel kişilere, daha sağlıklı kazanç ve yatırım imkânı sağlamaktadır. Yine ülkemizde yastık altı olarak tabir edilen atıl tasarrufların reel ekonomiye kazandırılmasını sağlamakta, kayıt dışı harcamaların önüne geçilmektedir.

Katılım bankaları bu saydığımız sebeplerle ülkemizde ve dünyada önemli bir ekonomik boşluğu dolduran, ekonomi piyasasında gelecek vaat eden ve gelişimini halen devam ettiren bir bankacılık türüdür.

Ülkemizin 2001 ekonomik krizinden bu yana ekonomide gösterdiği gelişimde bankacılık sektörünün ciddi payı vardır. Son 10 yıl içerisinde bankacılık sektörü hemen her yıl büyüme göstermiş, 2003-2012 yılları arasında % 537 oranında oldukça yüksek bir büyüme oranına ulaşmıştır. Türk Finansal Sistemi içinde bankacılık sektörünün günümüzdeki payının %85 seviyesinde olduğu, sektörün bu payı ilerleyen yıllarda da koruyacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu gelişim üzerine son uluslararası bankaların 10

yılda Türk bankacılık sektörüne olan ilgisi arttığı görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle katılım bankalarının Türk bankacılık sektörü içerisindeki performansının incelenerek ve bu performansın artırılmasına yönelik çalışılması gerektiği düşünülmektedir.

Önümüzdeki süreçte küresel bir ekonomik kriz yaşanmaması ve sisteme giren fon artışının devam etmesi şartıyla; katılım bankalarının fon kullandırma oranları ile birlikte aktiflerin içindeki payının artacağı, bunun getireceği gelir artışı ve kaynak maliyetindeki düşüşün katılım/faizsiz bankalarının kârlılığı ve sistemdeki payını artıracığı değerlendirilmektedir.

Günümüzde dünya ekonomisi, İslamiyet'in doğduğu dönemden oldukça farklı ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu yapı içerisinde günümüzde faizsiz bankacılık sistemine getirilen en yoğun eleştiri, faizsiz finansmanın/bankacılığın günümüzdeki uygulamalarının klasik faizli bankacılık faaliyetleri ile çok benzer olduğudur. Bu eleştirilerin nedeni ise, faizsiz finans/bankacılık uygulamalarının mevcut klasik faizli sisteme benzetilen dar kapsamlı uygulamaların ötesine geçilmemiş olması şeklinde ifade edilmektedir. Yinede halen büyüyen ve gelişen bir sistem olan faizsiz finans, İslami kurallara uygun, modern finansman ihtiyaçları ve araçlarına yönelik bir arayış çerçevesinde, iş ortaklığının değişik biçimlerinin ortaya koymaya çalışmaktadır. Ayrıca bize göre İslami kurallar açısından, yeni finans yöntemleri ve kurumları ortaya koyabilmek bakımından için yeterli alan mevcuttur.

Kanımızca faizsiz bankacılığın ülkemizdeki gelişimine engel teşkil eden ve yöneltile en büyük eleştiri; katılım bankalarının dağıttığı veya talep ettiği kar oranlarının, klasik faizli bankaların uyguladığı faiz oranları ile aynı veya yakın oranlarda oluşudur. Bu ise toplumda, katılım bankacılığı sisteminin faiz ile aynı/benzer görülmesine sebep olmaktadır. Uygulanan kar ve faiz oranlarının aynı veya birbirine yakın oranlarda oluşu yönündeki eleştiride haklılık payı olsa da; temelde bu durumun, klasik bankalar ile faizsiz bankaların mevcut ekonomik sistemde bir arada yer almasından ve piyasada aynı şartlarda rekabet etmeleri gerektiğinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu olumsuz eleştiriyi aşmak ve toplumun daha geniş kesimlerine ulaşabilmek için; katılım bankaları ile faizli bankaların uygulamalarındaki farkları, dini

açından iş ortaklığı ile faizden elde edilen gelir arasındaki farkın, faizin uzun dönemde yarattığı toplumsal/sosyolojik problemler ile gelir dağılımında sebep olduğu adaletsizliğin geniş toplum kitlelerine çok iyi anlatılması gerekmektedir. Yine bu baptan bir İslam toplumunda yapılması gereken en doğru şeyin ise, ekonomik sistemde sadece faizsiz finans/bankacılığın var olması, faizli finans/bankacılığa hiçbir şekilde yer verilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Arabacı, 2007: ARABACI, N. 2007. "Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki, Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir
- Ersan, 2007: Ersan, Özgür, 2007, Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, Afyonkârahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Polatkan, 1998: 57: Polatkan, Raşit Bora, 1998, İslam Bankacılığı ve Türkiye'de Özel Finans Kurumları, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale
- Akgüç, : 162: AKGÜÇ, Öztunç; Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 1989.
- Aktepe, 2012a, 60-61: Aktepe, İ. E. (2012a). İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık. İstanbul: Bilge Yayınları.
- Bacanlı, 2004. BACANLI, Z. 2004, "Dünyada Yeni Trend: Faizsiz Bankacılık"
- Hatunoğlu, 1995:12: HATUNOĞLU, Z.,1995. Genel Olarak İslam Bankaları ve Türkiye'de Özel Finans Kurumları İle Klasik Bankaların Farklılıklarının Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kalaycı, 2013: 54. Kalaycı, İrfan, 2013, Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?, Uluslararası Yönetim İktisatve İşletme Dergisi, Cilt 9, Sayı 19, 2013
- Omar ve Haq, 1996: 26: Omar, Fuat Al andHaq, M. A. (1996).islamicBankingTheory, PracticeandChallenges. Oxford UniversityPress, London.
- TKBB Dergisi, 2005:31: TKBB Dergisi, 2005, Faizsiz Bankacılığın Global Finansal Sistemdeki Payı Giderek Artıyor, 26-31.
- TKBB, 2010b:34-35: TKBB, "Katılım Bankaları Finans Sistemindeki Payını Arttırdı, Yurt Sathına Yayıldı", Katılım Bankaları 2009, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2010b, ss.34-36.

- Tunç, 2010, 178: Tunç, H. (2010). Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Akcan, 1997: 31: Akcan, Ahmet, 1997, Özel Finans Kurumlarının Türk Finans Sektöründeki Konumu ve Geleceği, Doktora Tezi, Malatya
- Akın, 110: AKIN, C., 1986. Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, Kayıhan Yayınları, İstanbul,
- Akyüz, 2007:20-21: Akyüz, Osman, "Yönettiğimiz Fon Miktarı 12 Milyar Dolara Ulaştı", Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık, İstanbul: TKBB, 2007, ss.20-21
- Arabacı, 2007:11: ARABACI, N., 2007. "Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki, Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Battal, Bankalar K... s. 214.: Battal, Ahmet. **Bankalar Kanunu Şerhi**. Ankara: Gazi Kitabevi, 2004.
- Bayındır, 30: Servet Bayındır, İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, (İstanbul: Rağbet, 2005)
- Büyükdeniz, 2000:25: BÜYÜKDENİZ, A., 2000. "Türkiye'de Özel Finans Kurumları", [www.ankara.edu.tr/basaran/ yayinlarim/uluslarasiyay/Turkiyede Özel Finans Kurumları.doc](http://www.ankara.edu.tr/basaran/yayinlarim/uluslarasiyay/Turkiyede_Ozel_Finans_Kurumları.doc).
- Çelik, Öçal, a.g.e., s-19: Ömer Faruk Çelik, Tezer Öçal, Finansal Sistem ve Bankalar, Nobel Yayın, Ankara, 1999
- Döndüren, Delilleriyle Ticaret..., s. 159: Döndüren, Hamdi. Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali, İstanbul, Erkam Yayınları, 1993.
- Ersan, 2007: Ersan, Özgür, 2007, Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, Afyonkârahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Geniş bilgi için bkz: Yılmaz, 2010:38-39: Yılmaz, Osman Nihat, Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı, Antalya: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2010.
- http://ankara.edu.tr/~basaran/yayinlarim/uluslararasiyay/turkiyede_ozel_finans_kurumlari.doc (30.03.2015)
- <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/f/002.htm> (30.03.2015)
- http://www.kuveytturk.com.tr/ortaklik_yapisi_hakkimizda.aspx (30.03.2015)
- <http://www.mevzuatdergisi.com/2010/07a/01.htm> (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).

- http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).
- http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/financialservices/kat%C4%B1l%C4%B1m_bankaciligi2014.pdf (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).
- www.katilimdunyasi.com/mobil/haber/242 (erişim tarihi:18.04.2015)
- İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, 2011, 74: İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri. (2011). İslami İlimler Araştırma vakfı Tartışmalı ilmi Toplantılar Dizisi: III/2, İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınevi
- Kuran-ı Kerim, 3/130.
- Küçükkocağlu, 12.12.2006: KÜÇÜKKOCAOĞLU, G., "İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları", www.baskent.edu.tr/~qurayk/finpazcumal7.doc,
- Mikail Altan, Fonk. ve İşlem.Açısından Bankacılık, İst, 2001, s-14: Mikail Altan, Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık, Beta Yayın, İstanbul, 2001
- Moore, Islamic Finance..., s. 43: Moore, Philip. Islamic Finance-A PartnershipforGrowth. London-Dubai: Euromoney Publications, 1997.
- Özel Finans Kurumları Birliği, 2004: 28: Özel Finans Kurumları Birliği, 2004. Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık, İstanbul.
- Özgür, 2007:47: ÖZGÜR, E., 2007. "Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkârahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Parasız, 1997: 189: Parasız, İlker, 1997, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 6. Bs
- Rodoplu, 1997: 9: Rodoplu, B. C. (1997). "Dünyada Faizsiz Bankacılık". *Bereket Dergisi*, Yıl: 1, Sayı:1, Ekim.
- Uzunoğlu, Sadi. Yeni Finansman Teknikleri, (İstanbul: Strata, 1998), 9.bs .
- Sami Uslu, 2008: USLU Sami, "Çözüm Faizsiz Bankacılık mı?" , Zaman gazetesi, 26.09.2008
- Servet Bayındır, İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, (İstanbul: Rağbet, 2005, 52)
- Suiçmez, 2002: 27: Suiçmez, Selvi, 2002, Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

- Şendoğdu, 2006: 33: Şendoğdu, A. Aslan, 2006, Bankacılığa Giriş, Nobel Yayıncılık, Ankâra
- T.C. Başkent Üniversitesi, < <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi17.doc> >
- Mehmet Takan, Melek A. Boyacıoğlu, Bankacılık Teori Uygulama ve Yöntem, Nobel Yayın, İstanbul, 2011, s-2
- Tekçam, Özel Finans..., s. 43: Tekçam, Recep. **Özel Finans Kurumlarının Türk Mali Piyasasındaki Rolü ve Önemi** (Y. Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniv. SBE İktisat Anabilim Dalı, 2002.
- TKBB Dergisi, 2005:26-- TKBB Dergisi, 2005, Faizsiz Bankacılığın Global Finansal Sistemdeki Payı Giderek Artıyor, 26-31.
- TKBB, Dünya'da ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Der. Haziran 2007
- Uçar, 1992:47: UÇAR, M., 1992. Türkiye'de-Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri, Fey Vakfı, İstanbul,
- Wikipedia, "Faizsiz Bankacılık," < http://tr.wikipedia.org/wiki/Faizsiz_bankac%C4%B1%C4%B1k >
- www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcumali17.doc (30.03.2015 tarihinde erişilmiştir).
- www.piyasarehberi.org/piyasa/126-faizsiz-bankacilik-sistemi-ve-turkiye-ornegi (erişim tarihi 18.04.2015)
- Güngören, M. (2011): Katılım Bankalarında Alternatif Menkul Kıymet İhracını (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri. (2011). İslami İlimler Araştırma vakfı Tartışmalı İlim Toplantılar Dizisi: III/2, İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınevi
- Özsoy, M. Ş. (2012). Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş. İstanbul: Kuveyt Türk Yayınları.